

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Alternativní formy trestu v ČR

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Antonín Olejníček

Vypracoval:

Luboš Drápela

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Alternativní formy trestu v ČR“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 25. 4. 2010

.....
Luboš Drápela

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Antonínu Olejníčkovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat svým dcerám Monice Drápelové a Ivetě Drápelové za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytly při zpracování mé bakalářské práce, a kterých si nesmírně vážím.

Luboš Drápela

OBSAH

ÚVOD	2
1. SANKCE A TREST	5
1.1 POJETÍ SANKCE.....	5
1.2 POJETÍ TRESTU	6
1.3 TEORIE ÚČELU TRESTU	8
1.4 TEORIE FUNKCE TRESTU	10
2. RESTORATIVNÍ JUSTICE	18
2.1 HISTORICKÉ SOUVISLOSTI RESTORATIVNÍ JUSTICE	18
2.2 KONCEPCE RESTORATIVNÍ JUSTICE	21
2.3 RETRIBUTIVNÍ VERSUS RESTORATIVNÍ JUSTICE	25
3. ALTERNATIVNÍ TRESTY	27
3.1 HISTORICKÉ SOUVISLOSTI ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ.....	27
3.2 ALTERNATIVNÍ ŘEŠENÍ TRESTNÍCH VĚCÍ	34
3.3 ALTERNATIVNÍ TRESTY V UŽŠÍM POJETÍ	36
3.4 ALTERNATIVNÍ TRESTY V ŠIRŠÍM POJETÍ.....	45
3.6 MEDIACE - ALTERNATIVA K TRESTNÍMU PRÁVU.....	56
3.7 OCHRANNÁ OPATŘENÍ.....	59
4. PROBACE	65
5. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA V ČR	69
5.1 CÍLE A ÚKOLY PMS.....	69
5.2 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA PMS.....	70
5.3 ÚŘEDNÍCI A ASISTENTI PMS	71
5.4 ČINNOST PMS	74
5.5 PARTNERSKÉ PROJEKTY - PROBAČNÍ PROGRAMY	75
5.6 TREST DOMÁCÍHO VĚZENÍ V PRAXI.....	80
5.7 VYHODNOCENÍ EFEKTIVITY UKLÁDÁNÍ ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ.....	84
ZÁVĚR	90
RESUMÉ	93
ANOTACE	94
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	96
SEZNAM SYMBOLŮ A ZKRATEK	99
PŘÍLOHY	100

ÚVOD

Od každého občana sociálního státu je očekáván určitý postoj a chování, což plyne z jeho sociálního statutu, jeho pozice ve společnosti. V jakékoli společnosti platí určité sociální normy a hodnoty. Bylo by naivní a nesprávné domnívat se, že všichni občané budou tyto normy a hodnoty respektovat. V každé společnosti jsou lidé, kteří z nějakého důvodu sociální role neplní vůbec nebo jen částečně (vlivem nezaměstnanosti, alkoholismu, drogové závislosti, péče o zdravotně postižené, kriminalitou). Kriminalita je sociálně patologickým jevem, se kterým se setkávám ve svém zaměstnání jako orgán činný v trestním řízení. Při řešení případů se často zamýšlím nad tím, jaký postoj a prostředky by měla současná společnost v boji s tímto negativním jevem zvolit, jakou cestou prevence a nápravy se ubírat. Dle mého mínění je hlavní příčinou nárůstu kriminality špatná rodinná výchova, přílišná „volnost“ mládeže ve volném čase, která si s jeho využitím často neví rady, nudí se a nechá se často zlákat partou. S tímto velmi úzce souvisí drogová závislost, alkoholismus, touha po majetku, ztráta slušnosti a úcty ke společenským hodnotám a zvláště k člověku.

Na druhé straně dostat se za hranu zákona může i slušný člověk. Je to někdy dílem několika okamžiků, které již nelze vrátit zpět. Lítost nepomůže a viník je postaven před spravedlnost. Ta je neúprosná. Autonehoda, při které zemře nevinný člověk, nepozornost při výkonu práce, zanedbání zásad bezpečnosti práce, omyl v projektové dokumentaci, následkem čehož jiný člověk utrpí těžkou újmu na zdraví. V takovém případě viníka problémy neminou. Veřejnost na něj hledí přes prsty, označuje ho nevybíravými výrazy. Litera zákona z podstaty nerozlišuje, kdo trestný čin způsobil, ale že se stal. Trestně odpovědný je mladistvý, důchodce, živitel rodiny nebo matka s několika dětmi. Výše trestu pak může znamenat odsouzení dalších nevinných (přátel, dětí, rodiny a jiných, kteří jsou na pachateli závislí, ať již ekonomicky či citově).

Většina lidí se domnívá, že jediným skutečným trestem je vězení. Trest se vyvíjel současně s lidstvem od prostředku realizace lex talio (z lat. lex talionis – zákon odplaty), až do současnosti, kdy představuje nejpřísnější formu sociální kontroly. V průběhu vývoje společnosti bylo vytvořeno několik koncepcí účelu trestu. Trestní právo vychází ze zásady pomocné úlohy trestní represe, kdy státní donucení trestněprávními prostředky je třeba užít pouze tehdy, jestliže neexistuje jiné řešení, jak

dosáhnout souladu jednání lidí s právem. Z tohoto důvodu jsou ve všech demokratických státech hledány další cesty, jak nejlépe naplnit účel trestu a trestního stíhání. Účinnými prostředky jsou tzv. odklony a alternativy, které umožňují ukončit trestní stíhání jiným způsobem než uložením trestu a pokud je to nezbytné, nabízejí jiné alternativní sankce místo nepodmíněného trestu odnětí svobody.

V první kapitole práce se zaměřuji na sankce a tresty z obecného pohledu. Zamýšlím se nad pojetím sankce a trestu v jejich historickém vývoji, uvádím různé pohledy na tyto pojmy. Na účel trestu jsou různé teorie, které následně určují způsoby trestání pachatelů a ovlivňují tak i tvorbu právních norem. Popsal jsem ty, které jsou v českém prostředí zažité. Účelu trestu odpovídají pak jeho funkce, z nichž pět základních rozebírám v následující části bakalářské práce. Ve druhé kapitole se zabývám restorativní justicí, jejím historickým vývojem, koncepcí, evropskými souvislostmi. Nabízí se její porovnání s retributivní justicí, s následnými úvahami o vlivu obou principů na současnou trestní justici. Stěžejní kapitola mé práce nese název Alternativní tresty. První podkapitola ukazuje alternativní tresty v historických souvislostech, kdy se v ní zmiňuji o třech základních vývojových směrech, ale i o krátkodobých trestech, které měly řešit problémy vězeňství a převýchovy odsouzených jak ve světě, tak i u nás. Nezapomínám také na vliv zkušeností s alternativními tresty ze zahraničí, na jejich zavádění do našeho právního systému. Uplatňování alternativních trestů v praxi v České republice popisuji v podkapitole Alternativní řešení trestních věcí, ve které nejdříve rozdělují alternativní tresty dle různých kritérií. Následuje popis jednotlivých alternativních trestů tak, jak jsou uvedeny § 52 odst. 1 trestního zákoníku, platného od 1. 1. 2010. U jednotlivých trestů si všímám i změn, které nová právní úprava přinesla. Podrobně se zabývám dvěma novými tresty – domácím vězením a zákazem vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Při dělení alternativních trestů je možné tyto dále členit na alternativy v trestním právu a k trestnímu právu. Zde si všímám hmotně právních alternativ k potrestání uvedených v trestním zákoníku. K procesně právním alternativám řadíme odklony od standardního trestního řízení. V této kategorii vysvětluji také specifiku trestního příkazu. Alternativou k trestnímu právu je mediace. V práci neuvádím pouze její definici, charakteristiku, ale i její vývoj při zavádění do praxe v naší zemi. Vzhledem k tomu, že všechny alternativy je možné kombinovat s ochrannými opatřeními, jež jsou specifickou ochranou společnosti, uvádím je také ve své práci. Následuje pojednání o probaci, její historii a zavádění do praxe v ČR. S tím je

velmi úzce propojena i instituce - Probační a mediační služba v ČR, která spojuje dvě profese - sociální práci a právo. Pro pochopení smyslu této instituce rozebírám jednak její úkoly, cíle, organizační strukturu, pracovníky, jednak vlastní činnost probační a mediační služby. V rámci zamyšlení nad klienty probační služby z kategorie mladistvých je třeba hovořit o partnerských projektech a probačních programech, na kterých probační a mediační služba participuje. V závěru práce uvažuji nad dostatečností právní úpravy alternativních trestů, jejich efektivitou - zpětnou vazbou účinnosti alternativních trestů s využitím statistických údajů.

Cílem mé práce je podat přehled o alternativních trestech a o možnostech jejich využití, zavádění do našeho právního systému, upozornit na klady a zápory alternativních trestů, problémy spojené s jejich ukládáním a prováděním, poukázat na ekonomické důsledky alternativních trestů, zaměřit se na změny v souvislosti s novou kodifikací trestního práva. Zvážit efektivitu alternativních trestů, zpětnou vazbu jejich účinnosti za užití statistických dat.

1. SANKCE A TREST

1.1 Pojetí sankce

Právo jako jiné normativní systémy plní především funkci sociální kontroly, žádoucí jednání preferuje, nežádoucí sankcionuje.¹

Specifikem právních norem je jejich zvláštní forma (normativně stanovená), publikace a možnost státního vynucení jejich dodržování. Právo jako normativní systém reguluje nejširší okruh společenské reality, zasahuje do všech oblastí života člověka, prosazuje společné hodnoty, cíle nebo změny, a tím je základním integračním systémem. Uvedené znaky pak kladou na právo jako takové specifické nároky, mělo by tedy být logické a vnitřně nerozporné a nepodléhat každodenním změnám. Tím, že zůstává vůči okolí relativně stabilní, stabilizuje toto okolí.²

Sankce je postup, který vede k posílení a potvrzení sociální normy. Společnost vytvořila stimulační systém, s jehož pomocí nutí jednotlivce přijmout společenskou skutečnost (vzory chování, obsah rolí apod.) a přizpůsobit se jí.³ Sankce působí jako integrační činitel, stmeluje společenství a potvrzuje oficiální hodnoty.

Problém současnosti v našem státě spočívá v tom, že pozitivní sankce je chápána spíše jako nedostatek postihu a názor společnosti, že účinnějším nástrojem jsou sankce negativní, ačkoliv sociálně psychologické výzkumy ukazují zhruba trojnásobně vyšší efektivnost pozitivní odměny.⁴

Negativními sankcemi je reagováno na nežádoucí jednání jedince, který sankci pociťuje jako újmu. Je zřejmé, že na druhu sociální normy, která byla porušena, závisí intenzita a způsob sankce. Represivní působení normy a sankce je vyjádřeno nejtýpčtěji v trestním právu, kdy jsou negativní sankce prováděny souhrnem oprávněných osob tzv. sankčním aparátem.⁵ Sociální kontrola je z části vykonávána neformálními institucemi, které tuto kontrolu vykonávají bez specifického zmocnění, bez přesně vymezeného

¹ Večeřa, M., Urbanová, M. Sociologie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 167.

² Urbanová, M. Sociální kontrola a právo. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 61.

³ Urbanová, M. Sociální kontrola a právo. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 59.

⁴ Večeřa, M., Urbanová, M. Sociologie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 153.

⁵ Urbanová, M. Sociální kontrola a právo. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 62.

postupu a určené strukturace rolí v rámci jiných aktivit a nedisponují donucovacími oprávněními (rodina, škola, církev...).¹

Neformální sankce jsou charakteristické tím, že nejsou vynutitelné státní mocí. Jejich účelem je náprava a vyloučení nežádoucího chování, slouží k vzniku a potvrzení sociálních norem, které vytvářejí specifické normativní systémy. I když jsou právní normy a sankce přeceňovány jsou neformální sankce důležitým spojovacím činitelem pro společnost. Formální sankce jsou legálně stanoveny legitimní státní mocí, jsou jí definovány, ukládány a vykonávány, představují většinou nějakou újmu a jsou reakcí na porušení právní normy.

Jedná se tak vlastně o případy, kdy sociální kontrola je vykonávána formálními instancemi, tj. subjekty k tomu určenými, jejichž působení je formalizováno a normativně upraveno (policie, soudy).²

1.2 Pojetí trestu

Formálními sankcemi jsou sankce právní. Nejvíce represivními jsou sankce trestněprávní - tresty a opatření. Trest a opatření jsou namířeny vůči protiprávním jednáním, jež jsou pro společnost nebezpečná a škodlivá. Trestní právo určuje, které deviantní jednání je trestné. Trestní právo je soubor právních norem, které regulují vznik, změnu a zánik trestněprávních vztahů, vznikajících v souvislosti se spácháním trestného činu. Členíme je na trestní právo hmotné a procesní. Předmětem trestního práva hmotného, které definuje trestný čin a trest, jsou chráněné trestněprávní vztahy. Trestní právo procesní upravuje trestněprávní proces - vyšetřování, soudní řízení. Účelem právní úpravy je ochrana zájmů společnosti, ústavního zřízení, práva, oprávněných zájmů fyzických a právnických osob.

Pro moderní státy je typické oddělení náboženství od státní moci, liberalismus, individualismus, dodržování základních lidských práv a svobod. Jelikož trestní právo slouží jako prostředek ochrany před společensky nebezpečným chováním definovaným

¹ Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 183.

² Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 183.

zákonem, nemá náboženský, politický ani moralizující charakter. Povoleno je tak vše, co není zakázáno, i když se jedná o činy nemorální, neetické nebo kacířské.

Názory na tresty a způsoby trestání, postoj k pachatelům trestné činnosti, způsoby zacházení s nimi vždy odráží kulturní a ekonomickou úroveň společnosti, včetně vztahu společnosti k jedinci a postoj k občanským právům a svobodám.¹

Trest opouští pod vlivem pozitivistické filozofie nádech morálky a stává se přirozenou reakcí lidské společnosti, která se brání zločinu. Funkce trestu se posunula od sociální msty k nápravě. Trest je sankcí formální a negativní. Potvrzuje základní ideje a vzorce chování v dané společnosti. Zdrojem jsou instance formální sociální kontroly, tj. policie a soudy. Jakmile vznikl stát, současně došlo i k centralizaci moci. Postupně se tvoří soubory norem, které definují zločin a trest, úzce svázaný s nositelem moci. Ten reaguje na porušení obecně závazných norem a tak vzniká trestní právo.

Trest v trestněprávním vymezení představuje jeden z prostředků státního donucení, jichž používá stát při plnění svých funkcí vedle prostředků ekonomických, kulturních, výchovných, politických, aj.²

Trest lze definovat jako právní následek trestného činu, vyjadřující negativní hodnocení pachatele a jeho činu, působící coby prostředek dosažení účelu trestního práva, ukládaný výlučně trestním soudem, jehož výkon je vynutitelný státní mocí.³ Trest je za těchto okolností v souladu s potřebou společnosti účinně a efektivně reagovat na spáchanou trestnou činnost. Trest je tedy prostředkem v rukou státu k ochraně společnosti před trestnými činy. Jeho nejcharakterističtější a nezbytným znakem je, že se jím působí určité osobě určitá újma – citelný zásah do občanských práv a svobod.⁴

V obou uvedených definicích je kladen důraz na odlišné prvky trestu. Hlavním prvkem je právě úmyslné uložení určité újmy za porušení právní normy.

„Hlavním důvodem, proč je pokládáno za nutné, trest ospravedlnit (a zabývat se tedy jeho účelem a smyslem), je skutečnost, že v sobě zahrnuje úmyslné uložení újmy (bolesti, utrpení) člověku, což je v obecné rovině pokládáno za morálně nepřijatelné....

¹ Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 184.

² Novotný, O. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Praha: Codex Bohemia, 1997, s. 196.

³ Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 404.

⁴ Chmelík, J., Ivor, J., Porada, V. Trestní právo hmotné. Praha: Linde, 2007, s. 118.

Otázka ospravedlnění instituce trestu je přitom totožná s ospravedlněním trestního práva jako celku. Účelem trestního práva v nejobecnější rovině je ochrana společnosti, společenského řádu a udržení společensky nežádoucího chování na minimální úrovni.¹

Ukládání trestů se řídí trestněprávní zásadou „nullum crime sine poena legaci,“ žádný trestný čin by neměl zůstat nepotrestán, nebo zůstat alespoň bez adekvátní odezvy ze strany společnosti. Avšak použití trestu by mělo v demokratických společnostech být krajním prostředkem (tzv. ultima ratio) právní regulace a sociální kontroly, protože představuje nejzávažnější zásah do práv jednotlivce. Proto musí být používán obezřetně a jen tehdy, kdy ostatní mechanismy a prostředky jiných právních odvětví (např. práva občanského a správního) selhávají.

Trestný čin stanoví a definuje v moderním demokratickém státě zákon, stejným způsobem určí trest a formu jeho výkonu a upravuje postup v trestním řízení až do vnesení odsuzujícího rozsudku. Právní instituty kontrolují a jsou brzdami před svévolí.

1.3 Teorie účelu trestu

Pojetí účelu trestu v trestněprávní praxi se neustále mění a vyvíjí. Ovlivňuje je úroveň právního vědomí, společenských hodnot, filozofických směrů, politická, ekonomická situace a tradice. V odborné trestněprávní literatuře jsou uváděny tyto nejznámější a nejpodstatnější teorie o účelu trestu, které reflektují i historický a filosofický vývoj společnosti. V českém prostředí je zažité dělení na teorie absolutní a relativní,² které však nejsou nejvhodnější vzhledem k úzkému vymezení absolutní teorie.

Absolutní teorie (retribuční, někdy se nazývá „zpět hledící“ = back looking theory) - Trest je spravedlivou odplatou za trestný čin, tedy zlo, které musí být potrestáno. Sankci je rovněž možno chápat jako proces nastolení rovnováhy ve společnosti, která byla spácháním trestného činu narušena. Trest se v tom případě vůbec netýká pachatele, ale je jím vyhověno absolutní spravedlnosti. Teorie tedy míří do minulosti, kde bylo spácháno zlo, nikoliv do budoucnosti, kde by mohlo být uvažováno o možnostech

¹ Lata, J. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007, s. 6-7.

² Novotný, O. Dolenský, A. Jelínek, J.Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část, Aspi Publishing, Praha 2003, s. 270.

pachatele. Cílem je tedy trestání zločinu, ne zločince. Dalším důležitým faktem je, že trest má zrcadlit zločin. Trest tak obsahuje stejnou míru poškození, bolesti a ztráty jako utrpěla oběť pachatele. Při stanovení výše trestu se přihlíží ke spáchanému zločinu, na jiné aspekty se nehledí. Absolutní teorie dle zažitých definic s trestem nespojuje žádné společenské účely, v trestu spatřuje projev Boží vůle za hřích a blíží se zásadám lex talionis (zákon msty, oko za oko, zub za zub), „trest by měl obsahovat tolik utrpení, bolesti a ztráty, kolik jí bylo způsobeno trestným činem“.¹ Již při prvním náhledu se tato teorie jeví zastaralou a překonanou.

Relativní teorie (utilitární, někdy se nazývá „vpřed hledící“ = looking forward theory) - Tyto teorie spojují s trestem i další cíle, které jsou pro společnost žádoucí, potřebné a sledují ochranu společnosti před kriminalitou. Trest má právní důvod a jeho účelem je ochrana společnosti před dalšími trestnými činy. Jedná se o koncepci namířené do budoucna, trest tak může sloužit k převýchově, odstrašení, izolaci pachatele a působit výchovně i na společnost. Dělení na retribuční a utilitární teorie je méně hodnotící (běžně se užívá v anglosaské literatuře).

Tyto dva základní směry se nazývají i jiným způsobem, tradiční je dělení na školu klasickou (trest je odplata za zločin a je mu úměrný) a pozitivistickou (pachatele postihuje opatření úměrné jeho nebezpečnosti).² Kompromisem mezi těmito základními směry jsou bez ohledu na již uvedené teorie - teorie smíšené, které zahrnují jak odplatný prvek trestu, tak jeho jednotlivé společenské účely.

Smíšené teorie – Pokouší se spojit odplatné i účelové funkce trestu. Zvýrazněna je generální prevence, která má ve formě hrozby trestem odradit potenciální pachatele. Trest je prostředkem speciální prevence zaměřené na další potenciální pachatele.³ Retribuční přístup vyžaduje uložení trestu vždy, když je to zasloužené, utilitární pojetí především v případě, kde je to užitečné. Smíšené teorie uplatňují oba principy – nelze uložit nezasloužený trest (bylo by to možné, použijeme-li utilitární teorii v případě nebezpečného recidivisty), současně však neexistuje povinnost trest uložit, pokud by pro společnost nebyl přínosem. V tomto případě je stanovena horní hranice trestu (dle závažnosti deliktu), zatímco spodní hranice chybí, neboť je možné v odůvodněných případech od potrestání upustit. Retribuční i utilitární hledisko je v jistém významu

¹ Kuchta, J. Válková, J. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky, C. H. Beck, Praha 2005, s. 185.

² Solnář, V.: Systém československého trestního práva – Tresty a ochranná opatření, Academia, Praha 1979, s. 182-183.

³ Kuchta, J. Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 187.

omezeno.¹ V moderní společnosti je překonána myšlenka, že by pachatel měl trpět trestem jen pro utrpení samo. Evropské právní řády tak vycházejí při úpravě trestněprávních sankcí ze smíšené teorie, kdy sankce obsahuje jak složku generální, tak speciální prevence. Aplikace trestního zákona ve shodě s právním vědomím většiny společnosti působí zpětně na upevňování právního vědomí. Toto působení vychází z odsuzujícího rozsudku, jeho vlivu na odsouzeného, a je jím podmíněno.²

Účel trestu je spatřován v ochraně společnosti, kontrole kriminality a nápravě pachatele. Etické dilema způsobuje vnímání trestu pouze jako sociální msty, poněvadž společnost se může dostat do paradoxní situace, kdy chrání své vlastní hodnoty tím, že je sama porušuje např. problematika trestu smrti. Společnost chápe trest jako odplatu, což plyne z přirozeného smyslu pro spravedlnost, kdy je třeba zlo potrestat. Přitom nelze vycházet ze společenského vědomí a jeho nazírání na „spravedlnost“, neboť je velmi nestálé a nemůže tak být měřítkem pro trest. Morální úroveň společnosti ovlivňuje soudce i zákonodárce. Část společnosti bude vždy požadovat nejpřísnější tresty bez ohledu na to, zda to vůbec ovlivní stav kriminality.

Na trest je nutno pohlížet jako na prostředek obrany společnosti a samozřejmý ochranný mechanismus. Současná penologie usiluje o vědecký přístup k problematice, odmítá morální zabarvení trestu,³ který má být přirozenou reakcí společnosti na spáchaný zločin.

1.4 Teorie funkce trestu

Trest by měl dosahovat svého hlavního účelu prostřednictvím konkrétních mechanismů a pomocných cílů. Účelu trestu následně odpovídají jeho funkce.

Pohled na funkci trestu se vyvíjel, v penologické literatuře dochází k členění funkcí trestů mnoha způsoby, klasické pojetí teorie trestu spočívá v pěti základních funkcích, které se v praxi vzájemně prolínají.⁴

1 Lata, J. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007, s. 52.

2 Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 187.

3 Mezník, J., Kalvodová, V., Kuchta, J. Základy penologie. 1. vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 1995, s. 5.

4 Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 188.

Odplatná (retributivní a punitivní)

Uložený trest a jeho podoba má odpovídat pouze závažnosti spáchaného trestného činu. Další funkce (náprava pachatele, odstrašení jiných osob) nemají žádným způsobem trest ovlivňovat, i když mohou být jeho prospěšnými sekundárními účinky. Přestože by uložení mírnějšího trestu mohlo vést k převýchově pachatele, dle retribuční teorie je takový trest nepřijatelný. Shodně to platí i u uložení přísnějšího trestu, přestože by jím bylo možné pachateli jako notorickému recidivistovi zabránit v páchání další trestné činnosti. Retribuční pojetí nepřipouští exemplární tresty a omezuje neúměrně přísné trestání recidivistů. Největším problémem týkajícím se uplatňování retributivního přístupu k trestání je v dovození jeho oprávněnosti ve smyslu pomsty a morální satisfakce, pomocí níž má sice dojít k nápravě, ale neklade si již žádné jiné cíle.

Retributivní funkce trestu vychází z filozofie indeterminismu, který uvádí, že pachatel se ze své svobodné vůle vědomě rozhodne spáchat trestný čin a počítá s případným potrestáním. Existence svobodné vůle jako výchozího bodu retributivní teorie je však poznatky psychologie a sociologie do značné míry zpochybněna.

Retributivní funkce trestání je tedy kritizována především z hlediska současné úrovně společenské kultury a stávajících humanistických hodnot. Její bezhlavé prosazování je v přímém rozporu se zásadou přiměřenosti a lidskosti trestů a trestního práva. Pro moderní trestní právo může být retribuční přístup k trestu pomůckou pro kvalitativní (druh trestu je založen na typu zločinu, např. majetková sankce za majetkovou trestnou činnost) a kvantitativní výměr trestu (výše sankce je odvozena od závažnosti zločinu). Pro zákonodárce při stanovení výše trestů za jednotlivé trestné činy neznamená retributivní pojetí trestání nějakou libovůli. I na pachatele se vztahují mezinárodní konvence o lidských právech. Zaručují jim, že jejich čin bude spravedlivě posouzen,¹ což mimo jiné znamená, že trest musí být přiměřený škodlivosti spáchaného trestného činu.

Moderní pojetí trestu užívání represivních prvků minimalizuje na nezbytnou míru spojenou s ochranou společnosti před vysoce nebezpečnými pachateli. Tresty ukládané pouze na základě retributivních přístupů tak nepřispívají k dosahování v současné době prosazovaného účelu trestního práva.

¹ čl. 6 a 7 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Odstrašení (generálně preventivní)

Odstrašující funkci trestu řadíme koncepčně do utilitární (relativní) teorie trestu. S trestem spojuje odrazení jak samotného pachatele od dalšího kriminálního jednání (individuální prevence), tak ostatních jedinců, kteří se mohou stát potenciálními pachateli (generální prevence), a to pod dojmem jeho nepříznivého následku. Uložením trestu se především snažíme vyloučit budoucí páchaní trestných činů.

U většiny lidské populace je již samotná představa potrestání a následné reakce okolí vnímána silně negativně, což ve svém důsledku může mít vliv na snižování kriminality. Proces odstrašení je však velmi individuální záležitostí a motivace ke spáchání trestného je ovlivňována mnoha vnějšími i vnitřními faktory.¹

Notoricky neodstrašitelné osoby, které charakterizuje nezodpovědnost a nepoučitelnost, popř. neadekvátní sebevědomí, vnímají hrozící trest jako vzdálený a možnost dopadení jako nepravděpodobnou, zatímco zisk ze zločinu je aktuálně přítomný. U těchto osob ani důkladné odstrašování trestem svou úlohu plnit nemůže, stejně jako u zločinů spáchaných v silném emočním rozrušení (vraždy v afektu), bez rozmyslu či u méně závažných trestných činů s širokou latencí, které nejsou v dané společnosti či subkultuře vnímány jako zavrženíhodné.² Naopak svou roli plní dobře u prvopachatelů, kde již samotné trestní řízení může fungovat jako dostatečné odstrašení. Odstrašující funkce trestu je efektivní rovněž u trestných činů, jež vyžadují racionální úvahu a přípravu - jde např. o chladnokrevně připravované vraždy, „kriminalitu bílých límečků“ a obecně o pachatele, jež se rekrutují z vyšších sociálních vrstev a trestní řízení vnímají velmi negativně.³

Významným faktorem účinnosti nebývá v těchto případech ani tak přísnost trestu jako spíše vysoké riziko odhalení pachatele. Výzkumy i historické zkušenosti ukazují, že preventivní funkce trestu nespočívá v jeho tvrdosti, ale v jeho neodvratnosti - tedy pravděpodobnosti dostižení pachatele. Z toho plyne, že čím efektivněji stát kontroluje dodržování práva, tím nižší sankce za jeho porušení mohou být ukládány.⁴ Účinek generální prevence trestu je pak samozřejmě ovlivněn i publicitou daného případu. Věnují-li mu média značnou pozornost, může trest v budoucnu zamezit řadě podobných

¹ Kuchta, J. Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 190.

² Lata, J. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007, s. 21-23.

³ Lata, J. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007, s. 23.

⁴ Lata, J. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007, s. 22.

zločinů, naopak u mediálně nezajímavého případu nemá trest v podstatě žádný generálně-preventivní efekt a z tohoto hlediska se stává zbytečným. Nabízí se tak otázka, zda pachatel ve sledovaném případě nemůže být přísněji potrestán v zájmu obecného dobra, byť v rozporu s principem rovnosti.¹

Zájmy společnosti podle teorie odstrašení tedy opravňují stát k dostatečně přísnému postihu jednotlivce pro výstrahu ostatním. I pokud by pachatel zločin spáchal za velmi specifických okolností a jak jeho minulost, tak prognóza ukazují, že v trestné činnosti s největší pravděpodobností pokračovat nebude, nelze jeho trest výrazně zmírnit právě z důvodu jeho odstrašující funkce, neboť ve společnosti by se mohlo rozšířit povědomí o nízkém trestním postihu určitých zločinů, a následoval by jejich nárůst.²

Z utilitárního hlediska je možné uložit přísnější trest, než je závažnost spáchaného zločinu, pokud toto povede k odstrašení potenciálních pachatelů a snížení počtu trestných činů. Takové exemplární trestání pachatelů je přitom v rozporu s principy humanity a přiměřenosti trestního práva, a v demokratických právních systémech tedy vyloučeno. Skrývá v sobě rovněž nebezpečí zneužití ve formě neúměrně přísné trestní represe a prosazování odlišných zájmů než zvyšování ochrany společnosti (příkladem může být nacistické trestní právo).³

Odstrašující funkce trestu může vyústit také v nežádoucí stigmatizaci pachatele (tzv. labeling effect).⁴ Pokud je pachatel označen jako „kriminálník“ je tím jeho zpětná integrace do společnosti ztížena. Vzniká tak koloběh páchaní trestné činnosti a ukládání trestů, z něhož může být velmi těžké se vymanit.

Vzhledem k nepřipustnosti exemplárního trestání v našem právním řádu nelze přeceňovat a ani zcela zavrňovat preventivní účinek odstrašení. Náprava pachatele nastupuje až v případech, kdy trestní právo v zabránění zločinu selhalo. V celkovém žádoucím působení trestů však sehrává neméně důležitou úlohu.

Nápravná (rehabilitační)

Prostřednictvím nápravné funkce trestu (nazývaná též resocializační, rehabilitační, korektivní, regulativní či penitenciární) je jako hlavní cíl trestu zdůrazňována

¹ Lata, J. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007, s. 26.

² Lata, J. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007, s. 25.

³ Lata, J. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007, s. 24-25.

⁴ Kuchta, J. Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 190.

resocializace a reedukace pachatele tak, aby byl schopen vyvarovat se recidivy, a bylo u něj dosaženo změny chování z asociálního na chování společensky akceptovatelné a žádoucí.¹

Tato teorie vychází z pozitivistických směrů trestněprávní nauky a z filozofického determinismu. Zaměřuje se na osobu pachatele a přihlíží k etiologii individuálního kriminálního činu. Pro převýchovu určitých skupin pachatelů byly vypracovány četné strategie a programy (např. agresivní jedinci, pachatelé závislí na alkoholu, psychotropních látkách, s psychickými poruchami apod.). Tvorba a realizace rehabilitačních programů je finančně nákladná a vyžaduje účast expertů (pedagogů, psychologů), rehabilitační postupy při zacházení s pachateli jsou náročné na odbornou úroveň personálu.

Tyto programy tak kladou vysoké nároky na odbornost a zkušenost personálu a jsou velmi finančně nákladné. Jejich podpora je přitom mnohdy nepopulární: veřejnost lépe akceptuje investice do přísně střežených věznic než do otevřených ústavů a terapeutických programů.² V rámci snahy o dosahování větší bezpečnosti a efektivnější ochrany před trestnou činností jsou tyto programy pro společnosti vhodnou investicí, zvláště s přihlédnutím k hmotným škodám způsobeným trestnou činností.

Námitkou vůči nápravnému přístupu k trestání jsou jeho ne zcela přesvědčivé výsledky: velká část pachatelů recidivuje. Příčinu tohoto problému lze kromě nedokonalosti nápravných metod přičítat rovněž nenapravitelnosti některých pachatelů, jejichž kriminální návyky jsou hluboce zakořeněné, negativní vliv výkonu trestu odnětí svobody, nedostatek pozitivních stimulů, přispívajících spíše k adaptaci trestaných na kriminální subkulturu, k narušení pozitivních sociálních vazeb, neuvědomění si zodpovědnosti za své chování a neschopnosti samostatného života.³

Další námitky na neúčinnost nápravných programů spočívají v omezenosti jejich časového působení; během doby vyměřené výkonem trestu není možné reformovat to, co se dlouhodobě formulovalo po celý dosavadní ontogenetický vývoj jedince.⁴ Nápravnou funkci trestání lze považovat i přes všechny námitky za vhodný způsob

¹ Mezník, J., Kalvodová, V., Kuchta, J. Základy penologie, Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 7.

² Lata, J. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007, s. 27.

³ Kuchta, J. Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 213.

⁴ Mezník, J., Kalvodová, V., Kuchta, J. Základy penologie. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 7.

dosahování účelu trestního práva. Důraz na osobu pachatele a etiologii individuálního kriminálního chování umožňuje relativně účinné odhalování příčin trestné činnosti odsouzených. Prostřednictvím programů zacházení zajišťuje nápravu alespoň části pachatelů. Vždy je však třeba zvažovat využití dalších funkcí trestání.

Eliminační (vylučovací, izolační)

Spatřuje účel trestání v dočasné nebo trvalé izolaci pachatele od ostatní společnosti. Tato izolace má být nejen nejcitelnější újmou pro pachatele, ale i nejlepší ochranou pro společnost.¹ Tento přístup tedy vychází z předpokladu, že ten, kdo se jednou dopustil zločinu, dopustí se jej znovu.²

Trest odnětí svobody je hlavním prostředkem k izolaci pachatele. Umístění nebezpečných pachatelů do přísně střežených věznic je spolehlivým prostředkem jak chránit ostatní občany. Je však nutné brát zřetel i na související problémy. Vězeňský systém je velmi nákladný. Uvěznění pachatele je účinnou ochranou společnosti. Dlouhý trest odnětí svobody zabrání pachateli, aby po tuto dobu ohrožoval ostatní občany. Každý trest však jednou skončí, pachatel je propuštěn na svobodu a problém ochrany společnosti nastává znovu.

Krajními prostředky pro eliminaci pachatele jsou doživotní trest odnětí svobody a trest smrti. Trest smrti jako prostředek absolutní eliminace pachatele je v dnešní době považován nejen za nehumánní a neslučitelný s přiměřeností trestního práva, ale také nepřijatelný pro svou nezvratnost a možnost soudního omylu.³ Proti eliminační teorii lze tedy vznést námitku, že problém kriminálního jednání pachatelů pouze odsouvají, aniž by se zabývali jeho podstatou.⁴ Aby tedy izolace jako forma trestu dosahovala účinné ochrany společnosti, musely by sankce být neúměrně tvrdé, především ve formě doživotní internace.⁵

K poklesu závažné trestné činnosti lze nepochybně přispět vyloučením nebezpečných pachatelů ze společnosti. Pozitivního působení eliminující teorie lze dosahovat především kombinacemi s ostatními funkcemi trestu.

¹ Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 192.

² Mezník, J., Kalvodová, V., Kuchta, J. Základy penologie. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 5.

³ Mezník, J., Kalvodová, V., Kuchta, J. Základy penologie. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 6.

⁴ Lata, J. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007, s. 31.

⁵ Mezník, J., Kalvodová, V., Kuchta, J. Základy penologie. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 6.

Restituční (kompenzační, restorativní, obnovující) a satisfakční - vůči obětem

Zdůrazňuje význam odstranění následků trestného činu a význam náhrady škody, kterou utrpěla jeho oběť. Trest má především směřovat k tomu, aby byla obnovena rovnováha v sociálních vztazích porušená trestným činem a aby byly uspokojeny nároky poškozených osob.¹ Restorativní justice spatřuje v trestném činu konflikt mezi více jednotlivci - poškozeným, pachatelem a dotčeným společenstvím, který lze řešit aktivním zapojením všech stran. Poškozený může výsledek takové interakce vnímat daleko uspokojivěji než výsledek běžného trestního řízení. Vedle materiálního odškodnění je totiž nutné odčinit rovněž psychické následky trestného činu a poskytnout poškozenému pocit morálního zadostiučinění, což je často přehlíženo.²

Pachatel může prostřednictvím navázaného kontaktu porozumět závažnosti svého provinění a alespoň částečně napravit následky svého činu. V procesu nápravy pachatele může restituční funkce trestu hrát významnou roli.

Důležitým prvkem trestu je odčinění újmy způsobené poškozenému. Úzce navazuje na viktimologické přístupy. S touto funkcí jsou spojeny různé alternativní tresty ukládané místo trestu odnětí svobody a různé formy zprostředkování (mediace) jednání mezi pachatelem a poškozeným o způsobu a rozsahu kompenzace způsobené škody. Neuplatňuje se přitom jednostranné zaměření trestního postihu pouze na nároky oběti na úkor potrestání pachatele (přihlíží se na rehabilitační a další funkce trestu). V současné době spočívá nesporný význam restituční funkce i v ovlivňování trestní politiky a soudní praxe ve prospěch posílení postavení poškozeného v trestním řízení. Alternativní postupy představují nový pohled na funkci trestu a způsob vypořádání se s trestnou činností. S největší pravděpodobností předurčují i směr budoucího vývoje trestního práva.

Klasické trestní postupy svou podstatou a zaměřením více na škodu než na pachatele jako takového přímo ke zvýšení ochrany společnosti nepřispívají. Z tohoto důvodu by neměl znamenat restorativní přístup k účelu trestního práva odmítnutí klasických trestních postupů, ale jejich doplnění.

¹ Kuchta, J. Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 192.

² Lata, J. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007, s. 32.

Některé škody způsobené trestnou činností napravit nelze. V takových případech kompenzační přístup nenachází své uplatnění. Otázkou zůstává zohlednění lítosti pachatele při ukládání trestu a rozpoznání, zda takto jedná upřímně či pouze ve snaze vyhnout se trestu.

Popisované teoretické přístupy k trestání a jednotlivé názory na funkce trestu se obvykle neprosazují v krystalicky čisté podobě, ale navzájem se prolínají. Výsledkem je pak trestní politika daného státu v určité podobě. Lze proto hovořit o smíšených teoriích vycházejících ze společenského a politického klimatu dané země.

2. RESTORATIVNÍ JUSTICE

2.1 Historické souvislosti restorativní justice

V posledních letech se mezi odborníky intenzivně diskutuje o další budoucnosti trestní justice. Snahou těchto diskusí je nalézt vhodný teoretický koncept, v rámci kterého by bylo možné překonat všeobecně známé problémy při kontrole kriminality, při stíhání a trestání pachatelů, při ochraně společnosti před trestnou činností za současného garantování práv občanů, tedy snahou nově formulovat principy trestní spravedlnosti. V současnosti se tyto problémy objevují ve většině zemí, přestože mají různé právní systémy a řadí se do různých kulturních a geografických okruhů. Ve většině zemí stále roste počet uvězněných osob, věznice jsou přeplněné, k převýchově pachatelů nedochází, strach z kriminality se zvyšuje a náklady na vězeňství se stávají neúnosným břemenem pro státní rozpočty. Tento stav je výsledkem stálého zvyšování trestní represe ve většině zemí.

Neustále se zvyšující počet vězeňské populace a důsledky tohoto vývoje vedou k oprávněným pochybnostem o účinnosti sankční politiky a celého systému trestní justice. Začíná se hovořit o narůstající „krizi vězeňství“. Odborníci hovoří spíše o „krizi trestu odnětí svobody“. Výkon trestu odnětí svobody přináší řadu známých nežádoucích efektů, jako je např. devastující vliv vězeňského prostředí na osobnost odsouzeného, přerušení pozitivních sociálních vazeb s původním prostředím, přerušení pracovních aktivit a vztahů, ztížené uplatnění v životě po propuštění apod. Při delším pobytu ve věznici dochází k adaptaci na vězeňské prostředí a k pasivnímu přizpůsobení daným podmínkám. Potlačení individuality odsouzených osob vede u nich ke ztrátě pocitu odpovědnosti za vlastní rozhodování (ostatně v etiologii kriminálního chování se nedostatek odpovědnosti objevuje velice často), což může po propuštění z dlouhého trestu vést až ke ztrátě sociální a psychické způsobilosti k životu na svobodě.¹

Trestní spravedlnost ve významu nazírání na přiměřenost a vhodnost společenské reakce na spáchaný trestný čin je historicky a kulturně podmíněná. Liší se v jednotlivých kulturně - civilizačních oblastech a mění se i v průběhu času.

¹ Restorativní justice – Sborník příspěvků a dokumentů, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 5.

Dřívější chápání trestní spravedlnosti spočívalo na odplatě a vyrovnání, což je ověřitelné historickými doklady. Známy princip „oko za oko, zub za zub“ vyjadřuje nejen záměr způsobit pachateli stejnou újmu, jakou způsobil své oběti, ale zahrnuje také snahu „vyrovnat“ situaci pachatele a poškozeného. Tohoto vyrovnání však bylo možno v určitých případech dosáhnout i nepřímou, tedy kompenzační = poskytnutím adekvátního odškodnění. To je podstata různých možností „vykoupení se z trestu“, tedy možnosti vyhnout se odplatě zaplacením náhrady (odškodného) oběti. Tyto postupy byly chápány jako „spravedlivé“, tedy jako přijatelné a vhodné ve většině známých civilizací v různých etapách jejich kulturního vývoje.

Varianty tohoto pojetí trestní spravedlnosti se projevovaly v procedurách, měly tedy častěji „procesní charakter“. Např. v různých kulturních a náboženských zvyklostech, podle kterých byly projednávány jednotlivé delikty a jak bylo zacházeno s jejich pachateli. Kompetence k projednávání různých deliktů prošly v průběhu času radikálními změnami. V původní podobě byly tyto kompetence ponechány nejužšímu okruhu rodiny (to je základem dosud přežívající krevní msty), nebo stařešinovi rodu, či sboru představitelů kmene. Postupem času pozbyly jednotlivé delikty „soukromoprávní charakter“, přestaly být primárně záležitostí mezi viníkem a poškozeným. Stát (nejprve absolutistický panovník, později jiné subjekty - orgány, na které panovník delegoval svou pravomoc) si tak vytvořil trestní monopol. Součástí trestního monopolu se stalo také výlučné oprávnění státu koncipovat trestní politiku a realizovat ji svými mocenskými prostředky. V průmyslově rozvinutých evropských zemích vyvrcholil tento vývoj zhruba v 19. století a byl odrazem celkového vnímání úlohy státu a součástí filozofického a politického myšlení té doby. V této souvislosti hovoříme o retributivní neboli odplatné justici, která má následující znaky:¹

- zločin je definován jako újma způsobená státu
- pozornost je soustředěna na zavržení a odsudek, vycházející z viny minulosti
- pravidlem je adversární nebo inkviziční proces
- způsobení újmy jako prostředek potrestání a prevence recidivy
- spravedlnost garantovaná právem na spravedlivý proces

¹ Větrovec, V., Nedorost, L., Otoupalíková, J. Restorativní a retributivní justice. [online]. 2005. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy Univerzity: Katedra sociální pedagogiky.

- potlačení přirozené podstaty zločinu, delikt je chápán jako konflikt mezi jednotlivcem, státem
- jedna sociální nespravedlnost je nahrazena jinou
- dotčené sociální společenství je odsunuto stranou a je abstraktně - formálně zastupováno státem
- stimulace kompetitivních individualistických hodnot
- stát vystupuje proti pachateli a opomíjí či nezdůrazňuje práva oběti
- pachatel je pasivním objektem procesu
- odpovědnost pachatele za čin vede k jeho potrestání
- zločin je definován formálně právními termíny, nejsou zohledněny morální, sociální a ekonomické aspekty
- dluh či závazek není vůči konkrétní oběti, ale vůči abstraktnímu státu a společnosti
- trvalá či dlouhodobá stigmatizace pachatele
- minimální nebo žádný ohled na projev lítosti a pokání pachatele
- výsledek trestní věci je závislý na aktivitě profesionálů (policisté, soudci, obhájci)

Do popředí se dostala v druhé polovině 20. století otázka, zda standardní systémy trestní justice náležitě reflektují potřeby obětí trestných činů, zdali v dostatečné míře zajišťují ochranu jejich práv. V souvislosti s všestranným posilováním významu lidských a občanských práv a jejich ochrany, se rozvíjí též hledání nové podoby trestní spravedlnosti.

Formuluje se restituční (kompenzační) penologická teorie trestání, která zdůrazňuje, že trest má především umožnit, aby oběti trestného činu byla nahrazena (kompenzována) veškerá škoda, a to nejen materiální, ale i další újma, kterou utrpěla v souvislosti s jednáním pachatele. Ustupuje tedy zájem na potrestání pachatele a přednost má ochrana zájmů poškozených osob. Trest, který je pachateli uložen, a způsob jeho výkonu má umožnit, aby mezi pachatelem a jeho obětí (a v širším smyslu ve vztahu k celé společnosti) došlo k obnově sociálních vztahů, narušených spáchaným trestným činem.¹

¹ Karabec, Z. : Účel trestání. Kriminalistika č. 2/2000.

Na počátku 21. století se v demokratických zemích projevuje stále větší důraz na práva jednotlivce, na prosazování prvků občanské společnosti, různé nevládní organizace výrazně zasahují do činnosti státního aparátu. Společenský pohyb se zrychluje, rodí se nové koncepce a hledají se netradiční řešení. Žijeme v době, kdy mají konkrétní tvar dříve jen volně diskutované představy o novém chápání trestní spravedlnosti.

2.2 Koncepce restorativní justice

Pojem restorativní justice (z angl. restore - obnovit, navrátit do původního stavu) lze vysvětlit jako určitý koncept zacházení s pachateli, odlišný od klasické „retributivní“ neboli trestající justice, která vychází z názoru, že současná trestní spravedlnost není adekvátní reakcí společnosti na růst kriminality, nevede k ochraně jednotlivce i společnosti. Jde o koncept, který navazuje na některé myšlenky odmítající státní monopol na řešení konfliktů trestní povahy, její paradigma je však spatřováno ve velmi dávném pojmání spravedlnosti. Restorativní justici lze chápat jako soubor postulátů, cílů a metod, charakterizující určitý přístup k řešení problematiky zločinnosti. Jde o takové pojetí trestní justice, ve kterém jsou hojně zastoupeny prvky zdůrazňující práva oběti a jejich ochranu, mimosoudní projednávání trestních věcí aj.

Howard Zehr definuje restorativní justici následovně: „*Restorativní justice je proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.*“¹

Restorativní justice tedy představuje určitý paralelní systém, který působí vedle klasické trestní justice nebo v mnoha směrech trestní justici doplňuje. V souvislosti se zjevnou krizí trestní justice, krizí vězeňství a trestu odnětí svobody, projevující se růstem společenských nákladů na boj s kriminalitou, přeplněností věznic, neúčinností

¹ *Jedná se o upravenou definici Tonyho Marshalla: restorativní justice je proces, ve kterém se všechny strany účastné daného trestného činu setkávají za účelem společného řešení následků trestného činu a jeho dopadů* (Zehr, H. Úvod do restorativní justice. Praha : Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, překlad angl. originálu – Little Book of Restorative Justice, s. 25-26). Howard Zehr je nazýván otcem restorativní justice. Je jedním z odborníků, kteří restorativní justici rozvíjejí jako teoretickou koncepci, stál v čele prvního programu konference mezi poškozeným a pachatelem v USA.

různých resocializačních programů při výkonu trestu, narůstá přesvědčení o bezvýhodnosti dosavadního pojetí trestní spravedlnosti. Narůstá skepse o možnosti řešit již chronické nedostatky stávajícího systému a hledají se nejen různé alternativy k trestu odnětí svobody, různé odklony v trestním procesu, ale krystalizují názory i na celý nový koncept trestní justice. Snahy o vytvoření restorativní justice vycházejí z názoru, že tradiční trestní politika vyčerpala své možnosti a není schopna zabránit růstu kriminality ani řešit narůstající problémy trestní justice, jako jsou enormní zatížení soudů, nízká účinnost trestů, nedostatečná ochrana obětí aj. Je však třeba upozornit, že zastánci restorativní justice jsou zejména sociologicky orientovaní kriminologové. Naproti tomu juristicky zaměření kriminologové upozorňují na nebezpečí, které může přinést přílišné uvolnění nebo opuštění klasických zásad trestního práva a trestního procesu pro ochranu základních lidských práv a svobod a pro ochranu společnosti. Nutno tedy konstatovat, že zřejmě ještě nenastala doba pro plné opuštění tradičních zásad trestního procesu a pro podstatné omezení funkcí trestního práva.¹

Aliance nevládních organizací působících při OSN v oblasti prevence kriminality a trestní justice formulovala pracovní definici restorativní justice a její možnosti takto: *„Restorativní justice je proces, při kterém všechny strany, mající účast na určitém trestném činu, se setkávají společně za účelem kolektivního posouzení, jak vyřešit nepříznivé následky trestného činu a jeho budoucí důsledky“*.²

Stěžejním a patrně nejobtížnějším úkolem při aplikaci principů restorativní justice je vytvoření prostoru pro pochopení a uznání viny ze strany pachatele, poskytnutí příležitosti pro odčinění spáchaného deliktu a dosažení „vykoupení a smíření“. Dosažení tohoto stavu by se pak mělo stát i tou nejúčinnější zárukou, že nedojde k opakování (recidivě) trestného jednání.

Jelikož restorativní justice představuje v podstatě nový model řešení konfliktů, které dosahují intenzity trestných činů, je samozřejmě třeba překonávat určitou nedůvěru nebo pochybnosti doprovázející aplikaci restorativních postupů a opatření. Je proto třeba věnovat velkou pozornost ověřování účinnosti jednotlivých metod restorativní justice a hodnocení vhodnosti celého teoretického konceptu. Poukazováno je na hlavní

¹ Restorativní justice - Sborník příspěvků a dokumentů, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 8.

² Restorative Justice Handbook (Statement submitted by the Alliance of Non – governmental Organizations in Crime Prevention and Criminal Justice. Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Vienna, 10-17 April 2000.

námítky, které spočívají v argumentaci, že v systému restorativní justice je možno řešit jen méně závažné případy trestné činnosti. Dále u značné části pachatelů nelze očekávat pochopení podstaty restorativní justice, neboť její metody budou vnímat jako projevy určité slabosti nebo bezradnosti společnosti.

Úspěch většiny teoretických koncepcí v oblasti humanitních věd závisí na tom, jak se podaří teoretické představy realizovat v praktickém životě. To se neobejde bez náležitého organizačního a institucionálního zajištění.

Koncept restorativní justice již pevně zakotvil na několika kontinentech a v různých právních systémech v řadě zemí. Iniciativní a organizační role pro rozvíjení a aplikaci principů restorativní justice se v Evropě chopilo Evropské fórum pro mediaci a restorativní justici (European Forum for Victim – Offender Mediation and Restorative Justice). Fórum bylo formálně ustaveno v prosinci roku 2000 na setkání zainteresovaných odborníků z 15 evropských zemí. Cílem činnosti fóra je podporovat výměnu informací a zkušeností z oblasti restorativní justice a rozvíjet efektivní metody a programy (zejména mediaci) v systémech trestní justice evropských zemí. Činnost Fóra řídí výkonný výbor složený ze zástupců několika zemí a pět odborných komisí (pro výzkum, odbornou přípravu, informace, publikační činnost a financování). Sekretariát Fóra sídlí v belgickém Leuven. Fórum vydává od roku 2001 vlastní informační periodikum „Newsletter of the European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice“, ve kterém jsou publikovány mj. i informace o postupném prosazování restorativních principů v systémech trestní justice v jednotlivých evropských zemích.

Ideje restorativní justice prosazuje na půdě OSN Aliance nevládních organizací (Alliance of Non - Governmental Organizations in Crime Prevention and Criminal Justice). Dále také Komise pro prevenci kriminality a trestní justici, Hospodářská a sociální rada.

Lze konstatovat, že koncept restorativní justice již zřejmě definitivně překročil onu známou dělicí čáru mezi teorií a praxí. Byly vytvořeny i organizační předpoklady pro to, aby představy o restorativní justici, jako o určité nezbytné alternativě k trestající (retributivní) justici, postupně ovlivňovaly i úpravu hmotně právních a procesních ustanovení v právních řádech v evropských zemích.

Trestní justice v České republice je založena na tradičním kontinentálním trestním procesu a na poměrně rigidní hmotně právní a procesní úpravě, která poskytuje jen omezený prostor soudům, statním zástupcům i policejním orgánům pro volnou úvahu při hledání nejvhodnějších postupů při řešení trestních věcí nejen v zájmu společnosti, ale i oběti a pachatelů. Je ovšem zřejmé, že i trestní justice ČR je ovlivňována současnými trendy existujícími v ostatních evropských demokratických zemích, jako je zejména rozšiřování alternativních trestů a možnosti odklonů v trestním řízení. Do české justice tedy postupně pronikají i prvky restorativní justice a některé restorativní postupy a metody jsou již i legislativně zakotveny.

Koncept restorativní justice se zřejmě nebude vyvíjet jako samostatný způsob trestání a zacházení s pachatelem. Bude určitým protikladným nebo konkurenčním modelem k tradičnímu systému trestní justice. Půjde o symbiózu, vzájemné ovlivňování a prolínání obou modelů tak, že nosné principy obou přístupů budou formovat trestní justici v průběhu jejího dalšího vývoje v tomto století.

Zásadním problémem restorativního přístupu je možnost aplikace pouze ve vhodných případech (vzhledem k osobě pachatele, závažnosti trestného činu, k situaci oběti apod.), zatímco trestní justice musí reagovat na všechny spáchané trestné činy. Některé restorativní metody přitom nepřicházejí vůbec v úvahu. Na druhé straně však koncept restorativní justice přináší řadu možností jak skutečně diferencovat a individualizovat nejen ukládané sankce (což je požadavkem všech penologických teorií), ale jak individualizovat i způsob projednávání spáchaného deliktu, tedy jak diferencovat i trestní proces. Nejde tedy jen o známá opatření ke zrychlení a zjednodušení trestního řízení při projednávání méně závažných případů, ale o možnost plně přihlídnout ke specifické situaci pachatele i oběti.

Koncept restorativní justice byl původně zamýšlený jako určitá alternativa ke klasickému trestnímu procesu, resp. jako forma odklonu od obvyklého postupu při projednávání trestních věcí. Nejprve se uplatňoval ve stádiu přípravného řízení nebo v řízení před soudem, či místo soudního projednávání. Nyní se postupně prosazují (zejména v teoretické rovině) principy restorativní justice i ve stádiu vykonávacího řízení, tedy při výkonu uložených trestních sankcí. Jde zejména o různé navrhované modifikace výkonu nepodmíněných trestů odnětí svobody.

Trest by tedy měl být chápán především jako prostředek k tomu, aby si pachatel uvědomil škodlivost svého jednání a tím byl motivován k odstranění nebo zmírnění následků spáchaného činu. Trestní justice by se měla výrazněji orientovat tak, aby kompenzace způsobené škody a satisfakce obětí trestného činu měla stejnou váhu jako ochrana společnosti.

Nelze však opomenout ani argument, že koncept restorativní justice nabývá v některých směrech i rysy určité módnosti a že se objevuje i nekritické upřednostňování restorativních přístupů v případech, kde je na místě nekompromisní reakce na spáchaný trestný čin.

2.3 Retributivní versus restorativní justice

Retributivní (trestající) justice si klade tři klíčové otázky:

- Jak byl porušen zákon?
- Kdo se daného činu dopustil?
- Jak má být pachatel potrestán?

Restorativní justice si klade také tři otázky:

- Komu vznikla škoda?
- Jaké jsou potřeby osob, které trestný čin zasáhl?
- Komu vznikají závazky a povinnosti?

Obě pojetí justice (retributivní i restorativní) pracují se základní koncepcí názoru, že spáchání trestného činu narušuje stav rovnováhy vztahů mezi lidmi. Je potřeba zachovat úměrný vztah mezi spáchaným jednáním a odpovědí na něj. Poškozený má dostat satisfakci, pachatel má odčinit to, co spáchal. Retributivní justice je založena na myšlence, že náprava činu spočívá v omezení a újmě pachatele. V praxi se ukazuje, že toto má mnohdy opačný účinek, jak v případě pachatele, tak poškozeného. Restorativní justice k nápravě směřuje prostřednictvím pozitivně definovaných kroků – zohlednění pachatele a poškozeného, pomoci oběma stranám k žádoucímu výsledku. Z výše uvedeného vyplývají základní pilíře, na nichž je restorativní justice založena. Jedná se o újmu, jež byla trestným činem někomu způsobena, závazky a povinnosti, které dotčeným osobám trestným činem vznikly a angažovanost a účast na řešení konfliktu.

V současnosti fungují oba tyto principy trestní justice současně. Především je snaha směřovat více k restorativnímu systému, nesmíme však dopustit, aby se s rozšiřující restorativní praxí ztratily principy, které reprezentuje tradiční právní systém – zákonnost procesu, právo na řádný proces a ochrana lidských práv.¹

¹ Zehr, H. Úvod do restorativní justice. Přel. L. Hasmanová, L. Ouředníčková. 1.vyd. Praha: SPJ, 2003. s. 48. s. 17 a 40.

3. ALTERNATIVNÍ TRESTY

3.1 Historické souvislosti alternativních trestů

Nepodmíněný trest odnětí svobody představoval po dlouhá léta základ systémů trestů. Všechny jiné druhy trestů byly určitým způsobem na něj napojeny a od něho odvozeny. Pokud selhával jejich výkon, bylo možné většinu z nich na něj převést. Nepodmíněný trest relativně spolehlivě plnil alespoň některé z očekávaných funkcí. Když pachatele na určitou dobu nebo natrvalo izoloval od společnosti, tak plnil funkci sociálně ochrannou a punitivní. Plnil také funkci generální a individuální trestně právní prevence. Rozhodně méně zajišťoval restituci spáchané škody, přestože tento trest poskytuje oběti trestného činu určitou morální satisfakci. I když převýchovná funkce zaujala postupem času a vývojem přední místo, nepřinesla očekávaný efekt.

Nepodmíněný trest odnětí svobody má pevné zakotvení v právním vědomí veřejnosti i v kulturní historii společnosti, je srozumitelný veřejnosti a v praxi justice již po dlouhou dobu zaběhnutý jak z institucionálního, tak i z personálního a věcného hlediska.

Během jeho vývoje vyvstal požadavek na zvýšení jeho účinnosti. Proto se hledaly další právní prostředky, které by vedle tradičního trestu odnětí svobody poskytl nové formy a způsoby zacházení s pachateli. Z tohoto důvodu byl trest odnětí svobody vystaven kritice. Vzhledem k tomu, že se ve společnosti budou stále vyskytovat pachatelé závažné trestné činnosti, před kterými je společnost třeba chránit a zabránit jim v páčání další trestné činnosti, nelze trest odnětí svobody zcela odmítat.¹

První kritiky padaly především na krátkodobé tresty odnětí svobody, u kterých vytýkaly následující hlavní nedostatky:

- krátkodobé tresty neposkytují dostatek času k převýchově pachatele, ale na druhé straně je to dost dlouhá doba k tomu, aby na odsouzeného škodlivě působily vlivy vězeňského prostředí,

¹ Rozum, J., Kotulan P., Háková L. Vybrané problémy sankční politiky – Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ, institut zabezpečovací detence. 1. vyd. Praha: KUFŘ, František Kurzweil, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005

- z hlediska individuální i generální prevence jsou kontraproduktivní, protože jejich odstrašující účinky jsou minimální a pro potenciální pachatele mohou znamenat přijatelné riziko,
- tyto tresty jsou projevem určité diskriminace, neboť jsou ukládány nejčastěji osobám, kterým nemohl být uložen trest peněžitý pro jeho zřejmou nedobytnost,
- ekonomické náklady na vězeňský systém jsou značné a výkon krátkodobých trestů tento systém neúměrně zatěžuje, protože váže většinu kapacity vězeňských zařízení.¹

Shora uvedené skutečnosti měly vliv na to, že krátkodobé tresty odnětí svobody přestaly mít dominantní postavení mezi ukládanými tresty. Nutno však podotknout, že kritika krátkodobých trestů je poněkud jednostranná. Je známé, že tíži určeného trestu pocítují odsouzení individuálně značně rozdílně v závislosti na osobnosti odsouzeného. I krátkodobý trest odnětí svobody může pachateli přivodit komplikace a proto mohou být důsledky trestu pro něho velmi citelné, což přináší odstrašující účinky. Výkon trestu odnětí svobody přináší však řadu známých nežádoucích efektů, jako je např. devastující vliv vězeňského prostředí na osobnost odsouzeného, přerušení pracovních aktivit a vztahů, ztížené uplatnění v životě na svobodě po propuštění, přerušení pozitivních sociálních vazeb s původním prostředím (rodinou) apod.

Evropské země po roce 1970 čelily vážným ekonomickým obtížím s řadou politických důsledků a souvislostí. V trestní justici došlo k enormnímu zvyšování počtu krátkodobých trestů, což bylo chápáno jako důsledek zejména těchto okolností:

- narůstající skepse, pokud jde o faktické výsledky rehabilitačních a resocializačních programů,
- rozpadu tradičních institucí sociální kontroly, jako je rodina či širší komunita, v důsledku zvyšujícího se tempa urbanizace, industrializace a technologických změn,
- značného zatížení justičního systému.²

¹ Rozum, J., Kotulan P., Háková L. Vybrané problémy sankční politiky – Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ, institut zabezpečovací detence. 1. vyd. Praha: KUFR, František Kurzweil, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 12

² Rozum, J., Kotulan P., Háková L. Vybrané problémy sankční politiky – Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ, institut zabezpečovací detence. 1. vyd. Praha: KUFR, František Kurzweil, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 12-13

Důsledkem nárůstu krátkodobých trestů odnětí svobody bylo přetížení vězeňského systému a s tím souvisící chronický nedostatek vězeňských kapacit. Ukázalo se totiž, že účinek masově ukládaných trestů odnětí svobody z pohledu individuální i generální prevence není takový, jak se očekávalo. Trestní politika vyspělých států se v první fázi řešení problému vydala směrem k zásadní reformě vězeňství, založené na humanizaci a liberalizaci, směřující k celkové jeho modernizaci.

Zavádí se nové sociální, výchovné a psychoterapeuticky zaměřené práce s pachateli. Postupem času se vyhodnocením těchto přístupů zjistilo, že se recidiva páchaní trestné činnosti nesnížila. Určité pozitivní prvky z hlediska vývoje alternativních trestů lze však v této době nalézt. Byla to především humanizace práce s odsouzenými a individuální přístup k pachatelům. Dále bylo zjištěno, že ani sebelépe organizačně a odborně připravený program pro odsouzené, který je veden ústavní formou, nezaručil lépe než alternativy úspěšnou resocializaci odsouzeného.¹

Ve vězeňském systému se objevuje jev, který je označován jako prizonizace (původně z anglického slova prison - věznice, vězení). Tento negativní vliv prostředí věznice na vězně nedokáže odstranit žádné opatření, zlepšení podmínek vězňů, ani žádný sebedokonalejší výchovný program, ať již při dlouhodobých, nebo krátkodobých trestech. Příkladem těchto vlivů je přerušení pozitivních sociálních vazeb s původním prostředím (rodinou, přáteli, atd.), přerušení pracovních aktivit a vztahů, vykořenění z běžného života společnosti vedoucí po propuštění k problémům s opětovným začleněním do často již změněného prostředí.² Dalším negativním jevem věznění je potlačení individuality odsouzeného, které může vyústit až ke ztrátě pocitu odpovědnosti za vlastní rozhodování a k osvojení vězeňských norem tzv. druhého života vězně. Nebezpečné je to především u mládeže, která snadno získá nežádoucí návyky, sklon k užívání drog a získávání kontaktů na kriminální osoby působící mimo věznice. To, že výkon trestu nesplňuje svůj účel, je nejvíce patrné u dlouhodobých trestů. Negativní účinky věznění mnohdy upevňují sklony k páchaní trestné činnosti u vězněných osob, které na ně působí i po jejich propuštění z věznice, takže pokračují v páchaní trestné činnosti a tím jsou pro společnost stejně nebezpeční jako před nástupem trestu. Tento jev bývá v odborné literatuře označován jako tzv. syndrom

¹ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2003, s. 241.

² Marešová, A. Důsledky dlouhodobého uvěznění. Trestní právo, 2004, č. 4, s. 23 – 24.

otáčivých dveří.¹ Míra recidivy se nesnižovala a i nejdůkladněji reformované vězení stále zůstávalo „nejdražší školou zločinu“.

V polovině 70. let 20. stol. nastupuje proces přehodnocování pozice trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí a hledání jeho vhodných alternativ. Tento proces trvá do dnešní doby a je pravděpodobné, že i nadále bude pokračovat. Začal se stále více prosazovat názor, že je třeba ve větší míře aplikovat v trestním soudnictví především sankce nespojené s odnětím svobody. Hledání vhodných alternativ k trestu odnětí svobody všeobecně - a ke krátkodobým trestům zvláště - přestalo být záležitostí jen vědeckých společností a různých jiných nevládních organizací, ocitlo se ve středu zájmu příslušných vládních orgánů ve většině západoevropských zemí a zaujalo pozornost i nadnárodních institucí.

Významnou roli zde sehrála a stále sehrává zejména Rada Evropy, která v četných rezolucích, studiích a v dalších podkladech iniciativně nastolovala problematiku trestu odnětí svobody, podmínek jeho výkonu. Upozorňovala dále na možnost a účelnost jeho nahrazení jinými tresty. Obdobné úsilí vyvíjí v rámci OSN Výbor pro prevenci a kontrolu zločinnosti, dále Hospodářská a sociální rada. Výbor ministrů Rady Evropy přijal v r. 1976 rezoluci č. (76)10 „Některé alternativní tresty k vězení“. Komplexně se touto problematikou zabýval v r. 1985 7. Kongres OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli v přijaté rezoluci „Redukce vězeňské populace, alternativy uvěznění a sociální integrace pachatelů“.²

Vývoj alternativního trestání se v zásadě ubíral třemi základními směry. První je charakterizován snahou o zmírnění intramurálního detenčního charakteru odnětí svobody.³ Jde v podstatě o opatření spojující pobyt odsouzeného ve věznici s různými aktivitami probíhajícími na svobodě (výkon zaměstnání, profesionální výcvik, léčení a různé výchovné programy). Patří sem i víkendové tresty nebo pobyty v „nevězeňských“ zařízeních, dokonce i domácí vězení, kde se s pobytem v běžném vězeňském zařízení vůbec nepočítá.

¹ Propuštěný vězeň neschopný zachytit se v nekriminálním společenství vyhledává takový typ prostředí, který zná a v němž se umí pohybovat. Tím se pravděpodobnost jeho pokračování v kriminální dráze zvyšuje. Ačkoli někteří odsouzení opouštějí vězení po odpykání svého trestu s nejlepšími předsevzetími, vzápětí se dostávají do situací, které je vracejí zpět na kriminální dráhu.

² Osmančík, O., Marešová, A., Válková, J. K problematice alternativních trestů. Praha: IKSP, 1994, str. 3 a 4.

³ Osmančík, O., Marešová, A., Válková, J. K problematice alternativních trestů. Praha: IKSP, 1994, str. 4.

Druhý směr se orientuje na typické alternativní tresty, které již zcela vylučují jakoukoli intramurální detenci.¹ Nejtypičtějším jsou peněžité tresty, denní pokuty, probace, která je nejstarším a nejrozšířenějším alternativním trestem, veřejně prospěšné práce, sankce omezující či zbavující určitých práv (zákaz řízení motorového vozidla, zákaz držet zbraň, konfiskace věci, dále i výchovná opatření donucující povahy, povinnost návštěvy specializovaných středisek po určitou dobu ve svém volném čase, povinnost podrobit se dohledu a řídit se radami pověřené osoby, a v neposlední řadě, tzv. morální sankce jako je náhrada škody, osobní omluva poškozenému, příspěvek na charitativní účely apod.

Třetí směr má již vyloženě depenalizační charakter.² Jde o opatření určená k vyhnutí se uložení trestu odnětí svobody či odkladu jeho výkonu – podmíněné odsouzení (v podobě odkladu výroku o trestu nebo odkladu výkonu trestu) a upuštění od potrestání. Sem řadíme i tzv. odklony (podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání). Některá tato opatření se spojují i s dohledem či s uložením určitých omezení a povinností.

Změny v přístupu k trestání, zaváděných nových trestů a trestněprávních institutů a jejich uvádění v život v rámci aplikační praxe nejsou jednoduchou záležitostí. Většina nových alternativních trestů se zpravidla po určitou dobu v řadě zemí ověřovala experimentálně (např. v Belgii a Nizozemí – elektronicky hlídané domácí vězení) a až po ověření byly začleněny do trestních kodexů. Alternativní tresty se zpočátku prosazovaly jen velmi obtížně, neboť zdaleka ne všichni odborníci teorie i praxe je považují za efektivní.³ Svou roli tu sehrál mnohdy i odmítavý postoj laické veřejnosti.

Významnou podporu alternativních trestů představuje fakt, že se staly předmětem zájmu mezinárodních organizací – OSN, Rady Evropy. Je to již zmíněný 7. Kongres OSN konaný v Miláně v r. 1985 o prevenci kriminality a zacházení s pachateli, který přijal rezoluci č. 16 „Redukce vězeňské populace, alternativy uvěznění a sociální integrace pachatelů“, v níž je zmíněno ukládání trestu odnětí svobody jako sankce poslední instance. Bylo doporučeno, aby členské státy dále zvyšovaly úsilí o snižování negativních účinků trestu odnětí svobody a zintenzívnily zkoumání spolehlivých

¹ Osmančík, O., Marešová, A., Válková, J. K problematice alternativních trestů. Praha: IKSP, 1994, str. 4 - 5.

² Osmančík, O., Marešová, A., Válková, J. K problematice alternativních trestů. Praha: IKSP, 1994, str. 6.

³ Osmančík, O., Marešová, A., Válková, J. K problematice alternativních trestů. Praha: IKSP, 1994, str. 7.

alternativních sankcí nespojených s odnětím svobody, které by vedly k redukcí vězeňské populace.¹

Na Evropském semináři o alternativách trestu odnětí svobody v Helsinkách, který pořádala OSN v roce 1987, se členské státy dohodly na návrhu Směrnice stran alternativ k trestu odnětí svobody. Význam směrnice lze spatřovat v tom, že podává jasnou definici alternativy a uvádí vhodné alternativy k trestu odnětí svobody. Alternativa je volba trestu nespojeného s odnětím svobody ukládaného pachateli, který by jinak byl odsouzen k trestu odnětí svobody. Nepřichází v úvahu vůči tomu, kdo by jinak byl zproštěn viny. Tato alternativa nesmí zahrnovat žádnou ztrátu svobody. Délka trvání alternativní sankce musí být úměrná spáchanému trestnému činu a délce trestu odnětí svobody, který by jinak byl za trestný čin uložen. Za vhodné alternativy jsou považovány podmíněné odsouzení, domácí vězení, práce ve společenském zařízení, veřejná důtka, probace.²

Ve dnech 27. srpna až 7. září 1990 se konal v Havaně 8. kongres OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli, na základě jehož doporučení Valné shromáždění OSN schválilo Rezoluci č. 45/110- Standardní minimální pravidla OSN pro opatření nespojená s odnětím svobody (tzv. Tokijská pravidla). Rezoluce vymezuje různé druhy opatření bez odnětí svobody a stanoví obecná pravidla pro jejich aplikaci.

V roce 1992 Výbor RE přijal Doporučení R (92)16 k Evropským pravidlům v oblasti společenských sankcí a opatření. Doporučení užívá místo pojmu alternativní sankce pojem společenské sankce a opatření (Community sanctions and measures), jimiž se myslí jakýkoli trest (opatření) uložený soudem nebo soudcem, během jehož výkonu pachatel zůstává ve společenství (tj. na svobodě) a který zahrnuje určitá omezení jeho svobody vyplývající z povahy uložených podmínek nebo povinností, a dále ta, která uplatňují orgány k tomu účelu stanovené zákonem. Přínosem doporučení je skutečnost, že obsahuje výčet pravidel, jejichž zachování se členskými státy doporučuje.

¹ Motlíková, V.: Podstata a smysl reformy systému trestů, Státní správa a samospráva, 1996, č. 8, s. 1.
Kalvodová, V.: Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí, Masarykova univerzita, Brno, 2002, str. 110-111.

² Nezkusil, J. Evropský seminář o alternativách trestu odnětí svobody. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při generální prokuratuře ČSFR, 1989, s. 5.

Mezi nejvýznamnější patří:

- zákonnost ukládaných sankcí a opatření, tzn. jejich definování, osvojování a uplatňování na základě zákona;
- ukládání společenských sankcí a opatření jen orgány justice; právo stížnosti odsouzeného proti rozhodnutím o uložení společenských sankcí a opatření, a to za účelem změny či odvolání sankce nebo opatření;
- uplatňování společenských sankcí a opatření způsobem, který je v souladu s mezinárodními zárukami lidských práv (zákaz jakékoli diskriminace, respektování lidské důstojnosti, rodinných vztahů, zákaz používání takových lékařských nebo psychologických procedur, které jsou v rozporu s mezinárodně přijatými standardy);
- spolupráce a souhlas odsouzeného s ukládanými společenskými sankcemi a opatřeními;
- nezbytnost informovat odsouzeného, co se od něho očekává a seznámit ho s důsledky nedodržení podmínek uvedených v rozsudku;
- aplikace společenských sankcí a opatření odborným personálem k tomu oprávněného orgánu;
- neustálé sledování uplatňovaných sankcí a opatření a vyhodnocování výsledků.¹

Hlavní přednosti alternativních sankcí spojených s výkonem práce pro společnost jsou podle zahraničních zkušeností spatřovány

- v uvolnění místa ve věznicích pro těžší zločince,
- ve snížení nákladů na výkon trestu (i když se oprávněně připomíná, že i administrativní činnosti spojené s organizací a kontrolou prací pro společnost vyžadují prostředky z daní občanů),
- ve větším zapojení veřejnosti do procesu převýchovy a resocializace pachatelů,
- ve zvyšujícím se zájmu občanů o způsoby zacházení s pachateli,
- ve vytváření pocitu odpovědnosti za činnost trestní justice ve veřejnosti.

Jednotná definice pojmu alternativního trestu v platném právní úpravě v současné době neexistuje. Tradičně se alternativními sankcemi chápou takové druhy trestů, které

¹ Kalvodová, V. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 111 - 114.

nejsou spojeny s odnětím svobody pachatele, ovšem zaručují naplnění účelu trestu stejně, jako kdyby byl na odsouzeném vykonáván klasický trest odnětí svobody.¹

3.2 Alternativní řešení trestních věcí

Možnosti praktického uplatnění jednotlivých forem alternativního řešení trestních věcí jsou v České republice, stejně jako v ostatních zemích, limitovány právním rámcem, v němž se musí pohybovat.²

Univerzálním trestem můžeme nazývat nepodmíněný trest odnětí svobody, neboť v českém trestním právu neexistuje trestný čin, za který by nebylo možné tento druh trestu uložit. Volnost při ukládání tohoto trestu je do značné míry omezena zákonnou úpravou obsaženou v ustanovení § 55 odst. 2 trestního zákoníku, podle kterého za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje tři léta, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Všechny ostatní tresty nespojené s bezprostředním odnětím svobody, které je možno pachateli trestného činu uložit samostatně (tedy aniž by současně musel být uložen nepodmíněný trest odnětí svobody) označujeme jako alternativní tresty.

Alternativní tresty představují jinou možnost potrestání pachatele trestného činu než je uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Jsou alternativou k přeplněným věznicím, ve kterých je odsouzený izolován od společnosti, což s sebou nese množství negativních důsledků. Pachatel se stává pasivním členem společnosti, nemusí pracovat, nemá možnost hledat si práci či organizovat svůj volný čas. Navíc má zajištěno ubytování, stravu, zdravotní a sociální péči, a to ve většině případů na účet daňových poplatníků. I to je jeden z důvodů, proč se někteří pachatelé do vězení opakovaně vrací. Krátkodobý trest odnětí svobody se u pachatelů méně závažných trestných činů jeví jako zbytečně nákladný a z hlediska prevence dalšího páchaní trestné činnosti neúčinný. Filozofie alternativních trestů je přitom velmi jednoduchá. Ponechat pachatele na svobodě a uložit mu takový druh povinnosti nebo omezení, který bude působit

¹ Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Brno: Masarykova univerzita, 2002, 3. vydání, str. 402. Dále Osmančík, O. K problematice alternativních trestů a opatření. Praha: IKSP, 1996, str. 9 a 15.

² Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 15.

preventivně proti páchání další trestné činnosti, chránit společnost, nahradí poškozenému škodu způsobenou trestnou činností, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života.

Alternativní tresty lze dělit podle několika kritérií. Podle zájmu odsouzeného, který postihují, rozeznáváme alternativní tresty postihující svobodu (obecně prospěšné práce, zákaz pobytu, zákaz činnosti, vyhoštění a taky dle mého názoru i podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody), alternativní tresty postihující majetek (peněžitý trest, propadnutí majetku, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, propadnutí náhradní hodnoty) a alternativní tresty postihující čest odsouzeného (ztráta vojenské hodnosti, ztráta čestných titulů a vyznamenání).

V rámci alternativ v trestním právu rozeznáváme alternativy hmotněprávní a alternativy procesněprávní. Mezi hmotněprávní alternativy řadíme alternativní tresty a alternativy k potrestání. Trestní zákon v souladu se zásadou „*nulla poena sine lege*“ obsahuje taxativní výčet trestů, které lze uložit pachateli trestného činu.¹

Podle toho, zda lze alternativní trest uložit samostatně nebo pouze vedle jiného trestu, rozlišujeme alternativní tresty samostatné /Lze je uložit samostatně, pokud to TZ ve své zvláštní části připouští. Obecně prospěšné práce § 62 odst. 1 TZ, peněžitý trest § 67 odst. 3 TZ, domácí vězení § 60 odst. 2 TZ, propadnutí majetku § 66 odst. 2 TZ, samostatný trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty § 72 TZ, zákaz činnosti § 73 odst. 2 TZ, zákaz pobytu § 75 odst. 2, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce § 76 odst. 2, vyhoštění § 80 odst. 1 TZ, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody oddíl 6 §§ 81 - 86 TZ a alternativní tresty vedlejší /Lze je uložit pouze vedle jiného trestu- nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta/ (ztráta čestných titulů nebo vyznamenání § 78 TZ, ztráta vojenské hodnosti § 79 TZ).

Podle určitosti trestní sankce můžeme alternativní tresty dělit na absolutně určité /U absolutně určitých alternativních trestů TZ stanoví přesně jak druh, tak výměru trestu/ (ztráta čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti) a relativně určité /U relativně určitých alternativních trestů TZ stanoví pouze nejnižší nebo nejvyšší

¹ Taxativní výčet trestů se nachází v ustanovení § 52 trestního zákoníku, v němž je uskutečňována základní zásada trestního práva hmotného a právního státu vůbec, obsažená v čl. 39 LZPS, a to zásada, podle které lze tresty ukládat jen na základě zákona. Podle této zásady pouze zákon stanoví, jaké jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jiné újmy na právech a majetku, lze za jeho spáchání uložit.

výměru trestu nebo nejvyšší horní hranici.)/(podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, obecně prospěšné práce, peněžitý trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, propadnutí majetku, propadnutí náhradní hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění a zákaz pobytu).

Nejčastěji zmiňovaným dělením alternativních trestů je dělení na alternativní tresty v užším pojetí a alternativní tresty v širším pojetí.¹

3.3 Alternativní tresty v užším pojetí

Alternativní tresty v užším pojetí jsou takové tresty, které v sobě zahrnují odborné vedení a kontrolu pachatele, které jsou v České republice zajišťovány PMS. Řadíme mezi ně - Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody - Trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu, je v šestém oddílu trestního zákoníku nazván podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (§ 81 - § 87 trestního zákoníku). Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody není samostatným druhem trestu,² protože není uvedeno v taxativním výčtu trestů, které jsou obsaženy v § 52 odst. 1 trestního zákoníku (dále jen TZ) ani u jednotlivých skutkových podstat ve zvláštní části trestního zákoníku.

Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody (ustanovení § 81 - § 83 TZ)

Při podmíněném odsouzení soud podmíněně odloží výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta³ na zkušební dobu jeden rok až pět let. Podmíněně odsouzenému může soud uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti (uvedené v § 48 odst. 4 TZ) směřující k tomu, aby vedl řádný život (např. podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, výcviku pro získání vhodné pracovní

1 Kuchta, J., Válková, H., a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 237.

2 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody je jednou ze tří forem trestu odnětí svobody. Jeho podstata spočívá v tom, že soud vynese odsuzující rozsudek a uloží trest odnětí svobody, avšak jeho výkon odloží, je-li předpoklad, že se odsouzený bude ve zkušební době řádně chovat a vyhoví uloženým podmínkám. Je významným prostředkem výchovného působení, neboť se předpokládá, že již samo odsouzení, hrozba výkonem tohoto trestu, omezení a podmínky týkající se výchovy odsouzeného na něj budou mít dostatečný vliv z hlediska individuální i generální prevence, že účel trestu bude naplněn již tím, že soud uloží pachateli trest odnětí svobody, jehož výkon podmíněně odloží na zkušební dobu (tzn. podmíněným odsouzením).

3 Podmíněně lze odložit pouze výkon trestu odnětí svobody nepřevyšující tři roky, přičemž rozhoduje konkrétní výměra trestu stanovená soudem, nikoli trestní sazba za trestný čin. Protože podle dřívějšího trestního zákona účinného do 31. 12. 2009 mohl soud podmíněně odložit pouze výkon trestu odnětí svobody nepřevyšující dva roky, mohou soudy od 1. 1. 2010 podle § 81 odst. 1 trestního zákoníku podmíněně odkládat výkon trestu odnětí svobody u výrazně širšího okruhu odsouzených než v minulosti. Není přitom podstatné, zda budou soudy ukládat trest za úmyslný nebo nedbalostní trestný čin, ani zda jde o trest úhrnný nebo souhrnný.

kvalifikace, léčení závislosti na návykových látkách, zdržet se hazardních her nebo návštěv nevhodného prostředí či styku s určitými osobami, požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek apod.); zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil (§ 82 odst. 2 trestního zákoníku). Podmíněné odsouzení je u mladistvých přípustné u širšího okruhu trestných činů než u plně trestně odpovědných pachatelů, a to vždy, pokud má soud po provedeném dokazování důvodně za to, že účelu bude dosaženo i bez výkonu uloženého trestu odnětí svobody. Možnost podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody lze podle § 24 odst. 1 písm. i), § 33 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže využít také u mladistvých pachatelů. U mladistvého stanoví soud pro mládež zkušební dobu od jednoho roku do tří let (§ 33 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). O délce zkušební doby soud rozhoduje podle hledisek, z nichž vychází při vyměřování trestu, bere tedy v úvahu především stupeň společenské nebezpečnosti činu pro společnost a možnosti jeho nápravy. Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4, a) podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou) za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé (§ 82 odst. 3 trestního zákoníku).

Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s dohledem (ustanovení § 84 - § 86 TZ)

Při podmíněném odsouzení s dohledem soud podmíněně odloží výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři roky na zkušební dobu od jednoho do pěti let a současně vysloví dohled nad pachatelem, který spočívá v pravidelném osobním kontaktu pachatele s pracovníkem PMS.¹ Podmíněně odsouzenému může rovněž soud uložit přiměřená omezení a povinnosti (uvedené v § 48 odst. 4 TZ) směřující k tomu, aby vedl řádný život. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je možné při splnění stejných podmínek, jaké jsou požadovány pro podmíněné odsouzení k trestu

¹ Jde o formu probace, tedy organizování a vykonávání dohledu nad odsouzeným, jeho kontrolu, sledování chování odsouzeného ve zkušební době, individuální pomoc podmíněně odsouzenému a působení na něj, aby vedl řádný život a vyhověl soudem uloženým podmínkám. Cílem probace je obnova narušených právních i společenských vztahů. Dohled úředníka Probační a mediační služby nad pachatelem navazuje na úpravu obsaženou v zákoně č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpis.)

odnětí svobody. Podmíněné odsouzení s dohledem se od podmíněného odsouzení odlišuje pouze uložením dohledu nad pachatelem, který vysloví soud zároveň s podmíněným odkladem výkonu trestu odnětí svobody. Trest podmíněného odsouzení s dohledem mají soudy ukládat především pachatelům, kteří před spácháním trestného činu nevedli řádný život a u nichž je proto nezbytné k dosažení nápravy intenzivněji sledovat a usměrňovat jejich chování během zkušební doby. Má však své opodstatnění také u prvotrestaných pachatelů, u nichž by podmíněné odsouzení bez dohledu, vzhledem k vymezené délce podmíněného odloženého trestu, nebo vzhledem k nedostatku dohledu, nebylo k dosažení účelu trestu postačující. Lze jej plně uplatnit i u mladistvých (§ 16, § 17, § 33 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení nebo přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4, též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé (§ 85 odst. 3 trestního zákoníku).

Dohled je zaměřen na pozitivní ovlivňování pachatele a jeho chování. Dále ho má motivovat a vést k řešení jeho aktuální životní situace. Účelem je, aby pachatel získal vhodné sociální zázemí, vypořádal se s následky spáchaného trestného činu, hledal perspektivy svého dalšího uplatnění apod. a aby posílil nebo nabyl schopnost žít v souladu se společenskými normami. Dohled by měl také přispět k tomu, aby si pachatel uvědomil nepřipustnost kriminálního jednání a přistupoval aktivně k plnění podmínek uloženého trestu. To vše ale vyžaduje nejprve znalost osoby pachatele a jeho rodinného sociálního zázemí.

Soud vysloví, že se podmíněně odsouzený osvědčil, jestliže vedl řádný život a vyhověl uloženým podmínkám. Jinak rozhodne, že se trest odnětí svobody vykoná. Může tak rozhodnout i během zkušební doby, nejen po jejím skončení. Vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného, i když zavedl příčinu k nařízení výkonu trestu, může výjimečně soud ponechat podmíněné odsouzení v platnosti. Přitom může dále stanovit nad odsouzeným dohled, přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než dva roky, přičemž nesmí překročit horní hranici zkušební doby stanovené v § 82 odst. 1, nebo stanovit dosud neuložená přiměřená omezení a přiměřené

povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život (§ 83 odst. 1 trestního zákoníku).

Zákonná fikce, že se podmíněně odsouzený osvědčil, je upravena v § 83 odst. 3 trestního zákoníku. Nevysloví-li soud do roka od uplynutí zkušební doby rozhodnutí, že se podmíněně odsouzený osvědčil, ani nerozhodne, že se trest vykoná, aniž na tom měl podmíněně odsouzený vinu, má se za to, že se podmíněně odsouzený osvědčil. Ustanovení nahrazuje rozhodnutí soudu o tom, že se podmíněně odsouzený osvědčil, protože vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám. Fikce nastává již ze zákona, a to i v případech, kdy podmíněně odsouzený ve zkušební době nevedl řádný život a nevyhověl uloženým podmínkám.

Pokud soud vysloví, že se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil, anebo má-li se za to, že se osvědčil, hledí se na pachatele jako by nebyl odsouzen (§ 83 odst. 4 trestního zákoníku), nelze toto rozhodnutí dodatečně změnit. I když se dodatečně zjistí, že se podmíněně odsouzený ve zkušební době dopustil trestné činnosti, nelze dodatečně vyslovit, že se původní podmíněný trest odnětí svobody vykoná.

Pokud soud rozhodne podle odstavce 1, že se trest vykoná, rozhodne zároveň o způsobu výkonu trestu (§ 83 odst. 5 trestního zákoníku).

Domácí vězení (ustanovení § 60 - § 61)

Do systému sankcí je v trestním zákoníku začleněn nový trest domácího vězení, který nebyl součástí trestů v dřívějším trestním zákoně č. 140/1961 Sb.. Účelem tohoto trestu je především zachování pozitivních rodinných a pracovních vazeb odsouzeného a také dosažení značné ekonomické úspory prostředků jinak vynakládaných na výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody ve věznicích.

Soud může uložit trest domácího vězení až na dva roky,¹ odsuzuje-li pachatele přečinu, jestliže:

- vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to případně i vedle jiného trestu, a

¹ Je to nejdéle přípustná doba trvání trestu domácího vězení, kterou nelze překročit. Spodní hranice nebyla stanovena, předpokládá se, že délka trestu bude nejčastěji řádově v měsících.

- pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost (§ 60 odst. 1 trestního zákoníku). Všechny tyto podmínky musí být splněny kumulativně.

Trest domácího vězení lze uložit osobám odsuzovaným pro přečin, tzn. pro kterýkoliv nedbalostní trestný čin a úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. U mladistvých jsou protiprávní jednání označena jednotným termínem provinění (nerozlišuje se přečin a zločin), proto se bude trest vztahovat na pachatele nedbalostních provinění nebo úmyslných provinění s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

Trest domácího vězení může být uložen jako samostatný trest, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 60 odst. 2 trestního zákoníku).

Nestanoví-li soud v rozsudku jinak, trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí v zákonem nebo soudem stanovené době¹ s výjimkou případů, které zákon např. uvádí (návštěva bohoslužeb nebo jiných náboženských shromáždění, pokud mu to soud povolí) – ustanovení § 60 odst. 3 trestního zákoníku.

Soud může k posílení působení trestu domácího vězení uložit pachateli na dobu výkonu tohoto trestu přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4,² směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil (§ 60 odst. 4 trestního zákoníku).

Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých,³ může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4, též

¹ ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20:00 hodin do 05:00 hodin, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání, nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění. Mělo by se jednat o předem nepředvídatelné problémy, které nebyly v době rozhodování známy.

² soud může uložit jiná přiměřená opatření i jiné přiměřené povinnosti, neboť výčet je v tomto ustanovení § pouze demonstrativní.

³ V praxi jde nejčastěji o pachatele ve věku do 20 let, výjimečně, pokud to je odůvodněno jejich rozumovou a mravní vyspělostí, až do dovršení 21 let – srovnej Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář, 1. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, 1303 s., s. 724.

některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé (§ 60 odst. 5 trestního zákoníku). Domácí vězení je jedním z trestních opatření (§ 2 odst. 2 písm. b) ZSM), které lze uložit mladistvému za spáchané provinění (§ 24 odst. 1 ZSM). Protože zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, nemá speciální ustanovení, která by modifikovala obecnou úpravu trestu domácího vězení provedenou v § 60 a 61 TZ, je třeba je v nezměněné podobě aplikovat i u mladistvých. To však neznamená, že soud nepřihlédne k specifikám dospívajících a nebude klást větší důraz na výchovně preventivní působení na mladistvé, než je tomu u dospělých pachatelů.¹

Uložení trestu domácího vězení je vyloučeno vedle trestu odnětí svobody, trestu obecně prospěšných prací, trestu vyhoštění a trestu ztráty čestných titulů a vyznamenání. Jedná-li se o ochranná opatření, nepřichází v úvahu uložení trestu domácího vězení pachateli, který splňuje podmínky pro uložení ochranných opatření ústavního ochranného léčení, zabezpečovací detence a u mladistvého také ochranné výchovy. Vedle tohoto trestu přichází v úvahu uložení některého majetkového trestu nebo zákazu činnosti, pobytu, vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.²

Pokud soud uloží trest domácího vězení, stanoví pro případ, že by výkon tohoto trestu byl zmařen, náhradní (nepodmíněný) trest odnětí svobody až na jeden rok (§ 61 odst. 1 trestního zákoníku). Vždy se jedná o výrok obligatorní. Zmaření trestu domácího vězení se rozumí nedodržení jeho zákonem stanovených podmínek.

Obecně prospěšné práce (ustanovení § 62- § 65 TZ)

Soud může uložit trest obecně prospěšných prací, odsuzuje-li pachatele za přečin; jako samostatný trest může být trest obecně prospěšných prací uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 62 odst. 1 trestního zákoníku). Trest obecně prospěšných prací lze uložit pouze za přečiny, tzn. za všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

¹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář, I. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, 1303 s., s. 714 – 715.

² Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář, I. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, 1303 s., s. 720.

Trest obecně prospěšných prací nelze uložit za zločiny, tzn. za trestné činy, tedy za úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby od pěti let. Tento trest nelze uložit vedle dalších druhů alternativních trestů – jakéhokoli trestu odnětí svobody (nepodmíněného i podmíněného), trestu domácího vězení. Trest obecně prospěšných prací přichází v úvahu v případech, kdy by jinak bylo namísto uložit nepodmíněný trest odnětí svobody. To znamená, že trest obecně prospěšných prací je alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody, a to v případech, v nichž by bylo potřebné uložit jen krátkodobý nepodmíněný trest odnětí svobody ve výměře do několika měsíců.

Soud trest obecně prospěšných prací zpravidla neuloží, jde-li o pachatele, kterému byl trest obecně prospěšných prací v době tří let předcházejících uložení tohoto druhu trestu přeměněn na trest odnětí svobody podle § 65 odst. 2 (§ 62 odst. 2 trestního zákoníku). Jelikož soudy někdy trest obecně prospěšných prací ukládaly opakovaně bez ohledu na to, že odsouzený v předchozích případech tento trest mařil nebo jej řádně nevykonával, bylo na základě praktických zkušeností vytvořeno nové ustanovení. Toto však nevylučuje, aby v případech, ve kterých je to odůvodněno změnou postoje pachatele, byl znovu trest obecně prospěšných prací uložen.

Trest obecně prospěšných prací spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Práce nesmí sloužit výdělečným účelům odsouzeného (§ 62 odst. 3 trestního zákona).

Toto nově formulované ustanovení výrazně rozšiřuje okruh činností, které lze vykonávat v rámci trestu obecně prospěšných prací. Důležité je, že odsouzení mohou vykonávat od 1. 1. 2010 nejen práce pouze obdobné pracím úklidovým a údržbářským, ale i práce kvalifikované. To má značný význam zejména u činností ve prospěch jiných institucí než obcí, např. institucí zabývajících se vzděláním, kulturou, školstvím, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Nová právní úprava trestu obecně prospěšných prací vymezuje podmínky pro jeho

ukládání odlišně od předešlé právní úpravy. Výkon obecně prospěšných prací má spočívat ve spolupráci obecních úřadů i Probační a mediační služby, která bude zajišťovat jejich výkon ve spolupráci s dalšími organizacemi, charitativními, církevními a dalšími subjekty. Práce je významným výchovným prvkem tohoto trestu a má přispět k sociální a pracovní adaptaci pachatele.

Výměra trestu obecně prospěšných prací je uvedena v § 63 trestního zákoníku. Trest obecně prospěšných prací může soud uložit ve výměře od 50 do 300 hodin. Mladistvému lze uložit toto trestní opatření v podobě maximálně 150 hodin, přičemž spodní hranice ve výměře 50 hodin platí i pro mladistvého (§ 63 odst. 1 trestního zákoníku).

Nově došlo v trestním zákoníku ke snížení výměry trestu obecně prospěšných prací na rozsah od 50 do 300 hodin (podle dřívějšího trestního zákona od 50 do 400 hodin), která se přibližuje délce ukládaných trestů obecně prospěšných prací ve vyspělých evropských zemích.

Soud může uložit pachateli na dobu trestu i přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou přečinem způsobil (§ 63 odst. 2 trestního zákoníku).

Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4, též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (např. dohledu probačního úředníka, probačního programu, výchovných povinností, výchovných omezení nebo napomenutí s výstrahou) za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé (§ 63 odst. 3 trestního zákoníku).

Při ukládání trestu obecně prospěšných prací přihlédne soud ke stanovisku pachatele, k jeho zdravotnímu stavu a k možnosti uložení tohoto trestu. Trest obecně prospěšných prací neuloží, je-li pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce (§ 64 trestního zákoníku).

Od 1. 1. 2010 mohou odsouzení vykonávat také kvalifikované práce, proto lze očekávat, že se jen ojediněle budou vyskytovat nesouhlasná stanoviska odsouzených v podobě odmítnutí určitého druhu legální nucené práce¹ prováděné k obecnému prospěchu. Někteří obžalovaní dosud považovali provádění úklidu a údržby veřejných prostranství a komunikací ve prospěch obcí za tak významné zostuzení své osoby, že nesouhlasili s uložením tohoto trestu, jež měl být prováděn na veřejnosti, před zraky jejich spoluobčanů. Raději vykonali několikaměsíční nepodmíněný trest odnětí svobody uložený soudem místo trestu obecně prospěšných prací.

V trestním zákoníku však není stanoveno, že trest obecně prospěšných prací může soud uložit jen se souhlasem pachatele. Soud nemusí nesouhlasné stanovisko pachatele respektovat. Je oprávněn mu i přesto uložit tento druh trestu, má-li k takovému rozhodnutí dostatečný podklad. V odůvodnění rozsudku se však musí náležitě vypořádat s nesouhlasným stanoviskem pachatele.

Ve snaze zefektivnit výkon trestu obecně prospěšných prací bylo ustanovení § 65 trestního zákoníku upravující vlastní výkon tohoto trestu oproti dřívějšímu trestnímu zákonu zkvalitněno. Obecně prospěšné práce je odsouzený povinen vykonat osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Do této doby se nezapočítává doba, po kterou odsouzený

- a) nemohl obecně prospěšné práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky, nebo
- b) byl ve vazbě nebo vykonával trest odnětí svobody (§ 65 odst. 1 trestního zákoníku).

V § 65 odst. 2 trestního zákoníku je upravena možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody. Soud může přeměnit trest obecně prospěšných prací nebo jeho zbytek, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, v trest odnětí svobody, pokud pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest. Zároveň může soud rozhodnout o způsobu jeho výkonu, přičemž každá, i jen

¹ srov. čl. 4 odst. 3 písm. a) evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 9 odst. 2 písm. a) LZPS, § 62 odst. 3 a § 63 odst. 1 trestního zákoníku

započatá, jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody. Odsouzeným, kteří nevykonávají obecně prospěšné práce řádně nebo nevedou řádný život, se novou úpravou postih zpříšňuje.

Vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného může soud výjimečně ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o šest měsíců, i když odsouzený zavinil příčinu k přeměně trestu podle § 65 odst. 2, a:

- stanovit nad odsouzeným na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dohled,
- stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dosud neuložená přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4, nebo
- stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku některé z výchovných opatření podle § 63 odst. 3, je-li ve věku blízkém věku mladistvých (§ 65 odst. 3 trestního zákoníku).

Zde jsou upraveny případy drobnějšího porušení režimu výkonu trestu obecně prospěšných prací, kdy soud nemusí pachateli přeměnit tento trest v nepodmíněný trest odnětí svobody, avšak může mu zpřísnit podmínky dalšího výkonu trestu obecně prospěšných prací.

Na pachatele, kterému byl uložen trest obecně prospěšných prací, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno (§ 65 odst. 4 trestního zákoníku).

3.4 Alternativní tresty v širším pojetí

Za alternativní tresty v širším pojetí považujeme všechny tresty nespojené s odnětím svobody. Jsou jimi tedy alternativní tresty v užším pojetí a dále:

Trest propadnutí majetku (ustanovení § 66 TZ)

Trest propadnutí majetku ukládá soud, odsuzuje-li pachatele k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li jej za zvlášť závažný zločin¹, jímž pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch pro sebe nebo pro jiného. Dle dřívějšího trestního zákona byl okruh pachatelů, kterým bylo možno tento trest uložit podstatně širší.

Bez uvedených podmínek může soud uložit trest propadnutí majetku pouze tehdy, kdy trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný zločin dovoluje.

Propadnutí majetku postihuje celý majetek odsouzeného nebo tu jeho část, kterou soud určí; propadnutí se však nevztahuje na prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného, nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat (§ 66 odst. 3 trestního zákoníku). Jestliže existuje společné jmění manželů ke dni právní moci rozsudku, jímž byl uložen trest propadnutí majetku, zaniká přímo ze zákona, a proto je vyloučena dohoda manželů o jeho zániku. Propadlý majetek připadá státu.

Peněžitý trest (ustanovení § 67- § 69 TZ)

Oproti dřívější úpravě obsažené v zákonu č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších úprav doznal peněžitý trest v novém trestním zákoníku značných změn. Peněžitý trest může soud uložit, jestliže pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch (§ 67 odst. 1 trestního zákoníku). Bez uvedených podmínek může soud uložit peněžitý trest pouze v případě, že:

- trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin dovoluje, nebo
- jej ukládá za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá (§ 67 odst. 2 trestního zákoníku).

Jako samostatný trest může být peněžitý trest uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 67 odst. 3 trestního zákoníku). Peněžitý trest se nově ukládá v denních sazbách a činí nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb. Denní sazba

¹ Zločinem jsou úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let (§ 14 odst. 3 trestního zákoníku).

činí nejméně 100 Kč a nejvíce 50 000 Kč. Počet denních sazeb soud určí s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Výši jedné denní sazby peněžitého trestu stanoví soud se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele. Přitom vychází zpravidla z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den (§ 68 odst. 1 až 3 trestního zákoníku).

Dřívější právní úprava peněžitého trestu se zcela odlišovala od současné úpravy. Umožňovala uložit peněžitý trest ve výměře od 2 000 Kč do 5 000 000 Kč. Nově byl vytvořen systém tzv. denních pokut. Jejich podstatou je vyjádření povahy a závažnosti činu počtem denních sazeb. Na základě pečlivého hodnocení majetkových poměrů pachatele je stanovena určitá peněžní částka, která musí být za každý den uhrazena. Soud může stanovit nejvyšší částku peněžitého trestu 730 denními sazbami ve výši 50 000 Kč, tzn. 36 500 000 Kč, což je více než sedminásobek horní hranice dosavadního nejvyššího peněžitého trestu. Systém denních sazeb a denních pokut dává soudu širší možnosti diferenciací peněžitého trestu podle osobních a majetkových poměrů konkrétního pachatele oproti dřívější úpravě.

Příjmy pachatele, jeho majetek a výnosy z něj, jakož i jiné podklady pro určení výše denní sazby mohou být stanoveny odhadem soudu (§ 68 odst. 4 trestního zákoníku). Ustanovení soud použije v případě, pokud pachatel v době ukládání trestu nepracuje, anebo vzhledem k negativnímu postoji k trestnímu řízení znemožňuje zjištění svého skutečného denního příjmu.

Systém denních pokut je chápán jako způsob výpočtu celkové částky tvořící peněžitý trest, který má být zaplacen jako celek. Jeho placení může být případně rozděleno do řady jednotlivých termínovaných splátek. (§ 68 odst. 5 trestního zákoníku)

Peněžitý trest soud neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný. Zaplacené částky peněžitého trestu připadají státu (§ 68 odst. 6 a 7 trestního zákoníku).

Ukládá-li soud peněžitý trest, stanoví pro případ, že by ve stanovené lhůtě nebyl vykonán, náhradní trest odnětí svobody až na čtyři roky. Náhradní trest nesmí však ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby (§ 69 odst. 1 trestního zákoníku).

Na pachatele, kterému byl uložen peněžitý trest za přečin spáchaný z nedbalosti, se hledí jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno (§ 69 odst. 2 trestního zákoníku).

Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (ustanovení § 70 - § 72 TZ)

Soud může uložit trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,

- a) které bylo užito ke spáchání trestného činu,
- b) která byla ke spáchání trestného činu určena,
- c) kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj nebo
- d) kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyl za věc nebo jinou majetkovou hodnotu uvedenou pod písmenem c), pokud hodnota věci nebo jiné majetkové hodnoty uvedené pod písmenem c) není ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná (§ 70 odst. 1 trestního zákoníku).

Pouze v uvedených čtyřech případech je odůvodněno odnětí vlastnického práva pachatele k věci nebo jiné majetkové hodnotě.

Aby při výkonu rozhodnutí nemohla být věc, která má propadnout zaměněna s jinou věcí, musí být přímo ve výroku rozsudku přesně označena.

Jiné majetkové hodnoty jsou majetková práva nebo jiné penězi ocenitelné hodnoty, které nejsou věci, např. pohledávka, obchodní podíl, apod. Je to v souladu s požadavkem Úmluvy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (č. 33/1997 Sb.), ve které je uvedeno, jak zajišťovat a následně důsledně konfiskovat majetek, který je nástrojem, prostředkem nebo výnosem z trestné činnosti. Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty může soud uložit jen, jde-li o věc nebo jinou majetkovou hodnotu náležející pachateli (§ 70 odst. 2 trestního zákoníku). Pachateli nenáleží věc vypůjčená, svěřená, pronajatá ani věc odcizená, zpronevěřená apod., a to ani v případě, že její vlastník není znám.

Před právní mocí rozhodnutí platí zákaz zcizení propadlé věci nebo jiné majetkové hodnoty, který zahrnuje i zákaz jiných dispozic směřujících ke zmaření trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 70 odst. 4 trestního zákoníku). Toto ustanovení má za cíl znemožnit převedení (zcizení) propadlé věci nebo jiné majetkové

hodnoty, stejně jako jiné majetkové dispozice. Jeho realizací v praxi má soud předcházet zmaření výkonu trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty.

Propadlá věc nebo jiná majetková hodnota připadá státu (§ 70 odst. 3 trestního zákoníku).

Jestliže pachatel věc nebo jinou majetkovou hodnotu, kterou soud mohl prohlásit za propadlou podle § 70 odst. 1 a 2, před uložením trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, zcizí, učiní neupotřebitelnou, odstraní nebo zužitkuje, zejména spotřebuje, nebo jinak její propadnutí zmaří, může mu soud uložit propadnutí náhradní hodnoty až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci nebo jiné majetkové hodnoty. Hodnotu věci nebo jiné majetkové hodnoty, kterou soud mohl prohlásit za propadlou, může soud stanovit na základě odborného vyjádření nebo znaleckého posudku (§ 71 odst. 1 trestního zákoníku).

Je-li věc nebo jiná majetková hodnota, byť i jen zčásti, znehodnocena, učiněna neupotřebitelnou nebo odstraněna, může soud uložit propadnutí náhradní hodnoty vedle propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty podle § 70 odst. 1. Propadlá náhradní hodnota připadá státu (§ 71 odst. 2 a 3 trestního zákoníku).

Trest zákazu činnosti (ustanovení § 73- § 74 TZ)

Trest zákazu činnosti ukládá soud na jeden rok až deset let, dopustil-li se pachatel trestného činu v souvislosti s touto činností, např. při řízení automobilu, při výkonu určitého povolání, (§ 73 odst. 1 trestního zákoníku). Tento trest nemusí být uložen obligatorně, tak jak tomu bylo u určitých trestných činů dle trestního zákona č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších úprav.¹ Doba trestu zákazu činnosti zůstala nezměněna. Nedodržování zákazu činnosti je postihováno jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 337 trestního zákoníku.

Trest zákazu činnosti spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje výkon určitého zaměstnání, povolání nebo funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis

¹ Podle § 49 odst. 1 věta druhá trestního zákona č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších úprav musel soud uložit trest zákazu činnosti vždy, dopustil-li se pachatel trestného činu pletich při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 128a odst. 3, § 128b písm. c) nebo § 128c písm. c), přijímání úplatku podle § 160, podplácení podle § 161, nepřímého úplatkářství podle § 162 anebo pletich v insolvenčním řízení podle § 256b v souvislosti se svým postavením, funkcí nebo činností způsobitou ovlivnitelným průběhem nebo výsledkem zadávacího, insolvenčního nebo koncesního řízení, veřejné soutěže nebo veřejné dražby, pokud povaha postavení, funkce nebo vykonávané činnosti umožňuje uložení takového trestu.

(§ 73 odst. 3 trestního zákoníku). Zakázanou činnost je třeba vymezit tak, aby trest bylo možné vykonávat a kontrolovat ho.

Do doby výkonu trestu zákazu činnosti se nezapočítává doba výkonu trestu odnětí svobody; započítává se však doba, po kterou bylo pachateli před právní mocí rozsudku oprávnění k činnosti, která je předmětem zákazu, v souvislosti s trestným činem odňato podle jiného právního předpisu nebo na základě opatření orgánu veřejné moci nesměl již tuto činnost vykonávat. Byl-li trest zákazu činnosti vykonán, hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen (§ 74 odst. 1 a 2 trestního zákoníku).

Trest zákazu pobytu (ustanovení § 75 TZ)

Soud může uložit trest zákazu pobytu na jeden rok až deset let za úmyslný trestný čin, vyžaduje-li to se zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání činu ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku; trest zákazu pobytu se nesmí vztahovat na místo nebo obvod, v němž má pachatel trvalý pobyt (§ 75 odst. 1 trestního zákoníku).

Nový trestní zákoník zpřísňuje horní hranici trestu zákazu pobytu z pěti na deset let. Dále soud zpravidla pachateli uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil (§ 75 odst. 3 trestního zákoníku). Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4, též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé. To je nově uvedeno v § 75 odst. 4 trestního zákoníku. V ostatních bodech je tento trest nezměněn.

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

(ustanovení § 76 - § 77 TZ)

V novém trestním zákoníku je jedním ze dvou nových trestů zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Na základě poslanecké iniciativy, která reagovala na agresivní jednání fotbalových fanoušků na prvoligových stadionech a rozličných typech jiných kulturních a společenských akcí, byl tento trest, jenž nebyl součástí vládního návrhu zákona, zařazen do nového trestního zákoníku.

Soud může uložit trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce až na deset let, dopustil-li se pachatel úmyslného trestného činu v souvislosti s návštěvou takové akce (§ 76 odst. 1 trestního zákoníku). Soud ho může uložit pachateli kteréhokoliv úmyslného trestného činu (přechinu, nebo zločinu), který byl spáchán v souvislosti s návštěvou takové akce, tzn. nejen na místě jejího konání (např. na fotbalovém stadionu, při vystoupení hudební skupiny), ale také v průběhu cesty na tuto akci, ve vlaku, na trase z nádraží na stadion nebo do kulturního domu. Jako samostatný trest může být uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přechinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 76 odst. 2 trestního zákoníku).

Pokud se pachatel na sportovní, kulturní nebo jiné společenské akci dopustí přechinu (tzn. kteréhokoliv nedbalostního trestného činu nebo úmyslného trestného činu, na který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let), může mu soud uložit trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce jako samostatný trest, jestliže uložení jiného trestu nevyžaduje povaha a závažnost spáchaného přechinu (např. napadáním fanoušků soupeřícího týmu na stadionu se dopustí výtržnictví podle § 358 trestního zákoníku), ani osoba a poměry pachatele.

Pokud se pachatel na sportovní, kulturní nebo jiné společenské akci dopustí zločinu, tzn. úmyslného trestného činu, na který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nad pět let, uloží mu soud trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce vedle jiného trestu, např. vedle některé z forem trestu odnětí svobody (podmíněného, podmíněného s dohledem či nepodmíněného).

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje účast na stanovených sportovních, kulturních a jiných společenských akcích (§ 76 odst. 3 trestního zákoníku).

V § 77 trestního zákoníku je upraven výkon trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Odsouzený je při výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu stanoví postupovat zejména podle stanoveného probačního plánu, vykonávat stanovené programy sociálního výcviku a převýchovy, programy psychologického poradenství, a považuje-li to probační úředník za potřebné,

dostavovat se podle jeho pokynů v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce k určenému útvaru Policie České republiky (§ 77 odst. 1 trestního zákoníku).

Do doby výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce se doba výkonu trestu odnětí svobody nezapočítává (§ 77 odst. 2 trestního zákoníku).

Odsouzení by mohli být motivováni k řádnému výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (i zákazu činnosti a zákazu pobytu) tím, že soud může po výkonu poloviny tohoto trestu podmíněně upustit od výkonu jeho zbytku, jestliže odsouzený v době výkonu trestu způsobem svého života prokázal, že dalšího výkonu tohoto trestu není třeba, anebo jestliže soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného (§ 90 odst. 1 trestního zákoníku).

Trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání (ustanovení § 78 TZ)

Soud může uložit trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání, odsuzuje-li pachatele za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dva roky (§ 78 odst. 1 trestního zákoníku).

Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání spočívá v tom, že odsouzený ztrácí vyznamenání, čestná uznání a jiné čestné tituly udělené podle vnitrostátních právních předpisů (§ 78 odst. 2 trestního zákoníku).

U tohoto trestu nedošlo oproti trestnímu zákonu platnému do konce roku 2009 k obsahovým změnám.

Trest ztráty vojenské hodnosti (ustanovení § 79 TZ)

Soud může uložit trest ztráty vojenské hodnosti, odsuzuje-li pachatele za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dva roky (§ 79 odst. 1 trestního zákoníku).

Soud může uložit tento trest též vedle jiného trestu, jestliže to vzhledem k povaze spáchaného trestného činu vyžaduje kázeň a pořádek v ozbrojených silách. Ztráta

vojenské hodnosti spočívá v tom, že se odsouzenému snižuje hodnost v ozbrojených silách na hodnost vojína (§ 79 odst. 2 a 3 trestního zákoníku).

Také tato úprava zůstala v novém trestním zákoníku bez obsahových změn oproti zákonu č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších úprav. Trest ztráty vojenské hodnosti se omezuje jen na ozbrojené síly (dříve vojsko), neboť v jiných ozbrojených sborech má hodnost zcela jiný charakter a hodnostní označení je odlišné od vojenských hodností v ozbrojených silách (např. příslušníci bezpečnostních sborů).

Oba předchozí tresty ztráty čestných titulů a vyznamenání i ztráty vojenské hodnosti však nelze v pravém slova smyslu považovat za alternativní. Udělují se jen v případě uložení přísného trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta a pouze jej doplňují vzhledem ke zvlášť zavrženíhodné pohnutce pachatele.

Trest vyhoštění (ustanovení § 80 TZ)

Soud může uložit pachateli, který není občanem České republiky, trest vyhoštění z území České republiky, a to jako trest samostatný nebo i vedle jiného trestu, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem; jako samostatný trest může být trest vyhoštění uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 80 odst. 1 trestního zákoníku).

S přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, možností nápravy a poměrům pachatele a ke stupni ohrožení bezpečnosti lidí, majetku nebo jiného obecného zájmu, může soud uložit trest vyhoštění ve výměře od jednoho roku do deseti let, anebo na dobu neurčitou (§ 80 odst. 2 trestního zákoníku).

3.5 Alternativy v trestním právu a k trestnímu právu

Pokud hovoříme obecně o alternativách uvnitř nebo vně určitého systému, máme na mysli vždy alternativy k něčemu, co považujeme za standardní. Jedním z takových relativně ucelených systémů v právu je i systém trestního práva (ať už hmotného nebo procesního). V tomto smyslu můžeme uvažovat i o alternativách uvnitř tohoto systému

a o alternativách k tomuto systému jako celku, tedy o alternativách v trestním právu a o alternativách k trestnímu právu.¹

Uložení trestu nemusí být vždy nezbytným právním následkem trestného činu. Jinou variantou mohou být hmotněprávní alternativy k potrestání, které jsou upraveny v trestním zákoníku:

Upuštění od potrestání (oddíl 2, ustanovení § 46 TZ)

Od potrestání pachatele, který spáchal přečin, jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě, lze upustit, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a k dosavadnímu životu pachatele lze důvodně očekávat, že již pouhé projednání věci postačí k jeho nápravě i k ochraně společnosti. (ustanovení § 46 odst. 1 TZ)

Upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence (ustanovení § 47 TZ)

Soud může upustit od potrestání i tehdy, jestliže pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a soud má za to, že ochranné léčení (§ 99), které zároveň ukládá, zajistí nápravu pachatele a ochranu společnosti lépe než trest. Tohoto ustanovení se nepoužije, jestliže si pachatel stav zmenšené přičetnosti nebo duševní poruchu přivodil, byť i z nedbalosti, vlivem návykové látky. (ustanovení § 47 odst. 1 TZ)

Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (ustanovení § 48 TZ)

Za podmínek § 46 odst. 1, 2) TZ soud může stanovit dohled nad pachatelem, považuje-li za potřebné po stanovenou dobu (až jeden rok) sledovat chování pachatele. (ustanovení § 48 odst. 1, 2 TZ)

K procesně právním alternativám lze zařadit odklony od standardního trestního řízení. Platné procesní trestní právo (zákon č. 141/1961 Sb. ve znění pozdějších úprav, trestní řád) z tohoto hlediska rozeznává:

¹ Sotolář, A. a kol. Právní rámec alternativního řešení trestních věcí. Díl první. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001, s. 89.

Podmíněné zastavení trestního stíhání (3. oddíl, ustanovení § 307- § 308 TŘ)

V řízení o přečinu může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání, jestliže

- a) obviněný se k činu doznal,
- b) nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě,

a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující. (ustanovení § 307 odst. 1 TŘ) Zkušební doba se stanoví na šest měsíců až dva roky.

Jestliže obviněný v průběhu zkušební doby vedl řádný život, splnil povinnost nahradit způsobenou škodu a vyhověl i dalším uloženým omezením, rozhodne orgán, jenž trestní stíhání v prvním stupni podmíněně zastavil, že se osvědčil. Jinak rozhodne, a to případně i během zkušební doby, že se v trestním stíhání pokračuje. (ustanovení § 308 odst. 1 TŘ)

Narovnání (3. oddíl, ustanovení § 309- § 314 TŘ)

V řízení o přečinu může se souhlasem obviněného a poškozeného soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání, jestliže

- a) obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě,..
- b) uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou přečinem, a
- c) složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu,

a považuje-li takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům. (ustanovení § 309 odst. 1 TŘ)

Trestní příkaz (ustanovení § 314e- § 314g TŘ)

Trestní příkaz se jako takový odlišuje od podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání tím, že nepředpokládá zapojení stran do řešení trestní věci (je vydán ve zkráceném písemném řízení bez účasti stran) a má účinky odsuzujícího rozsudku, kterým je obviněnému vždy uložen trest. Trestní příkaz je teorií tradičně řazen mezi formy odklonu od tradičního trestního řízení. Nelze ho ale považovat za institut primárně restorativního charakteru, spíše jde o ryze praktický nástroj zjednodušení a zrychlení trestního procesu bez hlavního líčení.¹

V případě skončení věci podmíněným zastavením trestního stíhání a schválením narovnání není obviněnému uložen žádný trest, proto můžeme ve vztahu k těmto procesním institutům mluvit o procesních alternativách k potrestání. Oproti tomu trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku a lze ho vydat jen v případech, kdy je ukládán trest. V tomto smyslu tedy nejde o alternativu k potrestání. Je jím však možné uložit většinu alternativních trestů nespojených s odnětím svobody.²

3.6 Mediace - alternativa k trestnímu právu

K alternativním postupům, které směřují k řešení trestních věcí a nejsou přímo upraveny trestním právem, řadíme také mediaci. Slovo „mediace“ je odvozeno z latinského *medius*, což znamená střední, prostřední, ale též nestranný, nerozhodný, neurčitý.

Institucionalizování mediace započalo v polovině 20. století. Nalezla své uplatnění především ve sféře pracovních konfliktů, podnikové politiky a přesunula se do oblasti občanských i rodinných sporů. V průběhu 60. let se v USA a Kanadě dostala i do trestního práva a od 70. let se začíná prosazovat jako legitimní přístup řešení sporů a samostatná profese. V Evropě je průkopnickou zemí v oblasti mediace Velká Británie. Programy mediace zde byly zahájeny již koncem 70. let.³ Poté se mediace objevila v Norsku a Finsku, kde je úzce svázána s komunitami, ve kterých ke sporům dochází.

¹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1999, s. 455 a násl.

² Sotolář, A., Sovák, Z., Kratochvíl, V. et al. Právní rámec alternativního řešení trestních věcí – díl první. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001. 607 s.

³ Fenyk, J. Sotolář, A., Sovák, Z. Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti. Trestní právo, 1998, č. 2, s. 4 -10.

Řeší se tu různé formy včetně trestní mediace. V polovině 80. let vznikají první experimenty i v Nizozemí, Rakousku a Německu. Pozvolným tempem se mediace začala rozvíjet a využívat v rámci odklonů, mladistvých a méně závažné trestné činnosti.¹ Bouřlivý vývoj nastal v 90. letech, kdy došlo k rozvinutí teorie, metodologie, ale i bližšímu vymezení mediace a mediátora a jeho přístupu ke stranám konfliktu. Během 90. let byla zlegalizována v dalších evropských zemích a rozšířila se do podvědomí veřejnosti. Těmito zeměmi jsou Norsko, Německo, Francie, Belgie, Velká Británie, Finsko a Polsko. V současnosti je mediace významně praktikována v Rakousku, Belgii, Finsku, Francii, Německu, Velké Británii a Norsku. Ale i další země nezůstávají pozadu a začleňují mediační programy do řešení trestních věcí. V České Republice se v roce 1991 zformovalo tzv. „Out of court Alternatives for juveniles“ – první snahy o mediaci v trestních věcech pro mladistvé. U myšlenky obohatit naše trestní řízení o prvek sociální práce s pachatelem trestného činu stálo jako první u nás Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici (založeno v Praze roku 1994)² Sdružení zpracovalo projekty na řešení trestních konfliktů. Přestože projekty nebyly oficiálně přijaty ministerstvem spravedlnosti, staly se základem pro činnost probačních úředníků. Rozvoj mediačních postupů v České republice je tedy úzce spojen se vznikem Probační a mediační služby. Mediace byla využívána zejména při aplikaci institutu podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 trestního řádu a institutu narovnání podle § 309 trestního řádu. Další rozvoj mediace a její uplatnění i u jiných institutů trestního práva přineslo až zakotvení a vymezení činnosti Probační a mediační služby ČR, které bylo provedeno zákonem č. 257/2000 Sb. s účinností od 1. 1. 2001.

Mediaci lze obecně definovat jako mimosoudní zprostředkování alternativního řešení trestních věcí usměrňovaných třetí nezávislou osobou, tzv. mediátorem.³

Mediace je metoda řešení konfliktu komunikací, při níž neutrální kvalifikovaná osoba pomáhá účastníkům konfliktu ve vzájemném dorozumívání, jehož cílem je dosažení jejich spokojenosti s procesem a výsledkem řešení konfliktu.⁴

¹ Doubravová, D., Ouředníčková, L., Štern, P., Urban, M. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, str. 8 A1.

² Kuchta, J., Válková, H.: Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H.Beck, 2005.

³ ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb. – Zákon o Probační a mediační službě, dále jen ZPMS - Mediace se pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.

⁴ Holá, L. Mediace – způsob řešení mezilidských konfliktů. Praha: Grada Publishing a.s., 2003, 190 s., s. 52.

Zákon jasně stanovuje kritéria pro výběr případů vhodných pro mimosoudní řešení. Mediace v trestním řízení je postupem velice specifickým, který v sobě spojuje přístup trestně právní a veřejně právní, ale i celou řadu neprávních, zejména psychologických a sociologických aspektů.¹

Samotný mediační proces není upraven žádným právním předpisem a neřeší otázku viny a trestu ve smyslu trestněprávním. Ve své podstatě jde o velice různorodou činnost sledující urovnání konfliktu mezi pachatelem a obětí, který vznikl spáchaným trestným činem nebo v souvislosti s ním. Poškozenému umožňuje, aby dosáhl satisfakce, a on sám rozhoduje, jakým způsobem. Významnou roli hraje rychlost, s jakou je oběť skutečně odškodněna. Materiální náhrada škody je pouze částí celého procesu urovnání vzájemných vztahů. Obviněný účastí na mediaci přebírá osobní odpovědnost za své jednání a aktivně se podílí na odstranění následků jím spáchaného trestného činu. Současně je konfrontován s psychickými, fyzickými i materiálními důsledky svého činu na oběť. Z toho může vyplynout změna pachatelových postojů a chování, které by mohly vést k zabránění recidivy a tím zároveň k ochraně společnosti před další trestnou činností

To, že mediaci nelze považovat za trestněprávní institut v pravém slova smyslu, však neznamená, že její výsledky nemohou být v oblasti trestního práva využity. Za určitých okolností může sloužit jako podklad pro rozhodnutí příslušného orgánu (soudu nebo státního zástupce) o uplatnění jednotlivých alternativ v trestním právu. Např. dohoda mezi obviněným a poškozeným o způsobu a formě odčinění újmy způsobené trestným činem uzavřená v průběhu mediačního procesu může naplnit jeden z předpokladů pro podmíněné zastavení trestního stíhání nebo pro schválení narovnání. Dohoda učiněná v rámci mediačního procesu může být do jisté míry i kladným projevem snahy obviněného po nápravě nebo může přispět k pozitivnímu nazírání na osobu pachatele a tím zakládat jednu ze zákonných podmínek pro uložení trestu obecně prospěšných prací (ustanovení § 62 odst. 1 trestního zákoníku) nebo podmíněného odsouzení (ustanovení § 81 odst. 1 trestního zákoníku). Jakákoli pozitivní aktivita obviněného v průběhu mediace směrem k poškozenému a naopak, ale nemůže substituovat projednání trestní věci v trestním řízení a nahradit rozhodnutí příslušného orgánu. Může pouze pomoci nasměrovat toto řízení a rozhodnutí směrem k jeho alternativnímu

¹ Holá, L. Mediace – způsob řešení mezilidských konfliktů. Praha: Grada Publishing a.s. 2003, s. 152.

vyřešení. I mediace, která nevyústí v urovnání konfliktu a dosažení dohody, má svůj přínos – je uskutečněním vzájemného setkání a příležitostí k vyjasnění okolností konfliktu mezi klienty.

Účastníky mediace jsou klienti – poškozený a obviněný, dále mediátor, který může zastupovat stát. Mediace se mohou zúčastnit se souhlasem klientů také jejich právní zástupci, u mladistvých rodiče, kurátoři pro mládež nebo další, pro klienta významné osoby. Mediace v trestních věcech je klientům nabízena jako možnost. Probíhá pouze na základě jejich dobrovolné účasti. Ne všichni klienti však tuto možnost volí. Mediační proces nabízí kromě osobních zisků i zisk praktický. Při využití mediace nemusí dojít ke stigmatizaci klientů a při mimosoudním rozhodnutí nemají klienti záznam v rejstříku trestů. Dále mohou klienti žádat výměnu mediátora za jiného a kdykoliv proces mediace přerušit a svou záležitost dále řešit klasickým soudním projednáváním.¹

Hovoříme-li o mediaci v trestní justici, je třeba ji odlišovat od odklonů v trestním řízení. Samotná mediace je neprocesním způsobem alternativního řešení trestních věcí, prostřednictvím kterého lze urovnat konflikt spojený s trestným činem a jeho důsledky v rovině morální, etické a sociální. Tím zároveň může vytvořit podmínky pro jeho řešení v rovině trestněprávní.²

3.7 Ochranná opatření

Všechny uvedené alternativní tresty a alternativy k potrestání je možné kombinovat s ochrannými opatřeními - s ochranným léčením a u mladistvých s ochrannou výchovou. Prvořadým smyslem těchto opatření je specifická forma ochrany společnosti a obviněného, současně však s sebou nesou i určitá omezení v běžném způsobu života obviněného, a proto je lze rovněž považovat za sankce svého druhu. Společný cíl ochranných opatření a trestů umožňuje jejich ukládání samostatně nebo ve vhodné kombinaci, buď samostatně jako jediný prostředek k dosažení účelu trestního zákona, vedle trestu nebo místo trestu. Soud je může v trestním řízení uložit nejen trestně odpovědným osobám, ale také osobám, které nejsou trestně odpovědné buď pro nepříčetnost, nebo pro nízký věk. Výkon ochranných opatření se nepromlčuje, ochranná

¹ Holá, L. Mediace – způsob řešení mezilidských konfliktů. Praha: Grada Publishing a.s., 2003, s. 153 - 154.

² Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 17.

opatření se nezahlazují, ani nemůže dojít k jejich prominutí milostí prezidenta republiky.

Ochranná opatření jsou uvedena v § 98 až § 104 trestního zákoníku:

- ochranné léčení,
- zabezpečovací detence,
- zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- ochranná výchova.

Ochranná opatření lze uložit všem kategoriím pachatelů, ochrannou výchovu lze uložit pouze mladistvému. Ukládání ochranné výchovy upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže (§ 98 odst. 2 trestního zákoníku).

Účelem ochranných opatření je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj a chránit společnost před pácháním trestných činů, respektive provinění mladistvými. Nejdůležitějším prvkem je prevence, proto do popředí vystupují jejich terapeutické, výchovné a zabezpečovací složky. Konečným účelem je odstranění nebo alespoň snížení nebezpečí dalšího porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem. Dále také léčba a izolace osob nepřičetných či méně přičetných, která vystupuje do popředí právě u zabezpečovací detence.

Na rozdíl od dřívějšího trestního zákona (č. 140/1961 Sb., ve znění novel) jsou v § 96 a § 97 trestního zákoníku nově formulovány obecné zásady pro ukládání ochranných opatření. Ochranné opatření nelze uložit, není-li přiměřené povaze a závažnosti pachatelem spáchaného činu a nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům (§ 96 odst. 1 trestního zákoníku).

Újma způsobená uloženým a vykonávaným ochranným opatřením nesmí být větší než je nezbytné k dosažení jeho účelu (§ 96 odst. 2 trestního zákoníku). Je zde uplatňována zásada přiměřenosti. Vedle trestu obdobné povahy může být ochranné opatření uloženo jen tehdy, kdyby nebylo jeho samostatné uložení dostatečné z hlediska působení na osobu, které je ukládáno, a ochrany společnosti (§ 97 odst. 2 trestního zákoníku).

Ochranné léčení (§ 99 trestního zákoníku)

uloží soud v případě uvedeném v § 40 odst. 2 a § 47 odst. 1 TZ, nebo když pachatel jinak trestného činu není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný (§ 99 odst. 1 TZ). Ochranné léčení může soud uložit i vedle trestu anebo při upuštění od potrestání (§ 99 odst. 3 TZ). Podle povahy nemoci a léčebných možností soud uloží ústavní nebo ambulantní ochranné léčení. Ochranné léčení potrvá, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle však dva roky; nebude-li v této době léčba ukončena, rozhodne soud před jejím skončením o jejím prodloužení, a to i opakovaně, vždy však nejdéle o další dva roky; jinak rozhodne o propuštění z ochranného léčení.

Zabezpečovací detence (§ 100 trestního zákoníku)

Je ochranné opatření, které má vyřešit letitý problém s výkonem ústavní ochranné léčby některých zvláště nebezpečných pachatelů trestných činů, jimž bylo uloženo ochranné léčení, které probíhalo v psychiatrických léčebnách, vesměs bez dosažení sledovaného účelu. Soud uloží zabezpečovací detenci v případě uvedeném v § 47 odst. 2, nebo jestliže pachatel činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zvlášť závažného zločinu, není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti.

Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy (§ 100 odst. 4 trestního zákoníku). Ústavy pro výkon zabezpečovací detence spravuje Vězeňská služba České republiky, nikoliv ministerstvo zdravotnictví, či léčebná zařízení. Trvání zabezpečovací detence není omezeno (na rozdíl od ochranného léčení), což je dáno nebezpečností pachatelů, kterým je toto ochranné opatření ukládáno. Zabezpečovací detence potrvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Soud nejméně jednou za dvanáct měsíců, a u mladistvých jednou za šest měsíců, přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají (§ 100 odst. 5 trestního zákoníku). První ústav pro výkon zabezpečovací detence byl

zřízen v prostorách Vazební věznice v Brně a jeho kapacita činí 48 pachatelů. V červnu 2009 zde byly umístěny dvě osoby.¹

Následně docházelo k naplnění detenčního ústavu dalšími osobami. Ústav pro výkon zabezpečovací detence byl následně zřízen také v prostorách věznice v Opavě, a to pro 150 osob. Zabezpečovací detenci lze uložit i mladistvému, a to po novelizaci § 21 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Pro mladistvé chovance jsou určeny speciální výchovné a vzdělávací pedagogické programy, které by měly v kombinaci s léčebným i dalšími programy přispět k jejich rychlému opětovnému zařazení do léčebných procesů v rámci výkonu ochranného léčení ústavního a k návratu do psychiatrické léčebny k výkonu ochranné ústavní léčby.

Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 101 TZ)

Pokud nebyl uložen trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty uvedené v § 70 odst. 1 TZ, může soud uložit zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty,

- náleží-li pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit,
- náleží-li pachateli, od jehož potrestání soud upustil, nebo
- ohrožuje-li bezpečnost lidí nebo majetku, případně společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu (§ 101 odst. 1 trestního zákoníku). Věc nebo jiná majetková hodnota, která se zabírá, může náležet kterékoliv osobě, která nemusí mít vztah k trestnému činu, tedy i k pachateli, který není trestně odpovědný.

Zabrání náhradní hodnoty (§102 TZ)

Jestliže ten, komu náleží věc nebo jiná majetková hodnota, která by mohla být zabráněna podle § 101 odst. 1 nebo 2, ji před rozhodnutím o zabránění zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, zcizí, učiní neupotřebitelnou, odstraní nebo zužitkuje, zejména spotřebuje, nebo jinak její zabránění zmaří, anebo jestliže zmaří trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty jednáním porušujícím zákaz podle § 70 odst. 4, případně zmaří zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty jednáním porušujícím zákaz podle § 104 odst.

¹ Do Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno byl 18. 3. 2009 zařazen osmdvacetiletý muž, který se pokusil zavraždit vlastní matku. Dne 18. 6. 2009 tam byla umístěna druhá osoba, a to těžce psychicky nemocný třicetiletý muž, který si v minulosti odpykal dvanáct let za brutální vraždu. Po propuštění z výkonu trestu nastoupil ochrannou ústavní psychiatrickou a sexuologickou léčbu v Psychiatrické léčebně v Brně - Černovicích, kde se odmítl podrobit, léčení, byl agresivní i vůči ostatním pacientům. Proto psychiatrická léčebna podala k Městskému soudu v Brně návrh na přeměnu ochranného léčení tohoto muže na zabezpečovací detenci. Soud tomuto návrhu vyhověl.

2, může mu soud uložit zabrání náhradní hodnoty až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci nebo jiné majetkové hodnoty.

Zabrání spisů a zařízení (§ 103 TZ)

Spis nebo spisy s takovým obsahem, jejichž úmyslné rozšiřování by při znalosti jejich obsahu naplňovalo znaky některého trestného činu podle trestního zákona, se podle § 101 odst. 1 zaberou, jestliže nejméně jeden kus spisu byl již šířen, k šíření určen nebo připravován. Současně se zabere i zařízení použité nebo určené ke zhotovení takových spisů, zejména tiskárna, deska, forma, sazba, štoček, negativ, matrice, počítačový program nebo kopírovací zařízení; § 101 odst. 4 a 5 se užití obdobně (§ 103 odst. 1 trestního zákoníku). Nový institut, který nebyl zakotven v trestním zákoně do 31. 12. 2009, odpovídá komplexní úpravě zabrání věci.

Ochranná výchova (§ 98 TZ)

Ukládání ochranné výchovy je však upraveno v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů. Jde o jediné ochranné opatření, jehož ukládání není upraveno v trestním zákoníku. Ochranná výchova je jediné ochranné opatření, které lze uložit jen mladistvému a dítěti mladšímu patnácti let, pokud se dopustí činu jinak trestného. Ochranná výchova může být uložena mladistvému v trestním řízení soudem pro mládež, pokud:

- výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije,
- dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo
- prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy,

a nepostačuje uložení výchovných opatření (§ 22 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Ochranná výchova může být uložena též mladistvému, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání a proto není za tento čin trestně odpovědný (§ 5 odst. 1 a 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Ochranná výchova potrvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého; vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou

výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku (§ 22 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

Dopustí-li se dítě mladší 15 let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření: výchovnou povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka a ochrannou výchovu (§ 93 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Ochrannou výchovu soud pro mládež uloží dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a bylo mladší patnácti let (§ 93 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Ochranná výchova může být uložena též dítěti, které v době spáchání činu bylo mladší patnácti let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy (§ 93 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

4. PROBACE

Účast kompetentních a kvalifikovaných osob zabývajících se probací vyžadují zejména různé formy dohledu nad chováním odsouzených a kontroly zaměřené na dodržování povinností a omezení uložených jim ve zkušební době soudem. Osoby zabývající se na obdobné úrovni mediací pak vytvářejí nezbytné podmínky pro uplatnění odklonů v trestním řízení. Tyto úkony, které je vzhledem k jejich rozsahu potřeba provádět kontinuálně v průběhu celého trestního řízení, vykonává v České republice probační a mediační služba (dále jen PMS).¹

Probací se rozumí „organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.“² Probace pochází z lat. probare, tedy zkoušeti, ověřovati.

Probační činnost je založena na účelné kombinaci tří prvků: kontroly, pomoci a poradenství. Její uplatnění vede ke zvýšení účinnosti trestní sankce stejně jako k dosažení vyváženého poměru mezi trestní represí a prevencí. V probaci je spatřován především prostředek humanizace zacházení s odsouzenými tak, že probace méně narušuje sociální vazby pachatelů, méně je psychicky traumatizuje. Poskytuje možnost být součástí společnosti, nijak se nevymykat od ostatních, nebýt odlišný.

V užším smyslu se jedná především o určitý typ opatření, které spočívá v podmíněném odložení trestu, dále v osobní péči a dohledu, jenž je ukládán soudem tomu, kdo byl uznán vinným ze spáchání trestného činu. S tímto dohledem je často spojován i osobní závazek obžalovaného dodržovat podmínky soudem mu uložené. Probace v širším slova smyslu je založena nejen na soudním rozhodnutí, ale i na celém systému služeb, které jsou odsouzenému prostřednictvím Probační a mediační služby zajišťovány. V našem zákonu je probace chápána ještě široce – zahrnuje i vykonávání dohledu při podmíněném odsouzení s dohledem, při podmíněném upuštění od potrestání

¹ Větrovec, V., Nedorost, L., Sovák, Z., Adamcová, Z. Zákon o mediaci a probaci - komentář. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2002, s. 11- 12.

² § 2 odst. 1 zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákona o PMS).

s dohledem, dále při kontrole výkonu trestů nespojených s odnětím svobody včetně uložení povinností a omezení a dále ve sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

V současné době se rozvíjí další spolupráce probační a mediační služby s různými veřejně prospěšnými organizacemi. Důležitým mezníkem je i to, že na trestný čin je nahlíženo jako na konflikt mezi pachatelem, obětí a společností. Tím dochází k jinému postoji při probační a mediační práci, přeformulování zásad a principů, zlepšení podmínek pro poškozené.¹

Probace jako alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody vznikla v polovině minulého století v USA (ve státě Massachusetts byla uzákoněna již v r. 1878) a postupně se formovala v rámci anglosaského právního systému (v Anglii byla zakotvena v r. 1907). V kontinentální Evropě se probace vyvinula z klasického podmíněného odsouzení, kde se postupně začaly objevovat probační prvky. Počátek probačních a mediačních služeb v naší zemi lze datovat již do 60. let 20. století. Nemůžeme hovořit o klasické probaci a mediaci, jak ji známe dnes, ale spíše o aktivitách vedoucích k nasměrování řešení trestních věcí alternativním způsobem. V 60. letech patřilo mezi tyto aktivity úsilí odborníků z tzv. pomáhajících profesí.² Jejich úsilím bylo posilování sociálně - výchovných prvků při práci s pachateli trestných činů, a to zejména zaměřením se na odstranění příčin porušování právních norem. Počátkem 70. let byl vytvořen systém sociálních kurátorů pracujících se sociálně nepřizpůsobenými osobami. Kurátoři působili v rámci tehdejších okresních úřadů, metodicky a organizačně byli řízeni ministerstvem práce a sociálních věcí. Pomoc sociálních kurátorů byla dobrovolná, nepovinná a nebyla nijak nařizována soudně. Dále byl vytvořen systém kurátorů pro mladistvé pachatele, kteří působili na okresní úrovni jako úředníci a zabývali se záležitostmi mládeže ve věcech občanskoprávních, rodinných nebo trestních. Úzce spolupracovali se soudy, psali zprávy o rodinném a sociálním zázemí pachatele na vyžádání soudu. Také se účastnili soudních jednání a následné péče.³ Některé probační aktivity byly přebrány Vězeňskou službou a sociální pracovníci vězeňské služby pomáhali pachatelům s udržováním kontaktu s rodinou během výkonu trestu a připravovali je na začlenění do společnosti po výkonu trestu.

¹ Doubravová, D., Ouředníčková, L., Štern, P., Urban, M. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, str. 4 A1.

² Doubravová, D., Ouředníčková, L., Štern, P., Urban, M. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, str. 1 A2.

³ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. Praha: ASPI, 2004, 2. přepracované vydání, str. 230.

Další formou působení na odsouzené byla možnost převzít záruky na nápravu obviněného zájmovým sdružením občanů (odborové a společenské organizace, pracovní kolektivy, církve). Zájmové sdružení občanů, které převzalo záruku, mělo pečovat o převýchovu a nápravu odsouzeného a dbát, aby nahradil škodu, kterou způsobil trestným činem. Lze tedy konstatovat, že jde o určitou formu „kolektivního dohledu“ nad chováním odsouzeného.

Další probační prvek se objevil v souvislosti se zákonem 44/1973 Sb., o ochranném dohledu. Ten však byl jen jakýmsi pokusem o kontrolu chování zvláště narušených osob, které byly propuštěny z trestu odnětí svobody. Velmi brzy byl tento institut redukován na policejní dozor nad vybranými kategoriemi osob a působil velmi restriktivně. Původní záměr prohloubit dohledem postpenitenciární péči o odsouzené zůstal nenaplněn. V roce 1990 byl tento dohled zrušen zákonem 175/1990 Sb.¹

V 80. letech se v návaznosti na sociální kurátory vytvořila místa specialistů pro práci s delikventní mládeží, tzv. kurátorů pro mládež, v rámci okresních národních výborů. V jejich činnosti převládala kontrola nad pomocí. Koncem osmdesátých let se prvek kontroly přeměnil na prvek pomoci jak pro mladistvé, tak pro jejich rodinu. Aktivita odborníků byly motivovány poznatky ze zahraničí z oblasti sociální práce, psychologie, pedagogiky a práva a díky těmto poznatkům došlo k vytvoření účinných systémových opatření pro uplatnění nových trendů. Vzhledem k politické situaci bylo hodně projektů zastaveno a tyto nebyly dále rozvíjeny.

Se změnou režimu dochází po roce 1989 k rozvoji nových koncepcí a trendů. Budují se základy probace a mediace v České republice. V roce 1991 byl zahájen experiment „Mimosoudní alternativa pro delikventní mládež“ ve spolupráci s odborníky Ústavu státu a práva ČSAV, prokuratury a odborníky z řad sociální práce s mládeží.² Tento experiment byl inspirován zkušenostmi rakouských pracovníků, kteří odklony v praxi také využívali. Díky této aktivitě došlo k většímu zapojení pachatele v souvislosti s náhradou škody, ale i poškozeného v souvislosti s procesem mediace. Novelou trestního řádu z roku 1993 byl zaveden institut podmíněného zastavení trestního stíhání, a postupně docházelo k přijímání dalších alternativních institutů, např. narovnání, trest

¹ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. Praha: ASPI, 2004, 2. přepracované vydání, str. 231.

² Doubravová, D., Ouředníčková, L., Štern, P., Urban, M. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, str. 2 A2.

obecně prospěšných prací, trest podmíněného odsouzení s dohledem a možnost podmíněného upuštění od potrestání s dohledem.¹

Postupně byly učiněny základní organizační kroky směřující k budování systému probační a mediační služby, který by institucionálně (organizačně, metodicky) zabezpečil provádění všech probačních aktivit. Ministerstvo spravedlnosti zřídilo na základě vládního usnesení č. 341 z roku 1994 v rámci programu „Prevence kriminality, současný stav a východiska do roku 2000“ s účinností od 1. 1. 1996 místa probačních pracovníků. Jednalo se v podstatě o specializované soudní úředníky, ovšem stále bylo zapotřebí diferencovat roli probačních pracovníků od soudních úředníků. Praxi probačních úředníků při okresních a krajských soudech bránilo hned několik omezení. Jednalo se např. o kumulaci funkcí a nedostatek prostoru pro aktivity probační i mediační, dále o pochybnosti soudců a veřejnosti o efektivnost alternativních trestů. Díky těmto nedostatkům v práci probačních úředníků ministerstvo spravedlnosti připravilo návrh nového zákona. Zákonem ze dne 14. 7. 2000 č. 257/2000 Sb. (účinný od 1. 1. 2001), o probační a mediační službě, bylo upraveno postavení, organizace a působnost Probační a mediační služby. Byly blíže vymezeny probační aktivity uplatňované v jednotlivých stádiích trestního procesu a upraveno postavení probačních úředníků a asistentů, zřízena Rada pro probaci a mediaci jako poradní orgán ministra spravedlnosti.²

¹ Doubravová, D., Ouředníčková, L., Štern, P., Urban, M. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, str. 2 A2.

² Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. Praha: ASPI, 2004, 2. přepracované vydání, str. 232.

5. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA V ČR

Probační a mediační služba byla zřízena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě (dále jen zákon o PMS), s účinností od 1. 1. 2001. Jejím hlavním úkolem je provádět úkony probace a mediace v rozsahu daném tímto zákonem, zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ), zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen TŘ) a zákonem č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM). Zákonná úprava je v souladu s Ústavou i ústavním pořádkem ČR.

PMS důsledně respektuje ústavní úlohu ostatních subjektů trestního řízení i meze zásahů do občanských práv a svobod, jak je stanoví zejména Listina základních práv a svobod. Zvolený přístup ke zřizování Probační a mediační služby zároveň plně vyhovuje požadavkům mezinárodních úmluv upravujících základní lidská práva a svobody, jmenovitě pak normám Evropské úmluvy o ochraně občanských práv a základních svobod i doporučením příslušných mezinárodních institucí, zejména Organizace spojených národů a Rady Evropy, které dlouhodobě věnují otázkám probace a mediace v kontextu trestní justice a prevence kriminality značnou pozornost.

Probační a mediační služba ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí - sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice.

5.1 Cíle a úkoly PMS

Integrace pachatele – Probační a mediační služba usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci.

Participace poškozeného – Probační a mediační služba se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost....

Ochrana společnosti – Probační a mediační služba přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.¹

Úkolem Probační a mediační služby ČR je přispívat k naplňování trestní spravedlnosti, zejména vytváření podmínek pro účinné a efektivní rozhodování alternativních postupů v trestním řízení a ukládání a zajištění výkonu alternativních trestů.

Probační a mediační služba ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice.

Hlavní náplň práce probační a mediační služby spočívá v práci s klientem, jeho sociálním okolím a poškozeným v přípravném řízení. Vrcholem této práce je návrh řešení buď odklonem od standardního řešení, alternativami od potrestání či uložení trestů nespojených s odnětím svobody a v práci s klientem k zabezpečení výkonu trestu nespojeného s odnětím svobody, kontrole jeho života ve zkušební době, realizace nad ním vysloveného dohledu a zabezpečení uložených povinností nebo omezení.

5.2 Organizační struktura PMS

PMS je organizační složkou státu, je podřízena ministerstvu spravedlnosti a v jejím čele stojí ředitel PMS, který zajišťuje chod služby po stránce personální, organizační, hospodářské, materiální a finanční. PMS není právnickou osobou. Pod ředitelstvím, které je ústředním orgánem, jsou jednotlivá samostatná střediska PMS. Střediska PMS se řídí příslušností soudu, případně v přípravném řízení příslušností státního zástupce, a většina z nich působí přímo v sídlech okresních soudů. Jako poradní orgán ministra

¹ [http:// www.pmscr.cz/o-pms/](http://www.pmscr.cz/o-pms/) ze dne 8. 3. 2010.

spravedlnosti se zřizuje Rada pro probaci a mediaci v zájmu koncepčního a metodického ovlivňování a usměrňování činnosti Probační a mediační služby.

Probační a mediační služba není vybavená rozhodovacími pravomocemi. Je postavena mimo stávající strukturu orgánů činných v trestním řízení především za účelem její relativní samostatnosti a potřeby plně využít spolupráce této služby v průběhu celého trestního řízení jak pro potřeby trestního stíhání, tak pro potřeby vykonávacího řízení.

Probační a mediační služba dále spolupracuje s orgány sociálního zabezpečení a zdravotnickými zařízeními, dále s registrovanými církvemi, náboženskými společnostmi, zájmovými sdruženími občanů, nadacemi a dalšími nevládními organizacemi, které sledují humanitární cíle.

Klienty PMS se stávají nejen obvinění pachatelé trestných činů, ale také poškození a zprostředkovaně společnost. Podnět k zahájení probační či mediační činnosti může dát soudce, státní zástupce i policejní orgán, ale také obviněný, jeho příbuzní či obhájce, ale i poškozený nebo jeho zmocněnec.¹

5.3 Úředníci a asistenti PMS

Činnost probačního pracovníka se tak stává ve vhodných případech nedílnou součástí trestního procesu, koncipovaného ve smyslu restorativní justice. Principy restorativní justice jsou zakotveny v trestním zákoníku, procesní postupy jsou upraveny trestním řádem. Těmito předpisy a zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, je vymezena možnost pracovníků Probační a mediační služby pracovat zejména s těmi případy, které lze projednat v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo lze uložit trest nespojený s odnětím svobody, tedy s trestnými činy nižší společenské nebezpečnosti.

Střediska, působící v sídlech okresních soudů nebo jim na roveň postavených obvodních nebo městských soudů, zajišťují plnění úkolů probace a mediace ve vztahu

¹ Větrovec, V., Nedorost, L., Sovák, Z., Adamcová, Z. Zákon o mediaci a probaci- komentář. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2002, s. 31 a další.

k soudům, státním zastupitelstvím a orgánům Policie České republiky. Jsou obsazena pracovníky ve funkcích úředníků a asistentů. Úředníky se mohou stát bezúhonné osoby s dosaženým vysokoškolským vzděláním magisterského typu, asistenty pak bezúhonné osoby s dosaženým středoškolským vzděláním zakončeným maturitní zkouškou. Systém dalšího vzdělávání pro pracovníky Probační a mediační služby začíná kvalifikačním kurzem pro úředníky a specializačním kurzem pro asistenty a pokračuje systémem teoreticky a prakticky zaměřených seminářů ukončených odbornou zkouškou. Na tento systém pak navazuje další celoživotní vzdělávání pracovníků.

Úředníci i asistenti Probační a mediační služby jsou oprávněni v souvislosti s výkonem své činnosti požadovat od státních orgánů, právnických a fyzických osob sdělení potřebných údajů. Pokud tomu nebrání zvláštní zákon nebo oprávnění v něm uvedené, jsou tyto instituce a osoby povinny bez zbytečného odkladu požadované údaje sdělit. Mezi další oprávnění patří opatřování informací a poznatků o osobě obviněného nebo o stanoviscích poškozeného, významných pro rozhodnutí soudu nebo státního zástupce.

Úředník Probační a mediační služby je oprávněn provádět návštěvy obviněných ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody. Dále je oprávněn zjišťovat stanovisko obviněného k podmíněnému zastavení trestního stíhání, k uložení trestu obecně prospěšných prací nebo k uložení jiného trestu nespojeného s odnětím svobody. Pokud jde o schválení narovnání, zjišťuje stanovisko obviněného i poškozeného. Dále má právo v mezích působnosti služby nahlížet do trestních spisů vedených u soudu a pořizovat si kopie spisů a jejich částí.

Kromě oprávnění mají úředníci i asistenti v rámci své činnosti řadu povinností. Nejdůležitější z nich je povinnost řídit se zákony, jinými právními předpisy a pokyny předsedy senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce, které však nesmějí směřovat ke způsobu a výsledku prováděné mediace. Přitom se musí vyvarovat jednání, které by mohlo vést ke zmaření účelu trestního řízení nebo vzbuzovalo pochybnosti o jeho objektivitě a nestrannosti. Pokud nedodrží tyto povinnosti, může předseda senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státní zástupce věc úředníkovi Probační a mediační služby odejmout. Pokud úředník provádí v rámci své působnosti úkony bez pokynu orgánů činných v trestním řízení, neprodleně o tom informuje

příslušný orgán činný v trestním řízení, který může rozhodnout, že se věc k mediaci nepředává a mediace proto dále prováděna nebude.

Jestliže obviněný poruší podmínky, omezení či povinnosti stanovené mu v rámci dohledu, nebo omezení či povinnosti uložené mu v rámci některého trestu nespojeného s odnětím svobody, podmíněného zastavení trestního stíhání anebo podmíněného propuštění, prováděného úředníkem Probační a mediační služby, informuje o tom úředník předsedu senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce.

Pokud je porušení stanovených podmínek, omezení či povinností méně závažné, může úředník Probační a mediační služby upozornit obviněného na zjištěné nedostatky a dát mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení stanovených podmínek, omezení či povinností bude o tom informovat předsedu senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce.

Úředníci i asistenti Probační a mediační služby jsou povinni zachovávat mlčenlivost o věcech, které se dozvěděli v souvislosti s výkonem své funkce, to platí i po skončení jejich pracovního poměru. Ve vztahu k policejnímu orgánu, soudu nebo státnímu zástupci se nemohou při výkonu probace dovolávat povinnosti mlčenlivosti.

Vyjma případů zákonem uložené povinnosti překazit spáchání trestného činu nebo oznámit trestný čin nelze úředníka ani asistenta v souvislosti s jeho mediační činností vyslýchat k okolnostem, které se dozvěděl při zprostředkování řešení sporu a které se projevíly při uzavírání dohody mezi obviněným a poškozeným.

Probační úředník předkládá soudu a v přípravném řízení státnímu zástupci výsledky mediace, tzn. dohody o narovnání konfliktu. Tyto však neobsahují okolnosti a skutečnosti, které směřovaly k jejich vzniku.

Činnost úředníka je více specializovaná na předrozsudkovou činnost, tedy mediaci, zatímco asistent zastává úkoly spojené s probačními dohledy a výkonem trestu obecně prospěšných prací.

5.4 Činnost PMS

Rozlišení stádia trestního řízení je významné z hlediska

- zapojení obviněného do kontaktu s PMS,
- dobrovolné či nedobrovolné spolupráce,
- charakteru poskytovaných služeb, jejich principů
- možnosti využití různých forem kontroly a přinucení ze strany PMS,
- a v neposlední řadě i z hlediska významu zpráv a dokumentací dodaných PMS.

Činnost PMS můžeme dle výše uvedeného rozdělit na fázi předrozsudkovou, porozsudkovou a vykonávací. Předrozsudková fáze (před vynesením rozhodnutí) zahrnuje objasňování příčin trestného činu, urovnání sporu mezi obviněným a poškozeným. Uplatňují se odklony od trestního řízení nebo nahrazení vazby probačním dohledem. Obviněný hledá možnosti řešení následků svého jednání, snaží se pochopit okolnosti, které ho vedly k protiprávnímu jednání, je seznámen s možnostmi alternativních způsobů řešení trestních věcí a s průběhem řízení. Poškozený se snaží zjistit, proč se stal obětí, snaží se najít způsob, jak zmírnit škodu a následky trestného činu, zvažuje, zda se bude aktivně účastnit na řešení problému. Také on je seznámen s alternativami a průběhem trestního řízení. PMS se snaží zapojit i ostatní osoby z okolí obviněného a poškozeného, snaží se využít mediaci jako alternativní řešení sporu nebo nabídnout probační služby. Tyto služby nejsou obligatorní, obviněný i poškozený jich může, ale nemusí využít. Pokud klienti služby nevyužijí, je s nimi kontakt ukončen. Je vypracována tzv. probační zpráva před rozhodnutím, popř. zpráva soudní pomoci, která je podkladem pro další rozhodnutí, např. o nahrazení vazby jiným opatřením, a je podobná probační zprávě. Výstupy probačních úředníků mohou být důležitým podkladem pro možnost uplatnění odklonů v trestním řízení.¹

Porozsudková fáze – po vynesení rozhodnutí - zahrnuje činnost odvozenou od pravomocného rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, spočívající v odborném působení na klienta, pozorování jeho chování, spolupráci s jeho rodinnými příslušníky s cílem vedení řádného života. Skládá se ze dvou složek – motivační a represivní. Represivní složka obsahuje kontrolu a dohled nad plněním podmínek daných

¹ Doubravová, D., Ouředníčková, L., Štern, P., Urban, M. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, str. 3, D3

rozhodnutím. Podmínkou je dobrá spolupráce ze strany klienta, především jeho aktivita a snaha o změnu svého chování. Pracovníci PMS komunikují zároveň s poškozeným, zajišťují jednání o náhradě škody, nabídku sociálních služeb apod.

Vykonávací fáze – v dnešní době je stále převažující, i když by bylo vhodné, aby PMS řešila co nejvíce případů ve stádiu přípravného řízení. Do vykonávací fáze radíme dohled probačního úředníka nad chováním obviněného v případech rozhodnutí o nahrazení vazby dohledem, podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody nebo kontrola výkonu dalších alternativních trestů, jakými jsou zvláště obecně prospěšné práce a dohled nad vykonáváním výchovných opatření. Probační úředník by se měl věnovat i otázkám motivace klienta. Z praxe je zřejmé, že pokud klient má dostatečnou motivaci, snaží se změnit svůj postoj. V případě působení probačního úředníka je možná jeho „převýchova“ a je tu dána i možnost, že bude vést v budoucnu řádný život.¹

5.5 Partnerské projekty - probační programy

Probační resocializační program² je specializovaný program realizovaný externím poskytovatelem, tj. subjektem stojícím mimo organizaci Probační a mediační služby ČR. Tento typ programu zajišťuje výkon rozhodnutí soudu, případně státního zástupce, spočívající v konkrétní povinnosti obviněného či odsouzeného podrobit se programu se specifickým zaměřením. Existence probačních resocializačních programů je nedílnou součástí systému uplatňování alternativních trestů a alternativ k potrestání v souladu s přístupy restorativní justice.

Pracovníci PMS se věnují obzvláště mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých organizováním speciálních sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými, kteří jsou pod vlivem omamných a psychotropních látek. Z důvodu volby specifických metod práce a přístupů, z potřeby spolupráce s dalšími organizacemi, které se touto problematikou taktéž zabývají, jsou při práci s těmito

¹ Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A. K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo, 1997, č. 1, str. 12-13.

² Probační programy jsou programy sociálního výcviku, psychologického poradenství, mohou to být také terapeutické programy či programy zahrnující obecně prospěšnou činnost. Zaměřeny mohou být na vzdělávání, doškolení či rekvalifikaci.

osobami na pracovníky kladeny zvláštní požadavky. Jsou to různá krizová centra a protidrogové poradny. Pracovníci PMS jsou na jednotlivých střediscích proto rozdělení dle různých specializací a tímto směrem je vedeno také jejich další vzdělávání a sebezdokonalování. Důležitou roli sehrávají probační programy, zvláště ty resocializační, které řeší problémy a životní situace klientů. Proto je třeba vznik takových programů iniciovat a podílet se na jejich realizaci. Jako příklad uvedu následující:

Probační program: Právo pro každý den

Cílem projektu je pomoci mladým lidem, kteří se dostali do střetu se zákonem, získat potřebné sociální dovednosti a kompetence, aby se uměli vymanit z nepříznivých vlivů a sociálního vyloučení, pomoci jim pochopit souvislosti a dopady jejich jednání jak na jejich další uplatnění ve společnosti, osobní a profesní rozvoj, tak i na dění v obci, a tím přispět ke snížení rizika opakování jejich trestné činnosti a k jejich opětovnému začlenění do společnosti.

Působnost programu je celorepubliková s výjimkou Hlavního města Prahy. Projekt je realizován za spolupráce organizaci PARTNERS CZECH¹ a Probační a mediační služby ČR. Probační a mediační služba ČR v partnerství s Partners Czech v roce 2003 až 2004 realizovala pilotní projekt, kterým ověřovala možnost využití programu Právo pro každý den v oblasti práce s mladistvými pachateli. Program byl upraven vzhledem k práci s mladistvými pachateli a obsahově rozšířen za přispění PMS o nové lekce zohledňující specifické potřeby mladistvých pachatelů. Program Právo pro každý den je na základě rozhodnutí ministra spravedlnosti předběžně akreditován jako probační program ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže mladistvých. V rámci projektu bylo proškoleno téměř 170 nových lektorů, kteří ve spolupráci se středisky PMS ČR realizují probační program v jednotlivých soudních okresech ČR.

¹ Partners Czech je nevládní nezisková organizace, která byla založena v roce 1992 na základě spolupráce s americkou organizací Partners for Democratic Change, jež podporuje rozvoj občanské společnosti a demokracie v zemích střední a východní Evropy, ale i v dalších částech světa. Od r. 1996 české centrum Partners (Partners Czech) funguje jako nezávislá organizace, která realizuje řadu vzdělávacích programů, a to zejména v těchto oblastech: zvyšování právního vědomí, mezilidská komunikace, řešení konfliktů, multikulturní soužití. Jedním ze stěžejních programů Partners Czech je právní vzdělávací program s názvem Právo pro každý den. Ten vznikl původně pod názvem Street Law ve Spojených státech v 70. letech a postupně se rozšířil, jako alternativní předmět do státních středních škol ve Washingtonu D. C. V současné době je projekt realizován ve více než 35 zemích světa. Svou formou se jedná o interaktivní vzdělávání o zákonech, demokracii a lidských právech. Rozvíjí nejen právní znalosti, ale zejména praktické dovednosti, jež jsou potřebné v osobním i profesionálním životě: řešení konfliktů, kritické myšlení, srozumitelný projev, samostatnost a schopnost nahlížet problémy z více úhlů. Program přispívá k prevenci kriminality.

Služba MENTOR 2010¹

Vzhledem k tomu, že klienty PMS jsou také příslušníci romského etnika a v určitých regionech tvoří značnou část klientely, byla v minulých letech navázána partnerská spolupráce Probační a mediační služby ČR se Sdružením pro probaci mediaci v justici, realizátorem projektů v rámci služby Mentor.

Služba Mentor přispívá ke snížení rizika recidivy a sociálního vyloučení romských klientů, vede k zefektivnění práce s romskými klienty - zvýšením informovanosti o alternativních trestech a motivace k výkonu alternativních trestů. Cílovou skupinou jsou zejména příslušníci romské menšiny, kterým byl uložen alternativní trest nebo opatření. PMS ČR využívá pomoc mentorů v případech klientů, kteří s PMS pracují obtížně nebo není možné s nimi navázat kontakt. Dále je služba využívána u klientů, kde je plnění alternativního trestu problematické a u klientů, kde dochází ke kumulaci problémů. Služeb mentora lze využít také v rámci přípravného řízení, kdy jsou jeho informace jedním ze zdrojů pro další postup v řešení případu. Mentorova spolupráce s klientem je cílena také na motivaci klienta k vyřešení důsledků trestného činu, vyrovnání škody apod.

Služba Mentor také získala v r. 2007 řádnou akreditaci z Ministerstva spravedlnosti a je vedena v seznamu akreditovaných probačních programů pro mladistvé pachatele, jako program (výchovné opatření) dle zákona č. 218/2003 Sb.

Služba Mentor je realizována již od roku 2004. V období 1. 3. 2006 - 30. 9. 2008 spolupracovali mentoři s celkem 544 klienty. Úspěšnost využití služby mentor závisí na typech případů, do kterých jsou mentoři zapojováni, u klientů, se kterými je obtížné navázání kontaktu, se pohybuje kolem 37%, u klientů, kteří vykonávají alternativní trest s obtížemi, kolem 50% a klientů, kteří s PMS spolupracují, ale potýkají se řadou problémů a hrozí jim sociální exkluze dokonce až 63%. Stěžejní část projektu tvoří terénní práce romských mentorů s klienty. Kvalita poskytované služby je zajištěna pravidelnými supervizemi zaměřenými na profesní rozvoj mentorů. Začátkem roku 2010 na 40 mentorů vyškolených v předchozích projektech spolupracovalo se středisky PMS ČR v Jihočeském (České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Písek, Tábor), Středočeském (Beroun, Kolín, Kladno, Nymburk), Královéhradeckém (Hradec

¹ <http://www.spj.cz/index.php?page=77>, ze dne 23. 4. 2010.

Králové, Rychnov nad Kněžnou), Pardubickém (Pardubice, Ústí nad Orlicí) a Ústeckém kraji (Most, Chomutov).

Najdu si své místo¹

Cílovou skupinou jsou osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a po něm, klienti PMS, kterým byl uložen alternativní trest, mladiství pachatelé trestných činů (provinění) a mladiství, kteří se pohybují na hranici společenských norem - klienti PMS, klienti kurátorů pro mladistvé a mladiství z diagnostických ústavů ohrožení sociální exkluzí.

Cílem projektu je podpora sociální a ekonomické (re)integrace osob opouštějících výkon trestu odnětí svobody, osob s uloženým alternativním trestem, mladistvých a mladých dospělých s výchovnými problémy nebo kriminální minulostí. Projekt usiluje o posílení sociálních kompetencí cílové skupiny, zvýšení její motivace nalézt uplatnění na trhu práce a aktivně řešit svou životní situaci. Aktivita spočívá v individuální práci vyškolených mentorů s klienty. Jedná se vlastně o službu MENTOR, ale s působností na území hlavního města Prahy. Hlavním úkolem mentorů je pomáhat klientům řešit jejich problémy po návratu z vězení (bydlení, zaměstnání, sociální vztahy, zadluženost) a posilovat motivaci klientů žít v souladu s normami společnosti a aktivně řešit svou životní situaci. Učební program - MLADISTVÍ - program je veden kognitivně behaviorální metodou a staví na rozvoji pozitivních stránek klienta. Obsah programu je propojován s běžným dnem klienta, je jasně strukturován a nabízí specifické sociální dovednosti, které vedou k úspěšnému řešení potřeb klienta bez konfliktu se zákonem.

REP - Program resocializace mladých obviněných nebo odsouzených

Hlavním cílem programu je nabídnout nezletilým klientům a jejich rodičům nerepresivní pomoc formou poradenství a psychosociálních metod práce. Dále umožnit aplikaci Zákona o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., a to zejména při ukládání výchovných opatření. Dílčí cíle jsou: Motivace pachatele k životu bez konfliktu se zákonem. Prohloubit sekundární a terciální prevenci sociálně patologických jevů v lokalitě. Vyplnit chybějící součást systému pro uplatňování alternativních trestů a alternativ k potrestání v souladu s přístupy restorativní justice. Zabezpečit kontinuální a intenzivní péči o rizikové skupiny mladistvých a napomoci eliminaci jejich

¹ <http://www.spj.cz/index.php?page=66>, ze dne 23. 4. 2010.

protiprávního chování. Jedná se o akreditovaný probační program pro mladistvé obviněné, zahájen byl v r. 2006 pro střediska Semily a Jablonec nad Nisou.

Smyslem probačních programů by mělo být rozvíjení sociálních dovedností směřujících k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem. Podporováno by mělo být rodinné zázemí mladistvého a práce s mladistvým by měla být nasměrována na urovnání vztahů mezi ním a poškozeným. Tyto programy schvaluje ministr spravedlnosti a jsou zapsány do seznamu probačních programů. V praxi se však objevují námitky, že těchto akreditovaných programů je zatím v poměru k požadavkům na realizaci probačních programů velmi málo. Dalším předmětem kritiky je přetížení současných probačních pracovníků, kteří by měli na účast provinilců v probačních programech dohlížet, což je za současného kapacitně nedostatečného obsazení velmi obtížné.

Národní systém týmů pro řešení kriminality mládeže

Zaměření činnosti PMS by se měla v budoucnu ve větší míře podílet na prevenci trestné činnosti. Že se jedná více o sekundární a terciální prevenci než o oblast primární prevence je zřejmé již z předmětu samotné činnosti PMS. V zahraničí nyní postupně nabývá na významu také oblast primární prevence. Po vzoru Velké Británie, kde se strategické plánování trestní politiky ve věcech mládeže stalo jednou z klíčových podmínek pro efektivnost a účinnost trestní politiky vůči mládeži, začala PMS prosazovat a iniciovat postupné zavádění metody tzv. multidisciplinárních týmů pro mládež regionálního charakteru. V týmu by byli zástupci Policie ČR, státních zastupitelství, soudu, PMS, orgánu sociálně právní ochrany dítěte, městských úřadů, školských zařízení, poskytovatelů sociálních služeb a zdravotnických zařízení. Cílem je snižování kriminality mládeže zaměřené na daný okres a preventivní působení vyhodnocením důležitých a analyzovaných statistických dat, získaných od kooperujících institucí. Systém by měl být promítnut do legislativy, zejména změnou zákona č. 218/2003 Sb., který by měl podrobněji upravit činnost týmů pro mládež, „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“ a také dalších souvisejících norem – „zákon o sociálně právní ochraně“, „zákon o rodině“, „zákon o ústavní výchově“.

5.6 Trest domácího vězení v praxi

V závěru této kapitoly bych se chtěl zaměřit na nový alternativní trest domácího vězení (dále jen TDV) v návaznosti na činnost PMS. V současné době si ve věznicích odpykává trest asi 22 000 lidí, je jich o 3 500 více než začátkem roku 2008. Věznice jsou naplněny asi na 117 procent, někde i na 130 procent. Počet zaměstnaneckých míst se ve vězeňské službě má v roce 2010 snížit o 105, ač počítala s navýšením o 337 lidí.

Ministerstvo spravedlnosti doufá, že nově zavedený institut domácího vězení pomůže vyřešit aktuální problém přeplněnosti věznic. Nový institut domácího vězení by měl v dlouhodobém horizontu přinést také značné finanční úspory:¹

V rámci posouzení nákladů trestu odnětí svobody ve vztahu k nákladům trestu domácího vězení jsou porovnány jednak primární náklady, tj. náklady na vlastní zabezpečení výkonu trestu a dále pak sekundární dopady, a to jednak přímé ztráty pro státní rozpočet a současně i ekonomické ztráty společnosti v souvislosti s ušlým výdělkem. Úspora pro státní rozpočet ve výši 301 925,- Kč ročně na jednoho vězně ve výkonu trestu domácího vězení je dána především tím, že oproti trestu odnětí svobody si při výkonu trestu domácího vězení odsouzený sám zajišťuje svou výživu, ubytování, hradí sociální a zdravotní pojištění, vykonává výdělečnou činnost a je i plátcem příslušných daní. Den dohledu nad jedním vězněm by měl stát přibližně 300 Kč, ve vězení je to podle ministryně spravedlnosti Daniely Kovářové kolem 1 000 až 1 100 Kč.

Podle odhadů by do dvou let mohlo být v domácím vězení až pět tisíc lidí. Vezmeme-li v úvahu předpokládaný počet 2 500 odsouzených ročně v trestu domácího vězení namísto ve výkonu trestu odnětí svobody, činí roční úspora na primárních nákladech 584 mil. Kč a na sekundárních dopadech 175 mil. Kč. Celková úspora státního rozpočtu tedy představuje částku cca 759 mil. Kč ročně.

I obviněný za TDV zaplatí. Denní sazba nákladů za výkon trestu domácího vězení je padesát korun na jeden den. Po skončení trestu soud vyzve odsouzeného, aby uhradil konečnou sumu na účet soudu do třiceti dnů. Odsouzený musí uhradit i škodu, kterou svým trestným činem způsobil. To vše je třeba zvážit ještě před uložením tohoto trestu.

¹ <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5272&d=310182>, ze dne 23. 4. 2010

Trest domácího vězení je považován za levnější a humánnější alternativu. Má však i své odpůrce, protože je úzce spjat s otázkou kontroly dodržování uloženého režimu. Ve většině případů je tomu za použití moderních elektronických prostředků, elektronického monitorování, což naráží na otázky ochrany lidských práv. Institut domácího vězení je v zahraničí nerozlučně spojen s elektronickým monitoringem dotyčné osoby, kdy je na jejím těle, nejčastěji na zápěstí nebo na kotníku, upevněn vysílač GPS souřadnic, podle nichž lze ze vzdáleného kontrolního stanoviště velmi přesně sledovat pohyb osoby na mapě.

Zajištění kontroly výkonu TDV u nás prozatím nebude možné propojit se systémem elektronického monitoringu odsouzených, takže v prvním roce aplikace TDV bude kontrola výkonu trestu pouze na pracovnících příslušného střediska PMS, kteří budou k tomuto speciálně vycvičeni. Intenzita kontrol bude závislá na povaze každého případu a samozřejmě na počtu klientů odsouzených k trestu domácího vězení, které bude mít středisko na starosti. Kontroly budou samozřejmě probíhat i v nočních a brzkých ranních hodinách. Na každém středisku je stanoven jeden probační úředník, specialista na agendu trestu domácího vězení. Jeho úkolem bude vedle individuální práce s klienty zajistit i logistiku kontrol. Do namátkových kontrol pak budou zapojeni všichni pracovníci střediska.

Zprovoznění elektronického kontrolního systému, se kterým se počítá od příštího roku, s sebou přinese vyšší počet ukládaných trestů, neboť řada soudců nepovažuje namátkovou kontrolu realizovanou probační a mediační službou za dostatečnou a teprve funkční dálkový monitoring pohybu odsouzených prostřednictvím náramků s vysílačem GPS souřadnic bude pro ně základním kontrolním mechanismem. Ministerstvo plánovalo získat finance na rozjezd systému z fondů Evropské unie, ovšem dotaci nakonec nezískalo. Proto vyhlásilo výběrové řízení až v březnu 2010. Další průtahy v realizaci projektu a navýšení nákladů způsobili soudci, kteří žádají rozšíření systému o další kontrolní prvek. Například jím může být snímač biometrických údajů, který by byl umístěn v bytě delikventa. Ten by měl povinnost se jím nechat v určitých intervalech identifikovat, a to buď přiložením prstu, nebo sejmutím obrazu oční sítnice. Záměrem výběrového řízení je získat kvalitní dvoustupňové elektronické sledování odsouzených za solidní cenu. Zakázka je na deset let a nesmí přesáhnout náklady dvě miliardy korun.

Předpokládá se, že by v budoucnu mohl být trest domácího vězení udělován například za neplacení výživného, dopravní nehody nebo drobné krádeže.

Od trestů tohoto typu se očekává nejenom sankce - oddělení pachatele od prostředí nebo okolností, které ho k páčání trestné činnosti vedly nebo motivovaly, ale především sociální práce s pachatelem trestného činu a poškozeným. Probační a mediační služba vnímá domácí vězení nejenom jako prostředek izolace odsouzeného, ale v kombinaci s uloženými povinnostmi a omezeními současně jako nástroj ke změně postojů odsouzeného, snížení rizika recidivy a způsob vedení k plnění svých povinností. Důležité je i to, že odsouzený nebude vystaven sociálně škodlivým vlivům vězeňského prostředí. Záměrem probační služby je, aby výkon TDV byl realizován intenzivním kontaktem probačního pracovníka s odsouzeným v jeho bydlišti a na středisku PMS. V tomto pojetí sociální práce s odsouzeným k trestu domácího vězení je vstup probační a mediační služby jediná a správná cesta.

Ředitelství Probační a mediační služby ČR si vede podrobný monitoring praxe ukládání trestu domácího vězení. Zásadní význam pro efektivní ukládání tohoto trestu má tzv. předběžné šetření před rozhodnutím soudu, během kterého probační pracovník zjistí postoj obviněného k jeho trestné činnosti, zajistí jeho písemný slib, zjistí jeho zájem na úhradě škody, podrobně zmapuje místo bydliště, které bude místem výkonu trestu a další okolnosti ovlivňující trest vykonat.¹

Předběžným šetřením na podnět soudu nebo z vlastní aktivity PMS k 1. březnu 2010 v celé ČR prochází 16 případů, pravomocně jsou k tomuto datu rozhodnuty tři případy TDV a jedno rozhodnutí podmíněného propuštění s uloženou povinností zdržovat se v místě bydliště.

První odsouzený v Česku si začal odpykávat trest domácího vězení na začátku února. Šestačtyřicetiletý Štefan R. z Loučovic na Českokrumlovsku musí strávit doma jeden rok vždy od 20.00 do 5.00 hodin; o víkendech pak nepřetržitě. Musí se také vyhýbat alkoholu. Za napadení přítele družky v opilosti ho v lednu 2010 odsoudil českokrumlovský okresní soud. Trest si začal odpykávat 1. února ve 20.00 hodin, vzápětí k němu dorazila první kontrola. Odsouzený je recidivistou, nastoupil také

¹ (viz metodický pokyn PMS - příloha č. 1)

ambulantní protialkoholní léčbu. Pokud podmínky nesplní, může strávit osm měsíců ve vězení.

PMS v Brně již měla evidován také jeden případ TDV, který však nedoporučila. Jednalo se o mladistvého obviněného pro provinění poškozování cizí věci dle § 228/2 trestního zákoníku. Klient byl na PMS zaevidován 27. 1. 2010. Probačním úředníkem PMS Brno bylo vypracováno stanovisko k možnosti uložení trestu domácího vězení¹ na základě provedení pohovoru s klientem, jeho matkou a návštěvy v jeho bydlišti. Mladiství s trestním opatřením souhlasil, jeho matka také souhlasila. Byla provedena fotodokumentace bydliště pro případ provádění kontroly. Vzhledem k okolnostem případu, osobě, rodinným a sociálním poměrům mladistvého však PMS Brno uložení trestního opatření domácího vězení nedoporučila. Mladistvému bylo nakonec uloženo trestní opatření obecně prospěšných prací, které v současnosti vykonává.

Případ dokládá, že tzv. předběžné šetření před rozhodnutím soudu, které zjistí možnosti pachatele zdárného výkonu daného trestu, je velmi důležité, aby bylo zajištěno efektivní plnění trestu a nemuselo být měněno na náhradní trest.

O funkčnosti TDV rozhodne pouze praxe, a to ve formě hodnocení konkrétní aplikace v určitém právním, geografickém a sociálním prostředí, neboť na základě zkušeností z cizích zemí nelze generalizovat a předjímat účinnost takového trestu ve zcela jiných podmínkách. Hlavním argumentem pro zavedení trestu domácího vězení je úspora nákladů, které jsou spojené s uvězněním v nápravných zařízeních. Zdůrazňuje se jeho restorativní a resocializační charakter. To s sebou však nese potřebu vytvořit vhodné doprovodné programy, orientované právě na resocializaci, reintegraci a převýchovu pachatele. Pokud vytvořeny nebudou, nelze od TDV očekávat uvedené efekty. Hlavním pozitivem je resocializace pachatele, neboť se v domácím vězení údajně snáze a šetrněji dá ovlivňovat chování odsouzeného. V praxi je TDV daleko flexibilnější, protože jej lze daleko lépe než výkon trestu odnětí svobody přizpůsobit individuálním možnostem a potřebám pachatele. Jedná se hlavně o stanovení doby, kdy se musí odsouzený zdržovat ve svém bytě, tak, aby mu bylo umožněno bez problémů docházet do zaměstnání, a eventuelně se účastnit různých programů. Proto TDV odpovídá zásadám humanismu v trestní justici.

¹ (viz příloha č. 2)

Odpůrci institutu trestu domácího vězení se často odvolávají na etickou stránku elektronického monitorování, kdy tento způsob kontroly je považován za silící tendence státu zasahovat do soukromí občanů. Nejen do práv odsouzeného, ale i spolubydlících osob, což naráží na princip nedotknutelnosti obydlí. Proti tomu lze argumentovat nutností souhlasu odsouzeného a mnohdy i jeho spolubydlících. Další výhradou odpůrců je porušování principů rovnosti při výběru vhodných kandidátů, kdy jsou posuzovány osobní poměry pachatele. Příkladem mohou být bezdomovci, u kterých by nebylo, dle odpůrců, z důvodu sociálního postavení možné uložení mírnějšího trestu. Musíme si však uvědomit, že uvěznění pro osoby bez domova často představuje daleko humánnější variantu potrestání než jejich ponechání na svobodě při podmíněném odsouzení, nemluvě o peněžitém trestu. Ti jsou však extrémem. Obtížněji by se argumentovalo v případě odmítnutí osob bydlících na ubytovně bez telefonického spojení, nemajících stálé zaměstnání apod.

Aby měl TDV patřičný kladný efekt musí být doprovázen také propracovaným systémem psychologické a sociální pomoci, který bude poskytovat možnost, vytvořit program nápravy vyhovující každému pachateli. Tyto programy nejsou v dostatečné míře zajištěny, ať již z finanční, tak i personální stránky. Pokud TDV nebude podpořeno uvedeným systémem péče, hrozí nebezpečí, že nepřinese očekávaná pozitiva, a časem převáží jeho kritika. Jen praxe přinese poznatky o tom, zda volba trestu domácího vězení byla správná, či nikoli. Na hodnocení přínosu tohoto nového alternativního trestu je příliš brzy a tak si budeme muset počkat až na zavedení elektronické kontroly odsouzených. Doufejme, že bude tento trest již ukládán častěji a s kladným efektem.

5.7 Vyhodnocení efektivity ukládání alternativních trestů

Pokud chceme hodnotit efektivitu ukládání alternativních trestů, tak musíme vycházet ze statistických údajů. Tyto statistické údaje mohou částečně doložit úspěšné vykonání trestu, žel v průběhu sběru dat na různých institucích (Ministerstvo spravedlnosti, MS Brno, PMS Brno, Český statistický úřad) jsem zjistil, že úspěšnost ukládání alternativních trestů není na žádné instituci přímo vedena. Bylo by možné nějaká data zjistit a různými propočty bychom dospěli k nějakým údajům, ale tyto údaje by byly nepřesné. Proto se také nevedou. Následující vyhodnocení tedy vychází

z registrovaných dat Ministerstva spravedlnosti ČR, která se mi podařilo od nich sehnat a z informací, které jsem získal na Probační a mediační službě v Brně.

Nejprve bych se zmínil o Probační a mediační službě. V statistickém vyhodnocení byly zahrnovány pouze nově evidované případy. K těmto je třeba připočítávat vždy případy, které byly rozpracovány již z předcházejícího roku. Zvláště jsou vyhodnocováni mladiství a děti mladší 15 let. V roce 2009 střediska PMS v celé ČR evidovala celkem 25 851 nový případ, oproti roku 2008 je to nárůst o 386 případů (1,5%). Z tohoto celkového počtu případů připadá 4 416 (17,3%) na děti mladší 15 let a mladistvé.

Při srovnání evidovaných případů všech věkových kategorií v rámci přípravného řízení a řízení před soudem a v rámci vykonávacího trestního řízení (viz Příloha č. 3, tabulka č. 1) je patrné, že stále přetrvává výrazně větší podíl případů PMS v rámci vykonávacího trestního řízení. Je to trend patrný u dospělých klientů po celou dobu činnosti této služby. V roce 2009 to je z celkového počtu evidovaných případů 79,5%. Podíl případů ve vykonávacím řízení v celé ČR oproti roku 2008 vzrostl o 166 případů. Poměr případů evidovaných v přípravném vykonávacím řízení na celkovém počtu evidovaných případů v období od roku 2005 do roku 2009 je uveden pro přehlednost v příloze č. 3 v tabulce č. 2. Z celkového počtu 3 019 nově evidovaných případů dospělých klientů v rámci přípravného řízení a řízení před soudem bylo nejvíce případů evidováno v souvislosti s tzv. zprostředkováním řešení konfliktu, což je kategorie zahrnující jak přípravu podkladů pro možnost uplatnění odklonu – podmíněného zastavení trestního řízení § 307 - § 308 TŘ a narovnání § 309 TŘ, tak i přípravu podkladů pro možnost uplatnění jiného alternativního rozhodnutí (celkem 2 644 případů, tj. 87,6%). Druhou nejpočetnější oblastí činnosti PMS v rámci přípravného řízení a řízení před soudem jsou případy evidované v souvislosti s kontrolou výkonu náhrady vazby dohledem probačního úředníka podle § 73 odst. 1 (celkem 266 případů, tj. 8,8%). Obdobná situace byla i v roce 2008. V oblasti práce PMS s klientem v rámci dohledu jako náhrady vazby, má činnost PMS ve srovnání s rokem 2008 sestupnou tendenci (z 294 na 266 případů dospělých klientů). Největší vytíženost středisek PMS v rámci vykonávacího řízení u dospělých klientů byla, stejně jako v předchozích letech, v agendě spojené se zajištěním výkonu trestu obecně prospěšných prací - jednalo se celkem o 12 951 případů (tj. 70,3% z celkového počtu 18 416 případů evidovaných v rámci vykonávacího řízení dospělých klientů).

Druhou nejvytíženější oblastí činnosti středisek PMS v této fázi trestného řízení byla oblast probace, tj. oblast zajištění výkonu dohledu a kontroly uložených přiměřených povinností a omezení v rámci institutů podmíněného odsouzení a PAROLE tj. podmíněného propuštění z výkonu trestu - celkem 4 708 případů (tj. 25,6 %)

U mladistvých a dětí do 15 let je poměr evidovaných případů mírně vyšší v rámci přípravného řízení a řízení před soudem. Tento poměr je uveden pro přehlednost v příloze č. 3 v tabulce č. 3 v období od roku 2005 do roku 2009. V roce 2009 to je z celkového počtu evidovaných případů 51,9%, poměr k vykonávacímu trestnímu řízení je tedy téměř vyrovnaný. Z celkového počtu 2 293 nově evidovaných případů dětí mladších 15 let a mladistvých klientů v rámci přípravného řízení a řízení před soudem bylo nejvíce, tj. 1 931 (78,8%) případů evidováno v souvislosti s přípravou tzv. zprostředkování řešení konfliktu. Největší vytíženost středisek v rámci vykonávacího řízení u dětí ml. 15 let a mladistvých projednávaných podle zákona č. 218/2003 Sb. byla v oblasti agendy spojené se zajištěním výkonu trestního opatření obecně prospěšných prací 742 případů (tj. 35,2% z celkového počtu 2 123 případů evidovaných v rámci vykonávacího řízení dětí ml. 15 let a mladistvých klientů) a 713 případů (tj. 33,1% z celkového počtu evidovaných v rámci vykonávacího řízení dětí ml. 15 let a mladistvých klientů) výchovného opatření - dohledu probačního úředníka (§ 93/1a zákona č. 218/2003 Sb.).

Jak jsem již dříve uvedl, tak přesné statistické údaje o efektivitě ukládání alternativních trestů není. Dle informací ředitele Probační a mediační služby v Brně Mgr. Vítězslava Klusáka, evidují pouze úspěšnost výkonu obecně prospěšných prací, kdy tato činí za rok 2009 odhadem cca 55%. U případů s předjednáním je úspěšnost daleko vyšší, činí asi 81%. Z toho plyne, že v případě, kdy je s klientem jednáno od počátku, ještě v přípravném řízení a je s ním předběžně projednána možnost alternativního řešení s vyhodnocením veškerých zjištěných informací k jeho osobě, tak je úspěšnost poměrně vysoká a efektivita alternativního trestu je pozitivní. Otázkou je vývoj osoby pachatele v dalším jeho období života a jeho socializace do běžného života. Do přílohy práce jsem zařadil několik kopií opisu z evidence rejstříku trestů, kde je patrný vývoj ukládání trestů v časovém sledu.

Příloha č. 4: muž ve věku 32 let s bohatou trestní minulostí od svých 18 let, čili od roku 1996. Jednalo se především o majetkovou trestnou činnost. Je typickým

recidivistou, což je patrné již z předloženého opisu. Několikrát mu byl udělen souhrnný trest, neboť pokračoval stále v páchání trestné činnosti a udělování trestů se v jeho případě minulo účinkem. Proto je překvapující, že v bodě 11) mu byl v roce 2007 udělen trest obecně prospěšných prací, který v zápětí nato byl změněn, vlastně mu byl udělen souhrnný trest odnětí svobody nepodmíněně v délce 8 měsíců, vzhledem k tomu, že pokračoval v páchání trestné činnosti. Po vykonání trestu však jeho recidiva pokračuje a v současné době je stíhán za další majetkovou trestnou činnost. Na tomto případě je vidět, že alternativní tresty je třeba ukládat s rozmyslem a tam, kde je alespoň slabá naděje, že bude mít kladný efekt.

Příloha č. 5: muž ve věku 21 let, trestní minulost od roku 2005, kdy jako mladistvý spáchal provinění krádeže, za což dostal trestní opatření obecně prospěšných prací v délce 70 hodin, to však bylo ještě téhož roku (po dvou měsících) změněno na souhrnný trest odnětí svobody podmíněně na dva roky, za provinění loupeže, ale asi po jednom roce mu byl trest změněn, nařízen výkon trestu odnětí svobody nepodmíněně v délce 16 měsíců. Vzhledem k tomu, že byl v době spáchání loupeže mladistvý, byla mu dána šance podmíněným propuštěním se zkušební dobou do roku 2012. Ale této šance mladík nevyužil a v současné době je také on stíhán pro další trestnou činnost. Na tomto případě je taktéž vidět, že mladý muž nevyužil šance na svém začlenění do běžného života a podmíněné propuštění z výkonu trestu mu nebylo dostatečnou výstrahou.

Příloha č. 6: muž ve věku 23 let, trestní minulost od roku 2002. V roce 2003 jako mladistvému mu bylo uděleno trestní opatření obecně prospěšných prací v délce 80 hodin, to však bylo přeměněno na odnětí svobody nepodmíněně v délce 29 dnů. Tedy alternativní trest se v jeho případě minul účinkem. V roce 2004 byl odsouzen k podmíněnému odnětí svobody se zkušební dobou do 6. 8. 2005. V roce 2005 byl však odsouzen, stále jako mladiství, pro provinění loupeže k nepodmíněnému odnětí svobody v délce 12 měsíců. Jelikož pokračoval v páchání trestné činnosti, bylo původní rozhodnutí zrušeno a byl mu udělen souhrnný trest odnětí svobody nepodmíněně v délce 14 měsíců. Trest vykonal a po propuštění po dobu jednoho roku buď trestnou činnost nepáchal, nebo mu nebyla tato prokázána. V roce 2008 za majetkovou trestnou činnost obdržel trest obecně prospěšných prací v délce 340 hodin. Za necelé dva měsíce byl odsouzen k trestu odnětí svobody nepodmíněně v délce 3 měsíců, který byl

vzhledem k jeho pokračující trestné činnosti zrušen a nahrazen souhrnným trestem odnětí svobody nepodmíněně v délce 6 měsíců. Také on je v současné době řešen za další majetkovou trestnou činnost.

Příloha č. 7: muž ve věku 35 let, trestní minulost od roku 1992. Převažující je trestná činnost majetková. Tento muž po několika trestech podmíněných a nepodmíněných byl v roce 2000 odsouzen k trestu obecně prospěšných prací, které však neodpracoval, proto mu byl trest změněn na nepodmíněné odnětí svobody v délce 71 den. V roce 2001 však již byl odsouzen za další trestnou činnost. V roce 2003 následoval další trest obecně prospěšných prací, který byl rovněž přeměněn na trest odnětí svobody nepodmíněně. Muž poté páchal další trestnou činnost.

Takhle bychom mohli pokračovat dále. Opis trestního rejstříku vypovídá pouze o tom, zda odsouzený trest vykonal nebo mu byl změněn a za jak dlouho po případném výkonu alternativního nebo jiného trestu páchal další trestnou činnost. Tady však narážím na problém, co je tou skutečně správnou dobou, resp. její délkou, abych mohl posoudit, že alternativní trest byl efektivní nebo splnil svůj účel, kromě finanční úspory za případný pobyt pachatele ve věznici. Pokud nebudu brát ohled na ty pachatele, na které bude mít tento trest stoprocentní účinek, nebudou dále páchat trestnou činnost. Dále musím brát zřetel také na to, že i trest odnětí svobody často nemívá velkou účinnost a pachatelé nám recidivují. Záleží také na výběru osob, které chceme sledovat. Tzv. „polepšené“ osoby se nám z dokumentace takto nenabízí, takže pro skutečně objektivní hodnocení efektivnosti ukládání alternativních trestů bychom museli sledovat jednotlivé případy za dlouhé období, tedy vybrat dostatečně reprezentativní vzorek pachatelů, popř. vést o tom přesnou statistiku, a poté vypracovat skutečně relevantní hodnocení úspěšnosti ukládání alternativních trestů za pomoci různých metodologických postupů. Jak jsem již uvedl, tak tuto statistiku nikdo zatím nevede. Také v literatuře jsem se nedozvěděl žádné konkrétní údaje k efektivitě alternativních trestů. V pracích se objevují většinou dotazníkové studie nebo záznamy z rozhovorů ať již laiků, tak i odborníků, které však nemohou objektivně toto kritérium hodnotit. Postoje jsou vždy zkreslené postavením dotazovaného, jeho vědomostmi a objektivitou. Z tohoto důvodu se mi nepodařilo splnit část cíle své práce, a to zhodnotit právě efektivitu ukládání alternativních trestů za pomoci statistických údajů. Pokud se chceme

zamyslet nad tím, zda jsou alternativní tresty ukládány v dostatečné míře, můžeme vycházet ze statistických údajů Ministerstva spravedlnosti ČR.

Z tabulky č. 4 v příloze č. 8 vyplývá, že v roce 2008 je evidováno 102 052 trestných činů, za které bylo odsouzeno 75 761 osob. Z toho počtu bylo uloženo 10 255 (13,5%) nepodmíněných trestů odnětí svobody a 42 157 (55,6%) podmíněných trestů odnětí svobody, což je jasně ve prospěch podmíněných trestů. Na ostatní alternativní tresty by po odečtu od 100% mělo zbývat 30,9%. Ale toto číslo není přesné, neboť z celkového počtu nemáme odečteny další možnosti soudního rozhodnutí, takže údaj je nepřesný a z dostupných dat jsem nemohl odvodit, kolik skutečně zbývá na alternativní tresty. Pokud budeme vycházet z předpokladu, že alternativní tresty jsou všechny tresty, které přímo nesouvisí s nepodmíněným trestem odnětí svobody, pak bychom se dostali k jednoduchému výpočtu. Odečetli bychom od celkového počtu odsouzených osob počet uložených nepodmíněných trestů a došli bychom k počtu trestů, které by byly považovány za alternativní. Takto bychom se dostali k počtu 65 506 uložených trestů (vyjma tresty nepodmíněné), což činí z celkového počtu cca 86,5% (podmíněné tresty, alternativní tresty a jiná soudní rozhodnutí). Vzhledem k tomu, že údaj nelze považovat za přesný, protože mi není známa přesná metodika zadávání údajů do statistických dat Ministerstva spravedlnosti ČR, proto jsem i tuto metodu zavrhl a ani tímto způsobem jsem se nedostal k relevantním statistickým údajům o všech alternativních trestech. Ze statistiky je možné zjistit pouze některé jednotlivé alternativní tresty, takže se sice dostaneme k nějakým konkrétním údajům, ale ty nám samotné bez širšího rozboru případu a s ním souvisejících okolností k posouzení efektivity mnoho neřeknou. Viz tabulka č. 4 v příloze č. 8, tabulka č. 5 s obrázkem č. 2 v příloze č. 9.

Z obou tabulek je patrné, že nejvíce trestů uložených v první polovině roku 2009 je trestů podmíněně odložených 22 529, za nimi následuje trest obecně prospěšných prací 6 035, na třetím místě je pak peněžitý trest 2 790 případů. Obdobné je to i v letech předcházejících. Pro názornost jsem graficky znázornil jednotlivé evidované tresty od roku 2005 do roku 2008 (viz příloha č. 8, obrázek č. 1, příloha č. 9, obrázek č. 2). Jednoznačně převládají tresty podmíněné, za nimi následují obecně prospěšné práce, nepodmíněné tresty a nakonec peněžitý trest. Z těchto údajů se tedy dá vyvodit, že alternativní tresty jsou oproti nepodmíněnému trestu odnětí svobody užívány častěji a tedy i v dostatečné míře.

ZÁVĚR

Před retributivní princip justice se v současné době dere do popředí stále více princip restorativní, z kterého vychází alternativní tresty. Jeho základní myšlenkou je tvrzení, že trestný čin je sociálním konfliktem mezi dvěma účastníky, či mezi jejich normami a normami společnosti, ve které ke konfliktu došlo. Tento konflikt lze řešit pouze za aktivní účasti všech zúčastněných osob. Klasickou retributivní justici však nelze odmítat. Oba principy se navzájem doplňují a je třeba nalézat v obou tu nejvhodnější variantu při řešení těchto konfliktů. Česká republika je do jisté míry ovlivňována evropskými standardy a to platí i pro alternativní tresty. Proto také využila zkušeností evropských zemí, které začaly řešit problémy s přeplněností věznic a hledáním nových způsobů řešení postihu pachatelů trestných činů po zjištění, že dosavadní způsoby trestání pachatelů nepřináší kýžený efekt a na vězeňství jsou vynakládány příliš velké finanční prostředky. Proto byly zavedeny do trestního práva alternativní tresty, které by měly přinést jisté „odlehčení“ věznicím a také zefektivnit proces nápravy pachatelů méně závažné trestné činnosti. Z těchto zkušeností, doporučení Rady Evropy a materiálů OSN se vycházelo také při tvorbě nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších úprav, který začal platit od 1. 1. 2010. Nový trestní zákoník vychází ze zásady depenalizace, kdy trest odnětí svobody je považován za ultima ratio - krajní případ, kdy již nepřichází v úvahu užít jiné sankce, příznivější pro pachatele, než je trest odnětí svobody. Nový trestní zákoník přinesl několik změn, které se týkají i alternativních trestů. Smyslem alternativních trestů je ponechání pachatele na svobodě, kdy je však současně určitým způsobem omezen ve svých právech, případně jsou mu uloženy nějaké povinnosti nebo se musí vzdát určitého finančního obnosu, vykonat určitou práci ve prospěch společnosti, jsou mu na určitou dobu zakázány některé činnosti, nemůže pobývat na určitém místě nebo naopak se v určitou dobu zdržovat na určitém místě musí. Má to však pro něj velkou výhodu, poněvadž setrvává ve svém původním prostředí, nejsou narušeny jeho rodinné, pracovní a jiné sociální vztahy. Má možnost pracovat a uvědomit si své protiprávní jednání, které společnost odsuzuje. Je veden k náhradě škody a v ideálním případě si uvědomí důsledky svého chybného jednání a pochopí uložený trest jako spravedlivou reakci společnosti na protiprávní jednání. Pachatel není vystaven negativním vlivům, které uvěznění přináší – deprivace, stigmatizující efekt. Pokud je tedy v současnosti vyzdvihována jako hlavní funkce trestu

náprava a převýchova pachatele, jeho socializace, pak trest odnětí svobody tyto požadavky, dle zkušeností ze zahraničí, ale i našich, nesplňuje.

Ve své bakalářské práci jsem popsal jednotlivé druhy alternativních trestů dle různých kritérií. Podrobněji jsem se zabýval nově zavedenými alternativními tresty s důrazem na tolik v současnosti diskutovaný alternativní trest domácího vězení, který je zatím soudci ukládán obezřetně z obav, že jeho výkon není dostatečně kontrolovatelný. Nemalou pozornost jsem věnoval instituci, která je velmi úzce s alternativními tresty spojena – probační a mediační službě. Činnost Probační a mediační služby je závislá na kvalitním personálním zajištění. Vychází ze součinnosti dvou profesí - sociální práce a trestního práva. Zkušenosti ukazují, že probační úředník by měl navázat kontakt s pachatelem co nejdříve, získat si jeho důvěru a zjistit k němu veškeré dostupné informace, které následně užije při tzv. předjednání, kdy poskytne soudu dostatek informací pro rozhodnutí soudce, jaký nejvýhodnější trest použít. To potvrzuje i zjištění, že v případě obecně prospěšných prací je efektivita plnění trestu v případě předjednání daleko vyšší (81%) než bez něho (55%). Činnost probačního úředníka se dále uplatní ve fázi výkonu trestu, kdy se jedná zejména o kontrolu a dohled. Důležitá je i činnost PMS na poli postihu mladistvých, kdy jsou vytvářeny partnerské projekty – probační programy, které slouží především k preventivnímu působení na mládež a osvojování si prosociálních aktivit. Především prevence je v práci s mladistvými velmi důležitá. Dokladem toho je snaha o vytvoření systému národních týmů pro řešení kriminality mládeže na okresních úrovních jako multidisciplinární týmy složené ze zástupců různých institucí.

Každý případ vyžaduje ryze individuální přístup k pachateli a je třeba zvažovat možnost uložení trestu s přihlédnutím k osobě pachatele, jeho situaci a možnostem, což následně zajišťuje větší šanci na úspěšné plnění podmínek uloženého alternativního trestu. Jedním z cílů práce bylo také zhodnocení efektivity ukládání alternativních trestů, zjištění zpětné vazby účinnosti alternativních trestů za pomoci statistických dat. V průběhu zpracování práce a sběru potřebných dat jsem zjistil na institucích zabývajících se alternativními tresty (Městský soud v Brně, Probační a mediační službě v Brně, Ministerstvo spravedlnosti ČR) a Českém statistickém úřadu, že konkrétní data, která by ukazovala účinnost alternativních trestů, nejsou přímo evidována. Za určitých podmínek je možné z evidovaných statistických údajů některá čísla odvodit a z nich

dále odvodit četnost ukládání některých alternativních trestů. Toto ale nese určité riziko nepřesných údajů, vzhledem k tomu, že se mi nepodařilo proniknout do metody a pochopit specifikaci zadávání dat do statistického systému Ministerstva spravedlnosti ČR. Při hodnocení efektivity ukládání alternativních trestů jsem tedy použil několika opisů z rejstříků trestů, na kterých ukazují vývoj ukládání trestů u určitých konkrétních pachatelů. Z nich pak odvozují efektivitu uložených trestů. Na získání relevantních dat by však bylo třeba vybrat velké množství těchto dokumentů se zadáním určitých kritérií a teprve jejich vyhodnocením by bylo možné získat nějaké relevantní výstupy, což bez znalostí jednotlivých pachatelů není dost dobře možné (proto vyzdvihují předjednání PMS ještě v přípravném řízení a individuální přístup k pachateli za účelem zajištění co nejlepší úspěšnosti plnění uloženého trestu). V těchto případech je nutné také zjišťovat příčiny neúspěšnosti, abychom rozlišovali příspěvek k neúspěchu vlivem osobnosti pachatele, jeho okolí nebo prostředí od špatně zvoleného druhu alternativního trestu nebo chybně zhodnocené osoby pachatele, popř. dalších vlivů. Pak by bylo hodnocení relevantní. V případě dotazníkového šetření, rozhovoru nebo jiné metody by bylo třeba vybrat dostatečně reprezentativní vzorek respondentů, aby výsledné šetření mělo nějaký smysl. Přesto se jedná o nepřesné údaje ovlivněné různými kritérii (osobnost respondenta, jeho postavení, zaměření, vzdělání, objektivita). Z těchto důvodů se mi nepodařilo dostatečně splnit část cílů mé bakalářské práce. Nicméně lze ze zjištěných údajů usoudit, že alternativní tresty jsou ukládány v dostatečné míře. Nový trestní zákoník přinesl několik změn v alternativních trestech, zavedl dva nové, některé upravil, takže dle mého názoru je v současné době právní úprava alternativních trestů na poměry ČR vyhovující a je na jednotlivých soudcích, zda využijí všech možností a budou za pomoci PMS volit ty nejvhodnější tresty tak, aby jejich uložením byl naplněn jejich účel. To však ukáže praxe. Doufáme, že se nový trestní zákoník zažije do praxe v co nejkratší době a alternativní tresty se budou ukládat ve větší míře tak, aby se ulehčilo věznicím, ušetřily se náklady na odsouzené a uložené tresty splnily svůj účel, tak jak se od nich očekává.

RESUMÉ

Účelem alternativních trestů je zamezit stigmatizaci pachatele méně závažné trestné činnosti, ztrátě rodinného, pracovního zázemí, vazeb na sociální aktivity. Vyžaduje připravenost obviněného spolupracovat při své resocializaci a náhradu způsobené škody, popřípadě jiný způsob nápravy následků trestného činu. Lítost obviněného, odčinění vzniklé újmy je z hlediska společenského zájmu upřednostňována před působením trestu. Dále je významné z hlediska preventivního a výchovného účinku, aby si obviněný uvědomil důsledky svého jednání a přijal za něj odpovědnost.

V první kapitole práce se zamýšlím nad pojetím sankce a trestu v jejich historickém vývoji, uvádím různé pohledy na tyto pojmy. Na účel trestu jsou různé teorie, které následně určují způsoby trestání pachatelů. Některé z nich jsem popsal. Účelu trestu odpovídají pak jeho funkce, z nichž pět základních rozebírám v následující části bakalářské práce. Ve druhé kapitole se zabývám historickým vývojem restorativní justice, koncepcí, evropskými souvislostmi. Nabízí se její porovnání s retributivní justicí s následnými úvahami o vlivu obou principů na současnou trestní justici. Stěžejní kapitola mé práce nese název Alternativní tresty. Úvod tvoří historické souvislosti ve třech základních vývojových směrech. Nezapomínám na krátkodobé tresty, které měly řešit problémy vězeňství a převýchovy odsouzených jak ve světě, tak i u nás, na vliv zkušeností s alternativními tresty ze zahraničí na jejich zavádění do našeho právního systému. Uplatňování alternativních trestů v praxi v České republice řeším v podkapitole Alternativní řešení trestních věcí, ve které nejdříve rozdělují alternativní tresty dle různých kritérií. Následuje popis jednotlivých alternativních trestů, jak jsou uvedeny § 52 odst. 1 trestního zákoníku, platného od 1. 1. 2010. U jednotlivých trestů si všímám i změn, které nová právní úprava přinesla. Podrobně se zabývám dvěma novými tresty – domácím vězením a zákazem vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Při dělení alternativních trestů je možné tyto dále členit na alternativy v trestním právu a k trestnímu právu. Zde si všímám hmotně právních alternativ k potrestání uvedených v trestním zákoníku. K procesně právním alternativám řadíme odklony od standardního trestního řízení. V této kategorii vysvětluji také specifiku trestního příkazu. Alternativou k trestnímu právu je mediace. V práci neuvádím pouze její definici, charakteristiku, ale i její vývoj při zavádění do praxe v naší zemi. Vzhledem k tomu, že všechny alternativy je možné kombinovat s ochrannými

opatřeními, jež jsou specifickou ochranou společnosti, také jim je věnována část mé práce. Následuje pojednání o probaci, její historii a zavádění do praxe v ČR, s čímž velmi úzce souvisí i instituce - Probační a mediační služby v ČR, která spojuje dvě profese - sociální práci a právo. Pro pochopení smyslu této instituce rozebírám jednak její úkoly, cíle, organizační strukturu, pracovníky, jednak vlastní činnost probační a mediační služby. V rámci zamyšlení nad klienty probační služby z kategorie mladistvých je třeba hovořit o partnerských projektech a probačních programech, na kterých probační a mediační služba participuje. V závěru práce uvažuji nad dostatečností právní úpravy alternativních trestů, jejich efektivitou - zpětnou vazbou účinnosti alternativních trestů s využitím statistických údajů.

ANOTACE

Bakalářská práce „Alternativní formy trestu v ČR“ pojednává o alternativních trestech v historických souvislostech vycházejících z principů restorativní justice, kdy je trestný čin chápán jako konflikt mezi pachatelem a obětí trestného činu, který je možný řešit aktivní účastí všech zúčastněných stran. Popsány jsou jednotlivé druhy alternativních trestů z hlediska různých kritérií se zaměřením na novou kodifikaci trestního zákoníku. Pozornost je věnována instituci, která je spjata s alternativními tresty – probační a mediační službou. Popsány jsou její úkoly, principy a činnost. Zmíněny jsou i partnerské projekty – probační programy zaměřené především na mládež.

Klíčová slova

alternativní tresty, mediace, odklony v trestním řízení, orgány činné v trestním řízení, probace, Probační a mediační služba, restorativní justice, retributivní justice, sociální práce, socializace

Annotation

The Bachelor thesis „Alternative forms of punishment in the Czech Republic“ disserts on alternative punishments in historical context based on principles of restorative justice, when a criminal offence is considered as a conflict between offender and victim, that is possible to solve by active participation of involved sides. Particular kinds of alternative punishments are described from different points of view with focus on a new codification of criminal code. The attention is payed on the institution, that is connected with alternative punishments, mediation and probation service. There are described aims, principles and activities of this service. Partner projects are also noticed – probation programmes focused on youth.

Keywords

alternative punishments, mediation, departures in prosecution, authority dealing in the criminal proceeding, probatik, Probation and mediation service, restorative justice, retributive justice, social - work, socialization of labour

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, M. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 8090299806
2. FENYK, J. SOTOLÁŘ, A., SOVÁK, Z. *Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti*. Trestní právo, roč. 3 (1998), č. 2, ISSN 12112860
3. HOLÁ, L. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. vyd. 1. Praha: Grada, 2003. 190 s. ISBN 8024704676
4. CHMELÍK, J., IVOR, J., PORADA, V. *Trestní právo hmotné*. Praha: Linde, 2007, 279 s. ISBN 9788072016525
5. KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 272 s. ISBN 8021030259
6. KARABEC, Z. *Restorativní justice - Sborník příspěvků a dokumentů*. vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. 143 s. ISBN 8073380218
7. KARABEC, Z. *Účel trestání*. Kriminalistika, roč. 33 (2000), č. 2, ISSN 12109150
8. KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 3. přeprac. a dopl. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002, 571 s. ISBN 8021029854
9. KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, 544 s. ISBN 8071798134
10. LATA, J. *Účel a smysl trestu*. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2007. 114 s. ISBN 9788086920245
11. MAREŠOVÁ, A. *Důsledky dlouhodobého uvěznění*. Trestní právo, (2004) roč. 9, č. 4, ISSN 12112860
12. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 807178771X
13. MEZNÍK, J., KALVODOVÁ, V., KUČHTA, J. *Základy penologie*. vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 75 s. ISBN 802101248X
14. MOTLÍKOVÁ, V. *Podstata a smysl reformy systému trestů*, Státní správa a samospráva, roč. 7 (1996), č. 8, ISSN 12136565
15. MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1999. 667 s. ISBN 8071792160

16. NEZKUSIL, J. *Evropský seminář o alternativách trestu odnětí svobody: Helsinky 26. – 28. 9. 1987*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při generální prokuratuře ČSFR, 1989, 63s.
17. NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*, 3. přeprac. vyd. Obecná část. Praha: Codex Bohemia, 1997, 328 s. ISBN 8085963248
18. NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. 4. přeprac. vyd. Praha: Aspi Publishing, 2003, 435 s. ISBN 8086395731
19. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. 2. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. 451 s. ISBN 8073570262
20. OSMANČÍK, O., MAREŠOVÁ, A., VÁLKOVÁ, J. *K problematice alternativních trestů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1994. 151 s. ISBN 8086008266
21. RIZMAN, S., ŠÁMAL, P., SOTOLÁŘ, A. *K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení*. Trestní právo, roč. 2 (1997), č. 1, ISSN 12112860
22. ROZUM, J, KOTULAN, P., HÁKOVÁ, L. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ, institut zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: KUFR, František Kurzweil, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005. 199 s. ISBN 8073380420
23. ŘEHOŘ, A. *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce*, Brno: Institut mezioborových studií, 2008, 47 s.
24. SOLNÁŘ, V. *Systém československého trestního práva – Tresty a ochranná opatření*, Praha: Academia, Praha 1979,
25. SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000. 468 s. ISBN 8071793507
26. SOTOLÁŘ, A. a kol. *Právní rámec alternativního řešení trestních věcí. Díl první*. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001. 607 s.
27. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. - § 1 až 139. Komentář*, 1. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2009. 1303 s. ISBN 97882074001093
28. URBANOVÁ, M. *Sociální kontrola a právo*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 125 s. ISBN 8021019476
29. VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. *Sociologie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 335 s. ISBN 80-86898-72-5

30. VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., OTOUPALÍKOVÁ, J. Restorativní a retributivní justice. [online]. 2005. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy Univerzity: Katedra sociální pedagogiky
31. VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., SOVÁK, Z., ADAMCOVÁ, Z. Zákon o mediaci a probaci- komentář. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2002. 115 s. ISBN 8086432327
32. ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 48 s. ISBN 8090299814

Internetové zdroje:

1. Český statistický úřad - <http://www.czso.cz>
2. Probační a mediační služba ČR - <http://www.pmscr.cz>
3. Oficiální server českého soudnictví - <http://portal.justice.cz>
4. Sdružení pro probaci a mediaci v justici - <http://www.spj.cz>

Tištěné prameny:

1. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
2. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
4. Zákon č. 1/1993 Sb., ústava České Republiky
5. Listina základních práv a svobod
6. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže
7. Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě

SEZNAM SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR	Česká republika
LZPS	Listina základních práv a svobod
NEPO	nepodmíněný trest odnětí svobody
OPP	obecně prospěšné práce
OSN	Organizace spojených národů
PMS	Probační a mediační služba
PO	podmíněný trest odnětí svobody
PT	peněžitý trest
RE	Rada Evropy
Sb.	Sbírky
TDV	trest domácího vězení
TO	trestní opatření
TOS	trest odnětí svobody
TZ	trestní zákoník
ZČ	zákaz činnosti
z lat.	z latinského
ZSM	zákon o soudnictví ve věcech mládeže

PŘÍLOHY

- Příloha č. 1 Metodický postup úředníků a asistentů PMS ČR v oblasti zajištění podkladů pro možnost uložení a výkonu kontroly
- Příloha č. 2 Stanovisko PMS k možnosti uložení trestu domácího vězení PMS Brno
- Příloha č. 3 Statistické tabulky PMS Brno
- Příloha č. 4 Kopie opisu z evidence rejstříku trestů
- Příloha č. 5 Kopie opisu z evidence rejstříku trestů
- Příloha č. 6 Kopie opisu z evidence rejstříku trestů
- Příloha č. 7 Kopie opisu z evidence rejstříku trestů
- Příloha č. 8 Tabulka a obrázek uložených trestů v ČR
- Příloha č. 9 Tabulka a obrázek vyřízených věcí a pravomocně odsouzených osob v ČR

Příloha č. 1 - Metodický postup úředníků a asistentů PMS ČR v oblasti

zajištění podkladů pro možnost uložení a výkonu kontroly



Spr. 64/2010-000

Pokyn ředitele č. 4/2010

kterým se upravuje

METODICKÝ POSTUP

ÚŘEDNÍKŮ A ASISTENTŮ PMS ČR V OBLASTI ZAJIŠTĚNÍ PODKLADŮ PRO MOŽNOST ULOŽENÍ A VÝKONU KONTROLY

TRESTU DOMÁCÍHO VĚZENÍ

Úvodní ustanovení:

Trest domácího vězení (*dále jen TDV*) je alternativní trest, který je do praxe české justice vnesen novým trestním zákoníkem, jež nabývá účinnosti od 1. 1. 2010. Tento trest pro pachatele představuje nově zaváděný způsob potrestání, respektive nový způsob omezení jeho osobní svobody, jež ale probíhá za současného ponechání pachatele na svobodě.

TDV rozšiřuje škálu alternativních trestů, které je možné ukládat dospělým za spáchané přečiny a stejně tak i mladistvým za spáchaná provinění.

Zavedení tohoto trestu v naší zemi se do jisté míry inspirovalo stávající praxí používanou v zahraničí, nicméně např. délka možného uložení trestu se výrazně odlišuje (*v zahraničí je trest ukládán řádově v několika měsících, u nás je možné trest uložit až na dva roky*). Zajištění kontroly výkonu TDV u nás prozatím nebude možné propojit se systémem elektronického monitoringu odsouzených, takže min. v prvním roce aplikace TDV bude kontrola výkonu trestu ležet pouze v rukou PMS.

Vzhledem k tomu, že se jedná o nově zaváděný alternativní trest, s jehož ukládáním a výkonem prozatím nemá česká justice žádné vlastní zkušenosti a vzhledem ke skutečnosti, že výkon kontroly bude prozatím zajištěn prostřednictvím probačních úředníků – specialistů na výkon tohoto trestu, PMS vnímá důležitost zahájení své činnosti již v době přípravného řízení a řízení před soudem. V době, kdy je uložení TDV soudem zvažováno, je vstup probačních úředníků do případu zaměřen na činnosti, které mají vyústit ve zpracování informací důležitých pro zvážení vhodnosti uložení tohoto trestu. Tato činnost je v materiálu označena jako „institut předběžného šetření“.

Metodický materiál je rozdělen do tří na sebe navazujících částí: první část (A) se zaměřuje na oblast činnosti probačního úředníka před rozhodnutím soudu o uložení tohoto trestu, druhá část (B) popisuje jeho činnost v době, kdy je TDV pravomocně uložen, ale není nařízen jeho výkon a třetí část (C) ukazuje postupy probačního úředníka v rámci zajištění výkonu kontroly tohoto trestu.

Zajištění kontroly povinnosti odsouzeného zdržovat se v určené době, zejména v nočních hodinách a ve dnech pracovního klidu a pracovního volna ve svém bydlí, která mu byla soudem uložena v rámci

podmíněného propuštění v době před vykonáním poloviny uloženého nepodmíněného trestu, bude ze strany PMS probíhat stejným způsobem jako je tomu při výkonu TDV.

Legislativní rámec

Ustanovení, jež vymezuje ukládání tohoto trestu, nalezneme v §§ 60 – 61 trestního zákoníku, které hovoří o několika podstatných skutečnostech:

- Soud může uložit trest domácího vězení až na dvě léta, odsuzuje-li pachatele přečinu, jestliže:
 - a) vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to popřípadě i vedle jiného trestu a
 - b) pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.
- Trest spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 05.00 hodin, nestanoví-li soud v rozsudku jinak, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění; Soud může odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna.
- Soud může uložit pachateli na dobu výkonu tohoto trestu přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TZ; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil.
- Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.
- Náhradní trest odnětí svobody soud může uložit až do výše jednoho roku.

Výkon trestu domácího vězení (*dále jen TDV*) je upraven v trestním řádu a to v ustanovení §§ 334a – 334g trestního řádu. Z uvedených ustanovení vyplývají tyto základní principy výkonu trestu:

- Po právní moci rozsudku o uložení trestu je výkon trestu nařízen a je konkretizován počátek a místo výkonu tohoto trestu, přičemž odsouzenému je před nařízením trestu umožněno obstarat si své záležitosti. Místo výkonu trestu je stanoveno v obydlí odsouzeného (v místě trvalého pobytu nebo v místě, kde se odsouzený zdržuje), přihlíží se k jeho rodinným a sociálním poměrům a k místu výkonu jeho zaměstnání.
- Kontrolu výkonu trestu zajišťuje PMS ČR (*namátkovou kontrolou*) ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému (*detekce pohybu odsouzeného*); za tímto účelem je odsouzený povinen probačnímu úředníkovi umožnit vstup do místa výkonu trestu.
- Z důležitých důvodů je možné výkon trestu na potřebnou dobu odložit nebo přerušit. Doba, po kterou byl výkon trestu odložen nebo přerušen, se nezapočítává do doby výkonu trestu.
- Z důležitých důvodů může být místo a určení doby výkonu trestu změněno; změněny mohou být i přiměřená omezení a přiměřené povinnosti stanovené odsouzenému; přitom nesmí být v neprospěch odsouzeného změněn počet hodin v týdnu, po které se má odsouzený zdržovat v obydlí, a rozsah přiměřených omezení a přiměřených povinností.
- Od výkonu trestu nebo jeho zbytku může být upuštěno, jestliže odsouzený byl nebo má být vydán do ciziny nebo předán jinému členskému státu Evropské unie na základě evropského zatýkacího rozkazu; jestliže odsouzený byl nebo má být vyhoštěn; též tehdy, zjistí-li se, že odsouzený onemocněl nevléčitelnou životu nebezpečnou nemocí nebo nevléčitelnou nemocí duševní.
- O nařízení výkonu náhradního trestu odnětí svobody rozhodne předseda senátu na návrh probačního úředníka nebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání.
- Odsouzený je povinen hradit náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení.
- Ministerstvo spravedlnosti upravuje podrobnosti kontroly výkonu trestu domácího vězení vyhláškou.

- V případě podmíněného propuštění, kdy bylo zároveň rozhodnuto o povinnosti odsouzeného zdržovat se ve zkušební době v určeném čase ve svém obydlí, užije se na postup při kontrole této povinnosti stejný postup jako při zajištění výkonu TDV.

Část A

Postup probačního úředníka – specialisty na TDV v rámci trestního řízení ve fázi před uložením trestu

V rámci přípravného řízení a řízení před soudem je činnost probačního úředníka v souvislosti a agendou TDV zaměřena na realizaci tzv. institutu předběžného šetření. Tato činnost rozšiřuje možnosti spolupráce PMS s obviněným ve fázi před rozhodnutím o jeho vině a uložením trestu a to specificky v těch případech obviněných, u kterých jsou splněny podmínky pro možnost uložení tohoto trestu a zároveň vzhledem povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu.

PMS klade na možnost svého vstupu do případu již v této fázi trestního řízení velký důraz a to vzhledem ke svým dosavadním praktickým zkušenostem získaným v rámci vykonávacího řízení. Jestliže soud bude před uložením TDV disponovat informacemi od PMS, které mu umožní posoudit možnost uložení tohoto trestu a to vzhledem „*k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele*“, je pravděpodobné, že v tomto případě bude uložený TDV vykonáván úspěšněji a to ve srovnání s TDV uloženým bez této součinnosti. Tato domněnka vychází z dosavadní více než dvanáctileté zkušenosti PMS z praxe výkonu trestu obecně prospěšných prací (*dále jen OPP*), která ukazuje, že tresty OPP jsou významně lépe vykonávány pachateli, s nimiž probační úředníci/asistenti byli v kontaktu již v době před uložením tohoto trestu.

I když trestní zákoník ani trestní řád ve svých ustanoveních se zapojením PMS ve fázi před uložením či nařízením TDV výslovně nepočítá, ani ho nijak nevyklučuje. Vzhledem k tomu, že PMS podle svého zákona může zahájit činnost i z jiného podnětu, než jen z podnětu učiněného orgány činnými v trestním řízení (*dále jen OČTŘ*), zahájení činnosti probačního úředníka v této fázi trestního řízení nic nebrání. Nicméně je důležité, aby měl probační úředník na paměti dvě zásadní skutečnosti:

1. pachatel se svoji spoluprací s probačním úředníkem musí vyslovit svůj souhlas,
2. OČTŘ musí být o vstupu PMS do případu informována, neboť konzultace k případu a vzájemná informovanost je žádoucí.

Vstup probačního úředníka – specialisty na TDV (*dále jen probační úředník – specialista*) do případu je v této fázi trestního řízení možný dvěma způsoby:

1. středisko PMS bude ze strany OČTŘ pověřeno činností směřující ke zjištění možnosti uložení a výkonu TDV (*bude záležet na rozhodnutí státního zástupce nebo soudce, zda o tuto činnost bude mít zájem a středisko v této souvislosti osloví*). Zjištění informací bude provádět středisko, jež působí v okrese, ve kterém se obviněný zdržuje a kde by tedy výkon případně uloženého TDV měl probíhat.
2. středisko bude případ projednávat v rámci přípravného řízení či řízení před soudem a v rámci svého působení vyhodnotí jako žádoucí zabývat se v daném případě i prověřením možnosti uložení TDV (*v tomto případě probační úředník – specialista na přípravné řízení zkontaktuje tento záměr s příslušným OČTŘ a poté v této souvislosti požádá o spolupráci probačního úředníka – specialistu na TDV*).

Posouzení případu, ve kterém je vhodné zabývat se mimo jiné zjištěním možnosti uložení a výkonu TDV (*tedy provést tzv. institut předběžného šetření – dále jen IPŠ*), bude od probačního úředníka vyžadovat provedení základní analýzy rizik a potřeb klienta – pachatele a zjištění potřeb a zájmů klienta – oběti trestného činu. Provedení institutu předběžného šetření přitom nevyklučuje ani nijak neomezuje další aktivity prováděné PMS v rámci přípravného řízení a řízení před soudem, např. zprostředkování mediace, přípravy zprávy před rozhodnutím atd. Vyžaduje pouze ze strany probačních úředníků a asistentů daného střediska vzájemnou spolupráci, aby bylo možné rozpoznat případy, kdy je realizace IPŠ vhodná nebo žádoucí a naopak, rozpoznat případy, kdy vhodná není. Případy pachatelů, u kterých se uložení TDV ukáže jako vhodné, budou v praxi teprve rozpoznávány a to vzhledem k prozatím neexistující vlastní

zkušenosti české justice s tímto typem trestu. Navzdory výše uvedenému je již teď potřeba ukázat na skutečnosti, které výkon případně uloženého TDV prakticky vylučují. Mezi tyto skutečnosti patří:

- závislost pachatele na omamných a psychotropních látkách,
- trestný čin pachatele zahrnoval násilí páchané na osobách blízkých, se kterými pachatel žije v jedné domácnosti,
- pachatel nedisponuje stabilním místem svého bydliště,
- pachatel vyžaduje vzhledem ke svému závažnému zdravotnímu stavu intenzivní lékařskou péči,
- pachatel z pracovních důvodů dlouhodobě pobývá mimo svůj domov.

Výčet uvedených skutečností bude prověřen teprve následnou praxí, popřípadě bude podle potřeby upraven a rozšířen.

Způsob provádění institutu předběžného šetření je pro větší přehlednost popsán ve třech základních krocích, přičemž je pravděpodobné, že v některých případech budou tyto kroky pouze v rukou probačního úředníka – specialisty na TDV a v jiných případech bude první krok předmětem vzájemné spolupráce a provázanosti činnosti probačního úředníka – specialisty na přípravné řízení a probačního úředníka – specialisty na TDV.

Smyslem realizace institutu předběžného šetření je:

- zjištění základních informací k osobě obviněného,
- zmapování jeho stávající situace (*rodinné, sociální, pracovní, zdravotní*),
- poznání okolností spáchaného trestného činu z hlediska možných rizik a potřeb pachatele,
- zjištění postoje pachatele ke spáchanému trestnému činu a míry jeho odpovědnosti za řešení jeho následků,
- objasnění potřeb a zájmů oběti trestného činu,
- rozpoznání vhodnosti uložení TDV a identifikace případných rizik znemožňující jeho výkon, včetně zjištění míry motivace pachatele podrobit se výkonu případně uloženého TDV.

Jedná-li se o případ práce s mladistvým, je potřeba dále posoudit, zda případné uložení trestního opatření domácího vězení může být prostředkem zvýšení výchovného působení rodiny na mladistvého, či zda tento způsob potrestání není s ohledem na výchovné a rodinné prostředí vhodné, nebo dokonce situaci v rodině může dále zhoršit. Případy provinění mladistvých jsou i v rámci agendy domácího vězení řešeny vždy probačním úředníkem – specialistou na mládež, nicméně zejména v době zavádění tohoto trestního opatření do praxe doporučujeme vzájemnou spolupráci a konzultace případu mezi probačním úředníkem – specialistou na mládež a probačním úředníkem – specialistou na TDV. Postupy probačního úředníka – specialisty pro práci s mládeží budou v souvislosti s agendou domácího vězení u mladistvých ještě podrobněji rozpracovány a upraveny samostatně stejně tak, jako je tomu v případech jiných metodických postupů v rámci PMS.

I. Úvodní konzultace s obviněným na středisku PMS

Tato konzultace (*viz příloha č. 1 – Pozvánka na úvodní konzultaci*) je realizována buď přímo probačním úředníkem – specialistou na TDV (*tj. situace, kdy byl tento úředník OČTŘ pověřen ke zjištění možnosti uložení a výkonu TDV*), nebo je provedena probačním úředníkem – specialistou na přípravné řízení (*tj. situace, kdy do projednávání případu vstoupí úředník - specialista na TDV až na základě toho, že si to vyžádá jeho kolega probační úředník - specialista na přípravné řízení*). Podle toho jsou informace buď přímo zjišťovány probačním úředníkem – specialistou na TDV (*tj. první výše uvedená situace*), nebo si je tento úředník - specialista přebírá od svého kolegy - specialisty na přípravné řízení a s pachatelem si je dále podle své potřeby v průběhu IPŠ doplňuje (*tj. druhá výše uvedená situace*). V obou případech stále platí, že jednání je možné vést jen za výslovného souhlasu klienta – pachatele.

At' již konzultaci vede kterýkoli z obou výše uvedených pracovníků, probační úředník – specialista na TDV ke svému vyjádření se k vhodnosti a možnosti výkonu TDV zmapuje následující oblasti:

- základní anamnestické údaje k osobě pachatele,
- informace o trestném činu, ze kterého je obviněn a o podstatných okolnostech jeho spáchání,
- kriminální minulost pachatele – analýza jeho dosavadní trestné činnosti z hlediska počtu a typu činů, sledování případného trendu (*např. od méně závažné k závažnější, od majetkové k násilné atd.*),
- osobní poměry pachatele, místo jeho bydlení a způsob vedení domácnosti (*typ bydlení; nájemní smlouva/čestné prohlášení majitele obydlí o tom, že v obydlí klient může bydlet; doba možnosti bydlení – na jak dlouho nájemní smlouva platí, jak dlouho majitel bytu souhlasí s pobytem klienta v obydlí; počet osob žijících ve společné domácnosti s klientem a jejich vztah ke klientovi; specifika místa, kde by byl TDV potenciálně vykonáván – specifika lokality, ve kterém se obydlí nachází, přítomnost psa, existence zvonku, označení jména, poštovní schránka, přítomnost bezpečnostních opatření obydlí – bezpečnostní systémy, možnost přístupu k obydlí atd.*)
- zaměstnání a finanční situace (*právní forma - smlouva, dohoda; specifika zaměstnání, doba výkonu práce, místo výkonu práce*), nebo studium (*potvrzení o studiu; typ studia; časový rozvrh; místo studia a s ním spojeného pobytu – internát, kolej;*)
- závazky a povinnosti pachatele mimo domov (*např. pravidelná péče o rodinného příslušníka, návštěvy dětí umístěných v ústavní výchově, pravidelná návštěva bohoslužeb a náboženských setkání*)
- zdravotní stav (*stav vyžadující pravidelnou zdravotní péči mimo domov; stav zahrnující možnost vzniku nenadálé potřeby zdravotní péče; přítomnost závislosti a v té souvislosti pravidelná docházka na léčení*)
- rodinné poměry pachatele (*s kým žije; o koho se stará; jaký je postoj blízkých lidí žijících s pachatelem v jedné domácnosti ke spáchanému činu a k možnosti výkonu TDV*)
- způsob trávení volného času, denní zvyklosti
- postoj oběti trestného činu a představa o nápravě následků trestného činu, výše náhrady škody a reálné možnosti způsobenou škodu finančně uhradit či ji odčinit jiným způsobem,
- zjištěná rizika recidivy a rizika vzniku újmy zejména ve vztahu k možnosti uložení TDV

Informace z výše uvedených oblastí je možné do jisté míry zjistit již v rámci úvodní konzultace s obviněným, ale stejně tak je možné je získat či doplnit v rámci návštěvy probačního úředníka – specialisty na TDV v místě jeho bydliště. Je tedy na zvážení každého probačního úředníka – specialisty na TDV, jakým způsobem a při jakých příležitostech uvedené informace bude zjišťovat.

V rámci úvodní konzultace s klientem – pachatelem je dojednána možnost provedení návštěvy probačního úředníka – specialista na TDV v místě bydliště pachatele. V rámci dojednání možnosti návštěvy probační úředník zejména vyjasňuje, kdy a kam se přijde podívat, kdo bude během jeho návštěvy v obydlí přítomen a co je cílem jeho návštěvy. Tímto způsobem také probační úředník – specialista na TDV zjišťuje informace, které mu slouží k vyhodnocení jeho bezpečnosti při návštěvě a umožní mu rozhodnout se, zda na návštěvu půjde sám a v jakou dobu, nebo zda si vyžádá doprovod druhé osoby. Bezpečnost pracovníka provádějící návštěvu je upřednostněna před potřebou získat informace k případu, tj. v odůvodněných případech se může probační úředník – specialista na TDV rozhodnout, že vzhledem k odůvodněné obavě o svoji bezpečnost nelze návštěvu v místě bydliště pachatele provést. Toto pak musí být uvedeno a zdůvodněno v jeho stanovisku k možnosti uložení TDV.

Hlavním smyslem návštěvy probačního úředníka – specialisty na TDV je navštívit prostředí, ve kterém pachatel bydlí a zjistit konkrétní informace, jež by měly být při případném uložení TDV soudem zohledněny. Významná je také skutečnost, že probační úředník – specialista na TDV bude moci být v osobním kontaktu s pachatelem v době ještě před případným uložení TDV a navštíví místo, kde žije. Může tak zjistit a odhalit rizika výkonu TDV ještě v době, kdy je jeho uložení zvažováno. O těchto rizicích musí ve svém stanovisku OČTŘ informovat.

II. Návštěva v místě bydliště pachatele

Probační úředník – specialista na TDV do své práce v rámci provedení institutu předběžného šetření zahrnuje i terénní práci, tj. setkání s obviněným v místě, kde klient bydlí, tedy v prostředí, kde by byl případně uložený TDV vykonáván. Zároveň se probační úředník – specialista na TDV v rámci návštěvy osobně seznamuje se sociálním prostředím, kde klient žije a případně se dostává do kontaktu s osobami, které s klientem žijí ve společné domácnosti. Celá konzultace v terénu je specifická tím, že je vedena v místě, kde se klient cítí být ve svém přirozeném prostředí.

Probační úředník – specialista na TDV může svoji návštěvu u klienta doma provést ve třech možných situacích:

1. situace – návštěva uskutečněná v rámci institutu předběžného šetření, tedy v době probíhajícího přípravného řízení nebo řízení před soudem.

Probační úředník – specialista na TDV návštěvu provádí za účelem zjištění, zda je možné a vhodné navrhnout uložení TDV. Probační úředník – specialista na TDV musí mít na zřeteli, že za souhlasu pachatele vstupuje do jeho soukromí a musí tuto skutečnost respektovat. V rámci návštěvy tedy probační úředník – specialista na TDV vstupuje pouze do prostor obydlí, kam ho klient během návštěvy pozve a pustí. Během návštěvy probační úředník – specialista na TDV vede s klientem profesionální rozhovor se zaměřením na zjištění skutečností podstatných pro případné uložení a výkon TDV – viz témata uvedená výše. V rámci tohoto rozhovoru se probační úředník – specialista na TDV snaží seznámit se s prostředím, ve kterém klient žije, získává informace o rodinném, bytovém a sociálním prostředí, fakticky ověřuje klientovo bydliště a také ověřuje informace, které zjistil již před návštěvou u klienta. Snaží se také s klientem navázat pozitivní profesionální vztah potřebný pro další případnou spolupráci. O provedení návštěvy probační úředník – specialista na TDV vyhotoví záznam (viz příloha č. 2 – Záznam z návštěvy v místě bydliště).

2. situace – návštěva uskutečněná v době, kdy byl TDV pravomocně uložen, ale ještě nebyl nařízen jeho výkon.

Probační úředník – specialista na TDV do obydlí klienta vstupuje na základě jeho souhlasu a za účelem zjištění informací potřebných pro zpracování podkladů pro nařízení výkonu TDV. Smyslem činnosti probačního úředníka – specialisty na TDV je soudu připravit podklady pro nařízení začátku a místa výkonu TDV. Probační úředník – specialista na TDV odsouzeného klienta poučuje o základních podmínkách trestu TDV, jeho povinnostech a právech. V rámci návštěvy odsouzenému, popřípadě osobám žijícím v tomto obydlí, představuje způsob provádění kontroly výkonu TDV a dojednává s nimi případně detaily toho, co bude považováno za porušení podmínek výkonu uloženého trestu. Dochází tedy k přesnému vymezení místa a prostoru, ve kterém se odsouzený po dobu výkonu TDV musí zdržovat. V případě, že byly v rámci trestu TDV odsouzenému soudem uloženy další přiměřené povinnosti či omezení, probační úředník – specialista na TDV pak může během své návštěvy dojednat i způsob plnění a kontroly těchto opatření. O provedení návštěvy probační úředník – specialista na TDV vyhotoví záznam (viz příloha č. 2 – Záznam z návštěvy v místě bydliště)

3. situace – návštěva uskutečněná v místě bydliště odsouzeného za účelem provedení kontroly výkonu TDV

Smyslem této návštěvy je provedení namátkové kontroly za účelem prověření, zda se odsouzený v době nařízeného výkonu TDV zdržuje v obydlí, kde výkon TDV probíhá. Vstup probačního úředníka – specialisty na TDV (nebo i jiného probačního úředníka/asistenta pověřeného výkonem namátkové kontroly) je umožněn ze zákona, tj. klientova povinnost je vstup do obydlí probačnímu úředníkovi/asistentovi umožnit. K provádění návštěvy v tomto kontextu – viz blíže v části C) tohoto materiálu.

III. Zpracování Stanoviska PMS k možnosti uložení a výkonu TDV

Probační úředník – specialista na TDV po provedení dvou výše uvedených kroků v této fázi své práce shrnuje zjištěné informace, analyzuje je a hledá mezi nimi souvislosti, pojmenovává rizika a potřeba pachatele a připravuje své stanovisko k možnosti uložení TDV a následnému výkonu tohoto trestu.

Nezbytné je, aby probační úředník – specialista na TDV při zpracování stanoviska reagoval na zjištěná rizika a potřeby a OČTR doporučil možnosti jejich ošetření, např. formou uložení přiměřené povinnosti nebo omezení. Zpracované stanovisko probační úředník – specialista na TDV po jeho dokončení představuje odsouzenému, který se k němu může vyjádřit. Stanovisko probačního úředníka – specialisty na TDV k možnosti uložení TDV může tvořit přílohu Zprávy o spolupráci s klientem nebo je jím doplněna např. Zpráva před rozhodnutím. Ve stanovisku jsou shrnuty všechny zjištěné informace o odsouzeném a probační úředník – specialista na TDV zde uvádí, zda uložení TDV doporučuje či nedoporučuje (viz příloha č. 3 – *Stanovisko PMS k možnosti uložení TDV*). Toto jeho stanovisko je samozřejmě odůvodněno. Součástí stanoviska je také písemný slib obviněného (viz příloha č. 4 – *Slib obviněného k uložení TDV*), ve kterém souhlasí s uložením trestu TDV a zavazuje se, že se bude ve stanovené době zdržovat v obydlí na určené adrese.

V případě, že probační úředník - specialista na TDV s odsouzeným naváže první kontakt až ve fázi po uložení TDV, ale ještě před nařízením jeho výkonu, je výstupem této spolupráce projednání podmínek výkonu TDV (viz příloha č. 7 – *Projednání podmínek výkonu TDV*). V tomto projednání probační úředník – specialista na TDV shrne zjištěné informace o odsouzeném a navrhne konkrétní místo pro výkon TDV a dobu, odkdy je možné zahájit výkon trestu. Tento podklad soudci pomůže v jeho rozhodnutí o nařízení počátku a určení místa výkonu TDV. Součástí tohoto projednání je poučení klienta o zákonných podmínkách trestu TDV (viz příloha č. 5 – *Poučení o výkonu TDV*).

V případě, že je připravována možnost podmíněného propuštění podle § 88 odst. 2 TZ za současného uložení povinnosti odsouzeného zdržovat se v určenou dobu na určeném místě je žádoucí, aby se do této přípravy zapojil i probační úředník a provedl institut předběžného šetření.

Část B

Zjištění informací potřebných k projednání podmínek pro nařízení TDV

Smyslem činnosti PMS v této fázi vykonávacího řízení je:

- zjistit informace potřebné pro soudní rozhodnutí o stanovení počátku a místa výkonu trestu (tj. *nařízení výkonu TDV*),
- vytvořit prostor pro navázání kontaktu s odsouzeným a umožnit odsouzenému obstarat si své záležitosti – např. uspořádání svých osobních a rodinných poměrů, včetně např. provedení změn v zaměstnání tak, aby výkon TDV mohl být co nejdříve nařízen,
- poznat odsouzeného a místo výkonu TDV zejména pokud s odsouzeným nemohl být ze strany PMS navázán dřívější kontakt (v rámci institutu předběžného šetření),
- poučit odsouzeného o jeho povinnostech a právech, seznámit ho s rolí PMS,
- provést základní vyhodnocení stávající situace z hlediska rizik zejména v souvislosti s prováděním namátkových kontrol ze strany PMS.

K zahájení činnosti probačního úředníka – specialisty na TDV v této fázi projednávání případu PMS potřebuje, aby jí soud zaslal spolu s pravomocným rozhodnutím o uložení TDV také kopii písemného slibu obviněného a opis rejstříku trestů (*nemá-li tyto dokumenty k dispozici z již předešlého projednávání daného případu*). Probační úředník – specialista na TDV také soud v případě potřeby požádá o doplnění dalších materiálů potřebných pro projednání případu, např. znalecký posudek, údaj o výši způsobené škody, kontakt na poškozeného apod..

Předtím, než probační úředník – specialista na TDV navštíví odsouzeného v místě plánovaného výkonu TDV, pozve klienta na konzultaci na středisko (viz příloha č. 6 – *Pozvánka k projednání výkonu TDV*). Tento postup je důležitý zejména tehdy, jestliže probační úředník – specialista na TDV dosud

nebyl s klientem v osobním kontaktu. Osobní kontakt probačního úředníka – specialisty na TDV s odsouzeným na středisku ještě před návštěvou probačního úředníka v místě výkonu TDV je prostředkem minimalizace rizika jeho případného ohrožení během této návštěvy. Obsahově je tato konzultace zaměřena stejně, jako je tomu u úvodní konzultace prováděné v rámci institutu předběžného šetření. V případě, kdy v případě již byl proveden institut předběžného šetření, probační úředník – specialista na TDV informace jen doplňuje nebo aktualizuje podle potřeby. V rámci konzultace je odsouzený poučen o výkonu TDV (*viz příloha č. 5 – Poučení o výkonu TDV*).

Na základě zjištěných informací probační úředník – specialista na TDV s klientem dojedná svou návštěvu v místě jeho bydliště, během níž je vhodné, aby byly přítomny i další osoby žijící s klientem v jedné domácnosti. Současně vyzve klienta k doložení dalších potřebných dokladů, nemá-li je probační úředník- specialista na TDV již k dispozici (*např. nájemní smlouvu na byt, pracovní smlouvu, lékařské zprávy apod.*)

Návštěva v místě bydliště je specificky zaměřena na prohlídku obydlí, které se má stát místem pro výkon TDV a na zjištění technických postupů umožňující kontaktovat klienta v době osobní namátkové kontroly výkonu TDV. Pro dobrou srozumitelnost těchto postupů je potřeba, aby probační úředník – specialista na TDV provedl s klientem názornou simulaci způsobu provedení namátkové kontroly v místě výkonu TDV (*např. na jaký zvonek zazvoní, co bude dělat, když odsouzený neotevře, jaká zvláštní opatření musí znát – např. jak zavolat na psa, který obydlí hlídá apod.*). Osobám žijícím s klientem v místě obydlí, kde bude TDV vykonáván, probační úředník – specialista na TDV podává všechny potřebné informace k výkonu kontroly TDV a zodpovídá jejich případné dotazy k této záležitosti. V případě, že se jedná o první uskutečněnou návštěvu probačního úředníka – specialisty na TDV v místě výkonu TDV, vyplní probační úředník Záznam z návštěvy v místě bydliště (*viz příloha č. 2*). V případě, že již tento záznam byl v minulosti probačním úředníkem – specialistou na TDV vyplněn, probační úředník pouze doplňuje nebo aktualizuje potřebné informace formou provedení běžného „záznamu o úkonu“.

Probační úředník – specialista na TDV všechny informace zjištěné během konzultace s klientem a také během návštěvy v místě bydliště klienta shrne do projednání podmínek výkonu TDV (*viz příloha č. 7 – Projednání podmínek výkonu TDV*).

Část C

Činnost probačního úředníka – specialisty v rámci výkonu kontroly TDV

V případě, kdy je středisko PMS pověřeno kontrolou TDV a do v této fázi projednávání případu probační úředník – specialista na TDV vstupuje vůbec poprvé, musí co nejdříve pozvat odsouzeného na středisko a provést s ním první konzultaci.

Konzultace na středisku je zaměřena na osobní poznání odsouzeného a na zjištění konkrétních informací týkající se jeho bydliště a osobních poměrů v místě výkonu TDV. V takovém případě, kdy neproběhla žádná předchozí návštěva v místě bydliště a probační úředník – specialista nezná reálnou situaci obydlí klienta, první namátkovou kontrolu výkonu TDV probační úředník/asistent záměrně z důvodu své bezpečnosti provede během dne, tj. mimo noční dobu.

Probační úředník – specialista na TDV v rámci své úvodní práce v případě zkontaktuje vedoucího pořádkové služby daného obvodního (místního) oddělení PČR a informuje ho o případu výkonu kontroly nad odsouzeným. Tím zajistí vzájemnou výměnu potřebných informací mezi PČR a PMS – orgán PČR bude vědět, kdo z odsouzených osob v dané lokalitě vykonává TDV a pracovník PMS - specialista na TDV bude mít možnost získat bližší informace k osobě odsouzeného, k místu, kde bydlí, případně k osobám, které s odsouzeným v místě jeho obydlí žijí. V případě potřeby probační úředník požádá tento orgán PČR o poskytnutí asistence při návštěvě odsouzeného v místě výkonu TDV.

Probační úředník – specialista v rámci kontroly TDV zaměřuje svou pozornost na to, zda uložený trest plní svůj účel a zda klient dodržuje podmínky uložené soudem nebo vyplývající z trestního zákoníku. Jedná se o zjištění, zda je odsouzený ve stanovenou dobu na určeném místě, zda a jak řeší náhradu škody z trestného činu a placení nákladů trestního řízení a nákladů TDV, zda a jak plní uložené povinnosti a omezení. Současně odsouzenému pomáhá při řešení jeho osobních problémů formou poskytnutí odborné pomoci a poradenství s cílem vést klienta k řádnému životu. Probační úředník – specialista je po

dobu výkonu TDV rovněž v kontaktu s rodinou klienta či s osobami sdílející s klientem prostory obydlí, ve kterých odsouzený TDV vykonává. Probační úředník se takto snaží snížit pravděpodobnost nevhodného chování odsouzeného po dobu výkonu TDV či snížit riziko spáchání nového trestného činu.

Základním kontrolním prostředkem výkonu kontroly TDV v době, kdy není k dispozici elektronický monitoring odsouzeného, je provádění namátkové kontroly odsouzeného v místě výkonu trestu domácího vězení. Ve skutečnosti to znamená uskutečnění osobní návštěvy probačního úředníka nebo asistenta v místě výkonu TDV a to v době, kdy se odsouzený podle podmínek TDV má v určeném obydlí zdržovat. Namátkové kontroly jsou doplňovány konzultacemi odsouzeného s probačním úředníkem - specialistou na TDV na středisku PMS a případnými dalšími kroky tohoto úředníka směřující k tomu, aby odsouzený po dobu výkonu TDV vedl řádný život.

Kontrolu povinnosti zdržovat se v určité době na určeném místě uložené při podmíněném propuštění dle § 88 odst. 2 TZ provádí probační úředníci a asistenti analogicky podle tohoto metodického postupu.

I. proces provádění návštěvy - namátkové kontroly TDV

Návštěva probačního úředníka nebo asistenta, kterou je prováděna kontrola přítomnosti odsouzeného ve stanovenou dobu na místě určeném k výkonu TDV, je prováděna nepravidelně a to podle uvážení probačního úředníka – specialisty na TDV. Kontrolu provádí nejen na TDV specializovaný probační úředník, ale také další probační úředníci a asistenti střediska, kteří jsou k tomu pověřeni. V případě, že návštěvu provádí někdo jiný z daného střediska PMS, než probační úředník – specialista na TDV, pak tento probační úředník nebo asistent o výsledcích provedené kontroly probačního úředníka - specialistu na TDV vždy po návštěvě informuje (*konkrétní termín vyrozumění je stanoven probačním úředníkem – specialistou*).

Samotnou frekvenci namátkových kontrol probační úředník – specialista volí na základě následujících skutečností:

- osobnost klienta a jeho motivace k výkonu TDV,
- jeho dosavadní zodpovědnost a spolehlivost při výkonu TDV,
- závažnost spáchaného trestného činu, za nějž je TDV uložen,
- míra rizika vyplývajícího z případného maření TDV a nedostatečné kontroly TDV,
- výsledky doposud realizovaných kontrol,
- existence uložených přiměřených povinností a omezení a vymezení jejich obsahu a způsobu kontroly.

Namátkovou kontrolu provádí probační úředník nebo asistent vždy **osobně** a to **kdykoli během doby stanovené pro výkon TDV**. V nočních hodinách (*tj. cca mezi 20.00 – 05.00 hod*) návštěvu provádí vždy za doprovodu druhé osoby (*dalšího probačního úředníka nebo asistenta, za vyžádané asistence Policie ČR, podle možností a dohody za doprovodu strážníka obecní policie apod.*). Možnost podání žádosti o poskytnutí asistence PČR při provádění namátkové kontroly PMS v místě výkonu TDV vyplývá z ustanovení § 21 zákona č. 273/2008 Sb. o Policii ČR. Asistence PČR spočívá v tom, že policista probačního úředníka nebo asistenta doprovodí k místu obydlí, kde výkon TDV probíhá. Policista nemá právo do obydlí odsouzeného bez zákonného důvodu vstoupit (*tím je myšlena situace, kdy má policista podezření, že v obydlí došlo ke spáchání trestného činu nebo v souvislosti s jeho překazením*) ani nemá kompetenci provádět kontrolu výkonu TDV. Doplnění osobních namátkových kontrol PMS je prováděno podle existujících možností formou **vzdálené kontroly** a to jinými technickými prostředky (*např. telefonicky na pevnou linku, web kamerou apod.*).

Probační úředník – specialista na TDV si po zvážení všech okolností stanoví plán kontrol, přičemž v plánu zohledňuje skutečnost, že odsouzený musí být **osobně** zkontrolován **minimálně 3x v jednom měsíci**, přičemž podle individuálních okolností případu lze tuto četnost namátkových kontrol samozřejmě zvýšit. Probační úředník nebo asistent provádějící namátkovou kontrolu musí být vybaven služebním mobilním telefonem (*v noci vždy také baterkou*), formulářem Záznam o namátkové kontrole TDV (*viz příloha č. 8*), formulářem Sdělení o porušení TDV (*viz příloha č. 9*) a základními administrativními pomůckami pro psaní v terénu.

Při kontrole v místě výkonu TDV se probační úředník nebo asistent prokáže svým služebním průkazem a vyžádá si identifikaci odsouzeného tím, že ho požádá o předložení občanského průkazu nebo náhradního dokladu prokazující jeho totožnost. Je na zvážení probačního úředníka nebo asistenta, zda využije svého práva vstoupit do obydlí odsouzeného nebo zda kontrolní úkon provede u vstupu do obydlí odsouzeného. Odsouzený je povinen probačnímu úředníkovi nebo pověřenému asistentovi umožnit vstup do místa výkonu TDV (§ 334b trestního řádu). Toto oprávnění nelze rozšířit na další osoby, které úředníka nebo asistenta doprovázejí (*neplatí v případě doprovodu druhým úředníkem nebo asistentem*), např. na policistu, strážníka obecní policie apod..

Z každé namátkové kontroly probační úředník nebo asistent zhotoví „Záznam o kontrole“ (viz příloha č. 8), který odsouzený v případě své přítomnosti při kontrole podepisuje. Pokud není odsouzený v době prováděné namátkové kontroly v určeném obydlí zastížen (*např. další osoba v bytě sdělí, že klient není doma, nikdo neotevře dveře, odsouzený nepřijímá v daný moment ani telefonické volání nebo jiné dojednané způsoby kontaktu apod.*), zapíše probační úředník nebo asistent všechny zjištěné skutečnosti do Záznamu o kontrole. Současně probační úředník zanechá na viditelném místě (*dveře, poštovní schránka apod.*) vyplněný formulář Sdělení o porušení TDV (viz příloha č. 9) s výzvou, aby odsouzený v určeném termínu kontaktoval probačního úředníka a doložil mu důvod porušení výkonu TDV.

Podle pokynu předsedy senátu probační úředník – specialista na TDV sděluje soudu ve stanovených termínech informace o průběhu TDV. Pokud není určena lhůta k podání těchto zpráv, zasílá probační úředník – specialista na TDV své zprávy soudu minimálně vždy v intervalu 1x za šest měsíců. Pro tyto účely probační úředník – specialista na TDV používá formulář „Zpráva o průběhu TDV“ (viz příloha č. 10), ve které popíše časový sled a výsledek provedených namátkových kontrol, případy porušení TDV a zjištěné důvody těchto porušení. Připojí v ní také své vlastní stanovisko k tomu, zda klient trest TDV a soudem stanovené přiměřené omezení/povinnosti plní či nikoli a podle toho navrhuje další postup ve věci. Postoj odsouzeného k průběhu TDV je ve zprávě zachyceno formou vyjádření probačního úředníka – specialisty na TDV, ve zprávě není požadováno, aby se k ní odsouzený vyjádřil a podepsal ji. Zprávu o průběhu výkonu TDV probační úředník – specialista na TDV v kopii pošle i odsouzenému.

II. Postup probačního úředníka při zjištění nedodržení podmínek výkonu TDV

Základním předpokladem úspěšného průběhu TDV a jeho kontroly je důkladné poučení odsouzeného o jeho povinnostech a o postupu probačního úředníka a soudu v případě porušení těchto povinností. Probační úředník musí klientovi jednoznačně vysvětlit a na místě ukázat, kde se musí nacházet v momentě kontroly a zdůraznit jeho zodpovědnost na zajištění vlastní dosažitelnosti (*kontaktnosti*). Probační úředník vysvětlí klientovi konkrétní situace, které znamenají maření TDV. Pro poučení klient použije probační úředník přílohu „Poučení o TDV“ (viz příloha č. 5), kde obecné informace může doplnit i konkrétními pravidly, které s odsouzeným sjedná.

Odsouzený je ze strany probačního úředníka – specialisty na TDV veden k tomu, aby mu každou svou **předvídatelnou nepřítomnost** ve stanovené době a na určeném místě výkonu TDV **předem** ohlásil. Pokud akutně nastane **nepředvídatelná situace**, tj. situace, kdy odsouzený bude muset určené místo výkonu TDV ve stanovenou dobu opustit, oznámí tuto skutečnost stanoveným způsobem **neprodleně poté, jakmile mu to tato předvídatelná okolnost dovolí**. Způsob oznámení mu v poučení sdělí probační úředník – specialista na TDV a to s ohledem na provozní možnosti střediska PMS – např. telefonicky na mobilní telefon, telefonicky na pevnou linku s využitím záznamníku, SMS zprávou, elektronicky emailem, osobně oznámením apod. Současně je odsouzený poučen, že se musí bezprostředně po této nepředvídatelné události nejbližší pracovní den dostavit osobně k probačnímu úředníkovi a doložit důvody své nepřítomnosti v daném čase na určeném místě výkonu TDV.

Na každé porušení podmínek výkonu TDV zjištěné namátkovou kontrolou probační úředník – specialista na TDV reaguje bezprostředním kontaktováním odsouzeného, který musí doložit důvody svého porušení podmínek TDV. Povinnosti odsouzeného a postup kontroly jsou natolik jednoznačné, že každá nepřítomnost nedoložená objektivními důvody bude ze strany probačního úředníka – specialisty na TDV vyhodnocena jako maření výkonu a účelu TDV. Každé prokázané maření výkonu TDV (*tzv., když odsouzený hodnověrně nedoložil vysvětlení své nepřítomnosti nebo uvedené důvody nejsou relevantní*) a nedodržování uložených přiměřených omezení a povinností sdělí probační úředník – specialista na TDV bezodkladně soudu, který TDV nařídil. Současně je toto sdělení v kopii zasláno odsouzenému.

Jestliže probační úředník – specialista na TDV soudu sdělí zjištěné skutečnosti svědčící o maření TDV a navrhuje nařízení výkonu náhradního trestu odnětí svobody, nekončí tím provádění namátkové kontroly výkonu TDV. Až do pravomocného rozhodnutí soudu ve věci odsouzeného probační úředník – specialista na TDV pokračuje ve své práci s odsouzeným a v provádění namátkových kontrol.

III. Rozhodování o odkladu, přerušení, změně, upuštění od TDV

Od počátku zahájení spolupráce je odsouzený veden k tomu, že musí probačnímu úředníkovi – specialistovi na TDV sdělit všechny informace ze svého osobního života, které mohou mít vliv na průběh výkonu TDV. O všech změnách týkající se nařízení výkonu TDV rozhoduje pouze soud. Pokud v životě odsouzeného probační úředník – specialista na TDV zjistí okolnosti, které si vyžadují nutnost odkladu, přerušení nebo změnu místa a doby TDV, podá soudu zprávu o potřebě provedení úpravy nařízeného trestu, jež jsou podle trestního řádu možné. Odsouzený je pro tyto účely probačním úředníkem – specialistou na TDV vyzván k doložení potřebných dokladů, jež potvrzují existenci okolností vyžadující provedení změny v nařízení výkonu TDV.

Dokud není rozhodnutí soudu o změně nařízení výkonu TDV pravomocné, probační úředník – specialista na TDV pokračuje ve výkonu kontroly TDV dále podle původního nařízení.

V případě změny určeného místa výkonu TDV do jiného okresu, než ve kterém TDV doposud probíhal, postupuje probační úředník – specialista na TDV v souladu se Spisovým řádem PMS ČR upravující postupování probačních spisů mezi středisky PMS. Při spolupráci se soudem a s jiným střediskem PMS probační úředník – specialista na TDV postupuje tak, aby nedošlo k prodlevám, které by účel TDV narušily.

IV. Práce s obětí trestného činu v rámci trestu domácího vězení

Navázání spolupráce probačního úředníka – specialisty na TDV s obětí trestného činu je průběžnou a nedílnou součástí jeho práce v průběhu výkonu TDV. Od prvního kontaktu s odsouzeným k TDV se probační úředník – specialista na TDV zajímá o jeho postoj k oběti nebo poškozené organizaci, o jeho stanovisko náhradě škody a o jeho aktuální možnost vzniklou škodu uhradit. Současně je odsouzený probačním úředníkem – specialistou na TDV informován, že věci bude kontaktován i oběť (*poškozená organizace*).

Pro písemné kontaktování oběti nebo poškozené organizace probační úředník – specialista na TDV využívá vzor dopisu používaného v rámci agendy obecně prospěšných prací, které pro účely své práce v rámci TDV upraví. K dispozici je rovněž již zpracovaný leták „*Průvodce oběti trestného činu*“.

Pokud je případ vhodný ke zprostředkování mediace mezi pachatelem a obětí a pachatel a oběť s jejím provedením souhlasí, probační úředník – specialista na TDV o provedení mediace požádá úředníka ze střediska, který je specialistou na přípravné řízení a provádění mediace. Ten ho následně o výsledku provedené mediace informuje.

V. Ukončení práce s odsouzeným k TDV a uzavření probačního spisu v LN

Činnost s odsouzeným k výkonu TDV probační úředník – specialista na TDV končí podáním závěrečné zprávy o průběhu výkonu TDV, ve které zhodnotí, zda a jak odsouzený dodržoval podmínky TDV, zda a jak plnil uložené povinnosti a omezení, zda a jak nahradil způsobenou škodu nebo zda a jak jinak odčinil vzniklou škodu. Ve zprávě probační úředník – specialista na TDV vyhodnotí postoj odsouzeného k urovnání narušených vztahů s obětí nebo poškozenou organizací a popíše změny chování a v životní situaci odsouzeného, kterých odsouzený za dobu svého kontaktu s probačním úředníkem dosáhl. V závěru zprávy se probační úředník – specialista na TDV jednoznačně vyjádří, zda z jeho pohledu odsouzený účel TDV naplnil, zda splnil všechny uložené povinnosti a omezení, nebo zda účel

TDV zmařil tím, že nedodržel podmínky stanovené po dobu výkonu TDV nebo tím, že nesplnil uložené povinnosti a omezení. Podle výsledku tohoto vyjádření probační úředník – specialista na TDV soudu navrhne další postup.

Spolupráce s odsouzeným a s obětí nebo s poškozenou organizací je uzavřena zpracováním závěrečné zprávy probačního úředníka – specialisty na TDV. Se závěrečnou zprávou je odsouzený osobně seznámen na středisku PMS. Formu seznámení oběti nebo poškozené organizace s ukončením spolupráce v případě probační úředník - specialista na TDV zvolí podle své úvahy a s ohledem na průběh a podobu této spolupráce.

Při podání pozitivní zprávy se probační spis v Lotus Notes ukončuje u PMS formou „*Závěrečná zpráva o vykonání trestu*“ a u OČTR formou „*OČTR ukončil bez vydání rozhodnutí*“. V případě podání návrhu na výkon náhradního trestu odnětí svobody se probační spis u PMS ukončuje formou „*Zpráva o neplnění povinnosti ve zkušební době nebo nevykonání alternativního trestu*“, u OČTR se ukončí podle pravomocného rozhodnutí soudu.

Tento pokyn nabývá účinnosti dne 26. ledna 2010.

Pavel Štern, v.r.

ředitel PMS ČR

Příloha č. 2 - Stanovisko PMS k možnosti uložení trestu domácího vězení PMS Brno



Brno

sp. zn. [REDACTED]

Zpracováno pro účely rozhodování:

Okresního soudu v Brně – [REDACTED]

Okresní státní zastupitelství – [REDACTED]

**STANOVISKO PMS K MOŽNOSTI ULOŽENÍ TRESTU
DOMÁČÍHO VĚZENÍ**

Sp. zn. OČTŘ / sp. zn. PMS	[REDACTED]	[REDACTED]
Jméno a příjmení obviněného:	[REDACTED]	
Datum narození:	[REDACTED]	
Trvalé bydliště:	[REDACTED]	
Adresa případného místa výkonu TDV (je-li odlišná od trvalého bydliště):	[REDACTED]	
Klient zaevidován u PMS dne:	27.1.2010	
Zprávu vypracoval,dne:	22.2. 2010 [REDACTED]	
Zpráva střediskem PMS zaslána na vědomí:	[REDACTED]	
<i>Přílohy</i>	Usnesení OS Blansko o zrušení dohledu Zpráva o průběhu dohledu PMS Blansko Fotografie z místa bydliště [REDACTED] Slib obviněného k možnému uložení TDV Poučení obviněného o výkonu trestu domácího vězení	

1. OSOBNÍ A SOCIÁLNÍ POMERY OBVINĚNÉHO

1.1. Rodinná situace obviněného

██████████ bezdětný a svobodný. Trvale je hlášen k pobytu na drese ██████████ u Tišnova. Aktuálně se však zdržuje a bydlí na adrese ██████████. ██████████ žije v bytě 2+1 ve společné domácnosti se svojí matkou paní ██████████, nar. ██████████ 1973, bratrem ██████████, nar. ██████████ 1993 a nevlastní sestrou ██████████, nar. ██████████ 2003. ██████████ obývá v bytě jeden z pokojů společně se svým bratrem ██████████. Pokoj je zařízen spíše stroze, 2 postele, komoda, 2 skříně na nábytek. Druhý pokoj je obývací, rozdělený závěsem, za kterým má paní ██████████ a její dcera ložnici. Další místnost je kuchyň s malým jídelním koutem. V bytě je dále koupelna se sociálním zařízením. Byt, přesto, že je spíše menší, působí celkově útulným a čistým dojmem.

██████████ se narodil z prvního manželství matky s panem ██████████ starším, se kterým se chlapci pravidelně nestýkají. Otce vidí tak třikrát až čtyřikrát do roka. Pan ██████████ údajně žije v Brně a pracuje jako klempíř. Na syny přispívá řádně výživným ve výši 3.400 Kč.

Další manželství uzavřela paní ██████████ s panem ██████████, který je otec nezletilé dcery ██████████. V této době již však spolu nežijí, jsou v rozvodovém řízení. Dcera ██████████ byla svěřena rozhodnutím Okresního soudu v Blansku v průběhu října 2009, do péče matky. Otci byla stanovena výživovací povinnost 1.700 Kč.

Dle poznatků z Ospod, resp. od pana Kudláčka bylo zjištěno, že ██████████ si s nevlastním otcem p. ██████████ nerozuměl, vztahy byly chladné a rozpad domácnosti spíše přivítal.

1.2. Zaměstnání a finanční situace obviněného

██████████ je žákem druhého ročníku Středního odborného učiliště v ██████████, kde studuje obor opravář zemědělských strojů, toto doložil žákovskou knížkou. Tento obor ho baví, studijní prospěch je průměrný a to 3,2.

Na pololetní vysvědčení byl hodnocen druhým stupněm z chování,

a to za 14 neomluvených hodin. Dále je hodnocen nedostatečně z předmětu fyzika.

Klient nemá žádné pravidelné zájmové aktivity, nenavštěvuje žádný kroužek. Svůj volný čas tráví venku s kamarády, občas sportuje, jezdí na bruslích, skateboardu.

██████████ není v současné době výdělečně činný. Na brigády dochází jen občas a to převážně v době letních prázdnin. ██████████ byl seznámen s finanční spoluúčastí, pokud by mu byl uložen trest domácího vězení dle platné vyhlášky č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a způsob úhrady. Mladistvý sdělil, že nyní nemá žádný příjem, neboť navštěvuje střední školu, a neví jak by poté mohl částku uhradit.

Finanční situace rodiny:

Matka klienta paní ██████████ pracuje v ██████████ jako ██████████. Její příjem činí cca. 12.000 Kč. Paní ██████████ dále sdělila, že v průběhu manželství s panem ██████████ bylo uzavřena řada spotřebitelských a jiných úvěrů, o nichž paní ██████████ nemá přehled, avšak některé z nich jsou vymáhány exekučně.

Dále byla provedena finanční analýza rodiny za účelem zjištění, zda by byla paní ██████████ schopna hradit náklady spojené s případným trestem domácího vězení.

Celkový příjem paní [redacted] činí cca. 20.000Kč

- 12.000 plat
- 1.700 Kč [redacted] – výživné na dceru [redacted]
- 3.400 Kč.- [redacted] starší- výživné na syny
- 2.900 Kč. – přídavky + sociální podpora

Výdaje v domácnosti:

- 7.000 Kč nájem bytu
- 1.900 Kč obědy pro všechny tři děti

Paní [redacted] má tedy k dispozici pro čtyřčlennou rodinu cca. 11. 000 korun. Tato částka je spíše průměrná a další zatížení rodinného rozpočtu bylo mělo nepříznivý vliv na hmotné zabezpečení pro celou rodinu.

Domníváme, že mladistvý [redacted] by si měl co nejdříve najít brigádu, tak aby vyplnil vhodně svůj volný čas a mohl se finančně podílet na rodinném rozpočtu.

1. 3. Obydlí obviněného

[redacted] nyní bydlí na adrese [redacted]. Dne 15.2.2010 v době od 16:30 až 17:45, bylo ověřeno faktické místo bydliště, kdy probační pracovníci navštívili a provedli konzultaci s rodinou v jejich bytě. Cesta autem z Brna do Tišnova trvá cca. 40 minut. Přístup k bytu je bezproblémový. Jedná se o družstevní panelákový byt umístěný na přízemí. Dům je označen číslem popisným, před vchodovými dveřmi jsou venkovní zvonky, které fungují. Na venkovních dveřích je také otvor pro vhazování pošty, dále na chodbě uvnitř domu jsou již jmenovité schránky. Dále viz. fotografie, které mapují faktické místo klienta.

Výše nájmu činí 7.000 Kč měsíčně. Paní [redacted] při šetření v místě bydliště předložila nájemní smlouvu, která je platná do 31.7.2010. Do budoucna by paní [redacted] ráda získala možnost bydlet v obecním bytě ve městě Tišnově, neboť si uvědomuje možné riziko ztráty nájemního bytu. Na obecní byt má paní [redacted] nárok po jednom roce bydlení v Tišnově.

1. 4. Sociální kontakty obviněného a jeho způsob trávení volného času

Byly vyloučeny závislosti mladistvého na psychotropních a omamných látkách. [redacted] uvedl, že občas kouří.

Dalibor doplnil informace o tom co dělá ve volném čase. Pokud je doma, dívá se na televizi, případně vykonává domácí práce. Paní [redacted] sdělila že když je [redacted] doma je s ním spokojená, podílí se na domácích pracích, o víkendech vaří, žehlí a stará se o mladší sestru. Kámen úrazu je, když je [redacted] venku s partou kluků a nechá se strhnout kamarády k páchání trestné činnosti.

Matka dále uvedla, že [redacted] omezila trávení volného času venku, musí být více doma a matka ho také více hlídá.

[redacted] se nevěnuje pravidelně žádnému sportu ani jiným volnočasovým aktivitám. Také se pravidelně neúčastní bohoslužeb.

2. POSTOJ OBVINĚNÉHO K ŘEŠENÍ NÁSLEDKU TRESTNÉHO ČINU

2.1. Postoj obviněného k projednávání trestné činnosti a řešení vzniklých následků

██████████ uvedl, že se provinění poškozování cizí věci dopustil z hlouposti. Přidal se ke kamarádovi, který tuto činnost vymyslel.

Matka ██████████ potrestala domácím vězením, kdy ██████████ může trávit venku pouze omezený čas a také jeho příchody domů jsou kontrolovány. Matka uvádí, že syn ne vždy toto respektuje a někdy chodí i později. Proto by s uložením trestu domácího vězení souhlasila. Také ██████████ přislíbil, že pokud by mu byl uložen trest domácího vězení, plnil by toto opatření řádně (viz. slib obviněného k možnému uložení TDV).

Jmenovaný doložil při konzultaci doklad o úhradě škody Společenství vlastníků pro dům č. ██████████, Tišnov 666 01, a to ve výši 300 Kč. Tímto se společenství vzdává dalších finančních nároků. ██████████ sdělil, že finanční částku obdržel od babičky. Sám totiž výdělečně činný není a v tuto chvíli zatím neví jak bude splácet škodu, která mu byla vyčíslena. (Dle tvrzení klientů se jedná o polovinu z částky 5.000 Kč).

Domníváme se, že právě neorganizovaný volný čas je jednou z příčin, které ██████████ vedou k páčání trestné činnosti. Bylo by tedy zřejmě vhodné aby např. zákonný zástupce ██████████ zprostředkoval adekvátním trávení volného času (kroužky, brigáda aj.), tak aby ██████████ využil svůj volný čas co nejeфекtivněji.

2.2. Stanovisko oběti nebo poškozené organizace

Dle pověření od Okresního státního zastupitelství Brno venkov ze dne 20.1.2010 nebylo nutné provádět jednání směřující k náhradě škody.

3. CHARAKTERISTIKA PRŮBĚHU KONTAKTU S OBVINĚNÝM

3. 1. Spolupráce obviněného s PMS

██████████ byl veden na PMS Blansko ve věci ██████████ za čin jinak trestný poškozování cizí věci dle ust. § 257 odst. 1 Tr. zákona od 6.2. 2008 do 31.10. 2008, kdy tento spis byl postoupen středisku PMS Brno. Středisko Brno podalo dne 25.2.2009 návrh na zrušení dohledu, kterému bylo dne 26.1. 2010 vyhověno, k dnešnímu dni však zatím nepravomocně. Kopii usnesení soudu OS Blansko zasíláme v příloze.

Dalibor sám nemá žádnou představu o tom jaký jiný trest by mu mohl být uložen. Domnívá se, že domácí vězení by bylo přiměřeným trestem za to co udělal. Obecné náležitosti TVD chápe. Je si však také vědom svého finančního zatížení do budoucna, pokud by mu byl případně trest domácího vězení uložen.

3. 2. Spolupráce dalších osob a subjektů

Probační a mediační služba, středisko Brno bylo dále v kontaktu s panem Kudláčkem z Ospod v Tišnově.

4. STANOVISKO PMS – DOPORUČENÍ / NEDOPORUČENÍ ULOŽENÍ TRESTU DOMÁČÍHO VĚZENÍ

Jak již bylo výše zmíněného, [redacted] je studentem druhého ročníku středního odborného učiliště v [redacted] a není v tuto dobu žádným způsobem výdělečně činný. Brigádu plánuje na letní prázdniny, vydělané peníze použije na náhradu škody, případně přispěje do rodinnému rozpočtu.

Matka je samoživitelka, rodinu musí uživit ze svého příjmu, přídavek od státu a výživného. Domníváme se, že pokud by byl dále rodinný rozpočet zatížen, špatná finanční situace by mohla mít negativní vliv na další vývoj mladistvého.

Je nutné také přihlídnout k tomu, že mladiství dobrovolně vykonal program sociálního výcviku Změnit směr v organizaci Ratolest, o.s. Brno v rámci uloženého dohledu probačního úředníka.

[redacted] je také aktivní v komunikaci s poškozenými, část způsobené škody již uhradil.

Jsme toho názoru, že uložení trestního opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, případně trestní opatření obecně prospěšných prací, bude přiměřeným opatřením a účinně přispěje k tomu aby se mladistvý nadále zdržel páčání protiprávního jednání.

Pro trestní opatření obecně prospěšných prací hovoří také to, že uložené opatření by mladistvý mohl vykonávat při UMČ Tišnov, který je poškozeným subjektem, tak zároveň dobře spolupracujícím poskytovatel PMS při výkonu obecně prospěšných prací. Domníváme se, že toto opatření by bylo jak výchovné, tak by i přispělo k vhodné náplni volného času u mladistvého.

Vzhledem k okolnostem případu, osobě, rodinným a sociálním poměrům mladistvého se domníváme, že uložení trestu domácího vězení se v tomto případě jeví jako nepřilíš vhodné.

Z výše zmíněných důvodů nedoporučujeme uložit trestní opatření trest domácího vězení mladistvému [redacted]

S obsahem tohoto stanoviska byl obviněný osobně seznámen dne:

Stanovisko a podpis obviněného, pokud se chce ke stanovisku vyjádřit:

Podpis obviněného:

Stanovisko bylo obviněnému zasláno dne:

22.2.2010

Podpis probačního úředníka, razítko:

.....
[redacted]

Zdroj: PMS Brno

Příloha č. 3 - Statistické tabulky PMS Brno

Tabulka č. 1: Podíl případů evidovaných v přípravném a vykonávacím řízení na celkovém počtu evidovaných případů

rok	celkem evidováno	Přípravné řízení a řízení před soudem	Vykonávací řízení	příp.ř. v %	vyk.ř. v %	celkem v %
2005	26338	5847	20491	22,2%	77,8%	100,0%
2006	24885	5169	19716	20,8%	79,2%	100,0%
2007	27648	5802	21846	21,0%	79,0%	100,0%
2008	25465	5092	20373	20,0%	80,0%	100,0%
2009	25851	5312	20539	20,5%	79,5%	100,0%

Zdroj: PMS ČR

Tabulka č. 2 : Podíl případů evidovaných v přípravném a vykonávacím řízení na celkovém počtu evidovaných případů

dospělí	Celkem evidováno	Přípravné řízení a řízení před soudem	Vykonávací řízení	příp.ř. v %	vyk.ř. v %	celkem v %
2005	22558	4017	18541	17,8%	82,2%	100,0%
2006	21068	3332	17736	15,8%	84,2%	100,0%
2007	23095	3517	19578	15,2%	84,8%	100,0%
2008	21354	3058	18296	14,3%	85,7%	100,0%
2009	21435	3019	18416	14,1%	85,9%	100,0%

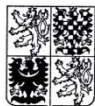
Zdroj: PMS ČR

Tabulka č. 3: Podíl případů evidovaných v přípravném a vykonávacím řízení na celkovém počtu evidovaných případů

děti ml. 15 let a mladiství	Celkem evidováno	Přípravné řízení a řízení před soudem	Vykonávací řízení	příp.ř. v %	vyk.ř. v %	celkem v %
2005	3780	1830	1950	48,4%	51,6%	100,0%
2006	3817	1837	1980	48,1%	51,9%	100,0%
2007	4553	2285	2268	50,2%	49,8%	100,0%
2008	4111	2034	2077	49,5%	50,5%	100,0%
2009	4416	2293	2123	51,9%	48,1%	100,0%

Zdroj: PMS ČR

Příloha č. 4 - Kopie opisu z evidence rejstříku trestů



ČESKÁ REPUBLIKA * REJSTŘÍK TRESTŮ * 140 66 PRAHA 4 * SOUDNÍ 1
TELEFON: +420 244 006 111 * FAX: +420 244 006 260 * E-mail: rejstrik@rejtr.justice.cz

Číslo žádosti: .
Subjekt: .
Sp.zn.: |
Účel: {
Žádost doručena:
Zpracováno: 22.02.2010
Počet záznamů: 14

Na žádost výše uvedeného subjektu se vydává:

OPIS Z EVIDENCE REJSTŘÍKU TRESTŮ

Osobní údaje:

Jméno:
Příjmení:
Rodné příjmení:
Datum narození / rodné číslo:
Pohlaví:
Místo / okres narození:
Stát narození:
Státní občanství:

Obsah:

- 1) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 15.02.1996, 8T /95, § 241 odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody podmíněně, výměra - počet měsíců: 18, zkušební doba - datum do: 15.03.1999
- 2) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 09.09.1997, 8T /97, mladistvý, § 247 odst. 1a,e zák. č. 140/1961 Sb., § 250 odst. 1,2 zák. č. 140/1961 Sb., § 238 odst. 1,2 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 6, zařazení výkonu: S dozorem, výkon: 09.08.1998
- 3) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 09.09.1997, 8T /97, Uložený trest je souhrnný; byl zrušen trest uložený rozsudkem z 15.02.1996, spisová značka: 8T /95, Městský soud Brno, § 247 odst. 1b,2 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 18, zařazení výkonu: S dozorem, výkon: 09.02.1998
- 4) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 01.02.1999, 6T /98, § 247 odst. 1,a zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 6, zařazení výkonu: S dozorem
- 5) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 24.06.1999, 2T /99, Uložený trest je souhrnný; byl zrušen trest uložený rozsudkem z 01.02.1999, spisová značka: 6T /98, Městský soud Brno, § 247 odst. 1b,2 zák. č. 140/1961 Sb., § 238 odst. 1,2 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet roků: 1, zařazení výkonu: S dozorem, výkon: 06.01.2000
- 6) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 29.08.2000, 1T /2000, § 247 odst. 1a,e zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 12, zařazení výkonu: S ostrahou

Případně nepřesné údaje ihned sdělte na shora uvedenou adresu, aby mohlo být okamžitě provedeno přešetření.

Strana 1 z 2



OPIS Z EVIDENCE REJSTRÍKU TRESTŮ

Číslo žádosti: _____ Subjekt: _____ Sp.zn.: _____ Účel: _____
Žádost doručena: 22.02.2010 Zpracováno: 22.02.2010 Počet
záznamů: 14; Osobní údaje: Jméno: _____ Příjmení: _____ Rodné příjmení: _____ Datum narození /
rodné číslo: _____ Pohlaví: MUŽ, Místo / okres narození: BRNO / BRNO-MĚSTO, Stát narození:
ČESKÁ REPUBLIKA, Státní občanství: ČESKÁ REPUBLIKA

- 7) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 14.12.2001, 5T /2001, Uložený trest je souhrnný; byl zrušen trest uložený rozsudkem z 29.08.2000, spisová značka: 1T /2000, Městský soud Brno, § 247 odst. 1e,2 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet roků: 2, zařazení výkonu: S ostrahou, výkon: 08.11.2004
- 8) Okresní soud Olomouc - Dat. rozhodnutí: 30.08.2002, 8T /2002, § 247 odst. 1e zák. č. 140/1961 Sb., Obecně prospěšné práce, výměra - počet hodin: 300, přeměněno na odnětí svobody: 30.08.2005, trest byl změněn na Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet dnů: 144, zařazení výkonu: S ostrahou, výkon: 02.04.2006
- 9) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 06.06.2005, 3T /2005, § 247 odst. 1e zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet roků: 1, zařazení výkonu: S ostrahou
- 10) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 01.11.2005, 90T /2005, Uložený trest je souhrnný; byl zrušen trest uložený rozsudkem z 06.06.2005, spisová značka: 3T /2005, Městský soud Brno, § 247 odst. 1e zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 15, zařazení výkonu: S ostrahou, výkon: 22.12.2006
- 11) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 08.06.2007, 99T /2007, § 247 odst. 1c,e zák. č. 140/1961 Sb., Obecně prospěšné práce, výměra - počet hodin: 400
- 12) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 22.06.2007, 99T /2007, § 247 odst. 1A,B,E zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 6, zařazení výkonu: S ostrahou, Propadnutí věci
- 13) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 12.07.2007, 11T /2007, Uložený trest je souhrnný; byl zrušen trest uložený rozsudkem z 08.06.2007, spisová značka: 99T /2007, Městský soud Brno, § 247 odst. 1E zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 8, zařazení výkonu: S ostrahou, výkon: 02.08.2008
- 14) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 03.08.2007, 90T /2007, § 247 odst. 1B zák. č. 140/1961 Sb., § 247 odst. 1E zák. č. 140/1961 Sb., § 238 odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb., § 238 odst. 2 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 15, zařazení výkonu: S ostrahou, výkon: 10.12.2009

Konec sestavy



Kulaté razítko a podpis

Příloha č. 5 - Kopie opisu z evidence rejstříku trestů



ČESKÁ REPUBLIKA * REJSTŘÍK TRESTŮ * 140 66 PRAHA 4 * SOUDNÍ 1
TELEFON: +420 244 006 111 * FAX: +420 244 006 260 * E-mail: rejstrik@rejtr.justice.cz

Číslo žádosti:
Subjekt:
Sp.zn.:
Účel:
Žádost doručena: 19.01.2010
Zpracováno: 19.01.2010
Počet záznamů: 3

Na žádost výše uvedeného subjektu se vydává:

OPIS Z EVIDENCE REJSTŘÍKU TRESTŮ

Osobní údaje:

Jméno:
Příjmení:
Rodné příjmení:
Datum narození / rodné číslo: 1989
Pohlaví: MUŽ
Místo / okres narození: BRNO / BRNO-MĚSTO
Stát narození: ČESKÁ REPUBLIKA
Státní občanství: ČESKÁ REPUBLIKA

Obsah:

- 1) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 19.07.2005, 8Tm /2005, mladistvý, § 247 odst. 1d zák. č. 140/1961 Sb., Obecně prospěšné práce, trestní opatření, výměra - počet hodin: 70
- 2) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 23.09.2005, 8Tm /2005, mladistvý, Uložený trest je souhrnný; byl zrušen trest uložený rozsudkem z 19.07.2005, spisová značka: 8Tm /2005, Městský soud Brno, § 234 odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody podmíněně, výměra - počet měsíců: 16, zkušební doba - datum do: 15.12.2007, počet roků: 2, nařízení výkonu: 29.10.2008, trest byl změněn na Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 16, zařazení výkonu: odděleně ml., podmíněně propuštění - soud: Okresní soud Opava, datum: 17.09.2009, č.j.: 5Pp /2009, zbytek výměry - počet dnů: 190, zkušební doba - datum do: 17.03.2012, počet roků: 2, počet měsíců: 6
- 3) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 06.05.2008, 8TM /2008, mladistvý, § 247 - 9/2 odst. 1A,E zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 3, výkon: 27.11.2008, zahlázení - ze zákona

Konec sestavy



[Handwritten signature]

Kulaté razítko a podpis

Případně nepřesné údaje ihned sdělte na shora uvedenou adresu, aby mohlo být okamžitě provedeno přešetření.

Strana 1 z 1

Příloha č. 6 - Kopie opisu z evidence rejstříku trestů



ČESKÁ REPUBLIKA * REJSTŘÍK TRESTŮ * 140 66 PRAHA 4 * SOUDNÍ 1
TELEFON: +420 244 006 111 * FAX: +420 244 006 260 * E-mail: rejstrik@rejtr.justice.cz

Číslo žádosti:
Subjekt:
Sp.zn.:
Účel:
Žádost doručena: 31.08.2009
Zpracováno: 31.08.2009
Počet záznamů: 9

Na žádost výše uvedeného subjektu se vydává:

OPIS Z EVIDENCE REJSTŘÍKU TRESTŮ

Osobní údaje:

Jméno:
Příjmení:
Rodné příjmení:
Datum narození / rodné číslo: 1987
Pohlaví: MUŽ
Místo / okres narození: BRNO / BRNO-MĚSTO
Stát narození: ČESKÁ REPUBLIKA
Státní občanství: ČESKÁ REPUBLIKA

Obsah:

- 1) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 23.01.2003, 8T /2002, mladistvý, § 247 odst. 1b zák. č. 140/1961 Sb., § 238 odst. 1,2 zák. č. 140/1961 Sb., Obecně prospěšné práce, výměra - počet hodin: 80, přeměněno na odnětí svobody: 01.04.2006, trest byl změněn na Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet dnů: 29, zařazení výkonu: odděleně ml., výkon: 31.03.2007, zahlazení - ze zákona
- 2) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 01.11.2004, 8Tm /2004, mladistvý, § 235 odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody podmíněně, výměra - počet měsíců: 4, zkušební doba - datum do: 06.08.2005, počet měsíců: 16
- 3) Okresní soud Znojmo - Dat. rozhodnutí: 19.05.2005, 3Tm /2005, mladistvý, § 234 odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 12, výkon: 10.02.2006, věznice pro mladistvé
- 4) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 13.10.2005, 8Tm /2005, Uložený trest je souhrnný; byl zrušen trest uložený rozsudkem z 01.11.2004, spisová značka: 8Tm /2004, Městský soud Brno, § 234 odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb., § 249b zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 14, zvl. odd. pro mladistvé, výkon: 02.03.2007
- 5) Okresní soud Kroměříž - Dat. rozhodnutí: 24.01.2006, 3Tm /2005, Upuštěno od uložení dalšího trestu se zřetelem na trest uložený rozsudkem z 13.10.2005, spisová značka: 8Tm /2005, Městský soud Brno, § 247 odst. 1a,e zák. č. 140/1961 Sb.
- 6) Okresní soud Hodonín - Dat. rozhodnutí: 27.03.2008, 3T /2008, § 247 odst. 1C,E zák. č. 140/1961 Sb., § 247 odst. 1C,E zák. č. 140/1961 Sb., Obecně prospěšné práce, výměra - počet hodin: 300

Případně nepřesné údaje ihned sdělte na shora uvedenou adresu, aby mohlo být okamžitě provedeno přešetření.

Strana 1 z 2

Příloha č. 7 - Kopie opisu z evidence rejstříku trestů



ČESKÁ REPUBLIKA * REJSTŘÍK TRESTŮ * 140 66 PRAHA 4 * SOUDNÍ 1
TELEFON: +420 244 006 111 * FAX: +420 244 006 260 * E-mail: rejstrik@rejtr.justice.cz

Číslo žádosti:
Subjekt:
Sp.zn.:
Účel:
Žádost doručena: 12.08.2009
Zpracováno: 12.08.2009
Počet záznamů: 13

Na žádost výše uvedeného subjektu se vydává:

OPIS Z EVIDENCE REJSTŘÍKU TRESTŮ

Osobní údaje:

Jméno:
Příjmení:
Rodné příjmení:
Datum narození / rodné číslo: 1975
Pohlaví: MUŽ
Místo / okres narození:
Stát narození: ČESKA REPUBLIKA
Státní občanství: ČESKÁ REPUBLIKA

Obsah:

- 1) Okresní soud Kroměříž - Dat. rozhodnutí: 20.10.1992, 2T /92, § 247 odst. 1,2 zák. č. 140/1961 Sb., § 247 odst. 1b zák. č. 140/1961 Sb., § 238 odst. 1,2 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody podmíněně, výměra - počet měsíců: 7, zkušební doba - datum do: 07.05.1994
- 2) Okresní soud Kroměříž - Dat. rozhodnutí: 23.02.1993, 2T /93, Uložený trest je souhrnný; byl zrušen trest uložený rozsudkem z 20.10.1992, spisová značka: 2T /92, Okresní soud Kroměříž, § 247 odst. 1a zák. č. 140/1961 Sb., § 9 odst. 2 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody podmíněně, výměra - počet roků: 1, zkušební doba - datum do: 10.03.1996, nařízení výkonu: 04.05.1996, trest byl změněn na Odnětí svobody nepodmíněně, výkon: 18.10.1997
- 3) Okresní soud Kroměříž - Dat. rozhodnutí: 28.01.1994, 3T /93, mladistvý, ., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 3, zařazení výkonu: NVÚ ml., výkon: 05.05.1995
- 4) Okresní soud Pardubice - Dat. rozhodnutí: 26.04.1995, 4T /95, § 254 odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 4, výkon: 30.03.1996
- 5) Obvodní soud Praha 10 - Dat. rozhodnutí: 05.10.2000, 2T /2000, § 248 odst. 1, 2 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet roků: 1, zařazení výkonu: S ostrahou, výkon: 05.09.2002
- 6) Obvodní soud Praha 4 - Dat. rozhodnutí: 20.10.2000, 33T /2000, § 247 odst. 1a zák. č. 140/1961 Sb., § 247 odst. 1b zák. č. 140/1961 Sb., § 8 odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb., Obecně prospěšné práce, výměra - počet hodin: 150, přeměněno na odnětí svobody: 23.06.2005, trest byl změněn na Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet dnů: 71, zařazení výkonu: S ostrahou, výkon: 10.05.2006

Případně nepřesné údaje ihned sdělte na shora uvedenou adresu, aby mohlo být okamžitě provedeno přešetření.

Strana 1 z 2



OPIS Z EVIDENCE REJSTRÍKU TRESTŮ

Číslo žádosti: Subjekt: Sp.zn.:
: Žádost doručena: 12.08.2009 Zpracováno: 12.08.2009 Počet
záznamů: 13; Osobní údaje: Jméno: Příjmení: Rodné příjmení: Datum narození / rodné číslo:
1975 Pohlaví: MUŽ, Místo / okres narození: Stát narození: ČESKÁ
REPUBLIKA, Státní občanství: ČESKÁ REPUBLIKA

- 7) Obvodní soud Praha 4 - Dat. rozhodnutí: 21.12.2001, 46T /2001, § 247 odst. 1a,b,e zák. č. 140/1961 Sb., § 257 odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 4, zařazení výkonu: S ostrahou, výkon: 05.01.2003
- 8) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 20.03.2003, 10T /2003, § 247 odst. 1b,e zák. č. 140/1961 Sb., § 238 odst. 1,2 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody podmíněně, výměra - počet měsíců: 12, zkušební doba - datum do: 27.07.2007
- 9) Obvodní soud Praha 4 - Dat. rozhodnutí: 19.05.2003, 33T /2003, § 247 odst. 1a,b zák. č. 140/1961 Sb., Obecně prospěšné práce, výměra - počet hodin: 150, přeměněno na odnětí svobody: 07.03.2006, trest byl změněn na Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet dnů: 75, zařazení výkonu: S ostrahou, výkon: 24.07.2006, Zákaz pobytu, výměra - počet roků: 3, místo zákazu pobytu: území hl.města Prahy, výkon: 19.05.2006
- 10) Okresní soud Brno - venkov - Dat. rozhodnutí: 27.08.2003, 1T /2003, § 247 odst. 1b,e zák. č. 140/1961 Sb., § 238 odst. 1,2 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 12, zařazení výkonu: S ostrahou, výkon: 26.07.2004
- 11) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 31.08.2004, 91T /2004, § 247 odst. 1e,2 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 18, zařazení výkonu: S ostrahou, výkon: 28.02.2006
- 12) Městský soud Brno - Dat. rozhodnutí: 17.10.2007, 3T /2007, § 247 - 9/2 odst. 1A,E/2 zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 21, zařazení výkonu: S ostrahou, výkon: 13.05.2009
- 13) Obvodní soud Praha 10 - Dat. rozhodnutí: 07.01.2009, Dat. právní moci: 07.01.2009, 3T /2008, rozsudek, Uložený trest je souhrnný; byl zrušen trest uložený rozsudkem z 21.12.2001, spisová značka: 46T /2001, Obvodní soud Praha 4, § 247 odst. 1E zák. č. 140/1961 Sb., Odnětí svobody nepodmíněně, výměra - počet měsíců: 5, zařazení výkonu: S ostrahou

Konec sestavy



Kulaté razítko a podpis

Příloha č. 8 - Tabulka a obrázek uložených trestů v ČR

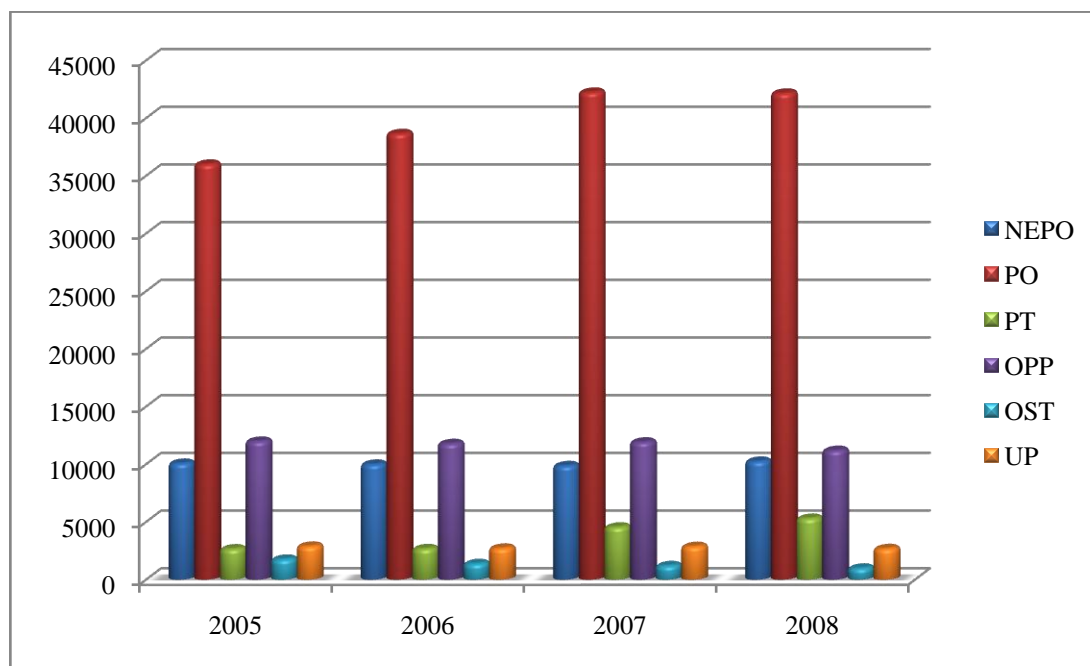
Tabulka č. 4: Tresty uložené v ČR v letech 1971 - 2008

Uložené tresty

Rok	NEPO	%	PO	%	peněžité tresty	%	obecně prospěšné práce	%	jiné samost. uložené	%	upuštěno od potrestání	%
1971	35335	35,7	38856	39,3	5671	5,7	-	-	1151	1,2	2678	2,7
1972	30429	32,8	38117	41,0	6047	6,5	-	-	1179	1,3	2382	2,6
1973	24641	31,1	34574	43,7	4522	5,7	-	-	963	1,2	1530	1,9
1974	26472	31,1	36341	42,6	5932	7,0	-	-	675	0,80	1643	1,9
1975	26848	36,9	29232	40,2	4570	6,3	-	-	445	0,60	1170	1,6
1976	25503	31,5	34595	42,7	6014	7,4	-	-	577	0,70	1476	1,8
1977	24439	32,1	30365	39,9	6262	8,2	-	-	486	0,60	1356	1,8
1978	25221	34,0	25481	34,3	5774	7,8	-	-	502	0,70	1273	1,7
1979	24000	34,5	21405	30,8	5349	7,7	-	-	378	0,50	1118	1,6
1980	24222	39,8	17223	28,3	4415	7,3	-	-	243	0,40	817	1,3
1981	26240	36,6	21062	29,4	5721	8,0	-	-	248	0,30	1055	1,5
1982	28028	36,7	22307	29,2	7658	10,0	-	-	255	0,30	1209	1,6
1983	27767	34,7	23752	29,7	9210	11,5	-	-	322	0,40	1201	1,5
1984	28474	34,0	24572	29,3	10610	12,7	-	-	407	0,50	1282	1,5
1985	25993	38,3	19565	28,8	8468	12,5	-	-	251	0,40	865	1,3
1986	26331	33,8	22718	29,2	11202	14,4	-	-	321	0,40	1041	1,3
1987	25773	32,7	22085	28,0	12084	15,3	-	-	311	0,40	1183	1,5
1988	23288	33,7	19064	27,6	10428	15,1	-	-	342	0,50	1100	1,6
1989	18284	31,7	17194	29,8	8992	15,5	-	-	330	0,60	879	1,5
1990	5687	30,1	7828	41,5	3153	16,7	-	-	114	0,60	572	3,0
1991	8261	29,5	15106	54,0	3369	12,0	-	-	223	0,80	1005	3,6
1992	7430	23,9	18446	59,4	3551	11,4	-	-	259	0,80	1346	4,3
1993	8244	23,4	20201	57,5	4591	13,1	-	-	339	1,00	1782	5,1
1994	11126	21,4	33554	64,6	5648	10,9	-	-	427	0,80	1176	2,3
1995	12552	22,8	35724	65,0	4978	9,1	-	-	471	0,90	1232	2,2
1996	13375	23,1	37020	63,9	4734	8,2	725	1,3	427	0,70	1693	2,9
1997	13933	23,3	37190	62,2	4703	7,9	1600	2,7	488	0,80	1863	3,1
1998	14656	27,1	33059	61,1	2634	4,9	1776	3,3	372	0,70	1586	2,9
1999	15340	24,5	38188	61,0	3370	5,4	3215	5,1	707	1,1	1774	2,8
2000	14114	22,3	35617	56,3	3571	5,6	7084	11,2	754	1,2	2071	3,3
2001	12533	20,8	32817	54,5	3324	5,5	8835	14,7	589	1,00	2084	3,5
2002	9659	14,8	34942	53,7	3500	5,4	13424	20,6	1165	1,8	2408	3,7
2003	9797	14,8	35676	53,9	2941	4,4	13592	20,6	1590	2,4	2535	3,8
2004	10192	14,9	36162	52,8	2913	4,3	13031	19,0	1622	2,4	2817	4,1
2005	10078	14,9	36006	53,3	2663	3,9	11990	17,7	1763	2,6	2891	4,3
2006	9997	14,4	38657	55,7	2678	3,9	11787	17,0	1386	2,0	2723	3,9
2007	9871	13,0	42242	55,8	4552	6,0	11921	15,7	1206	1,6	2868	3,8
2008	10255	13,5	42157	55,6	5307	7,0	11193	14,8	993	1,3	2684	3,5

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

Obrázek č. 1: Uložené tresty v ČR v letech 2005 - 2008



Legenda:

NEPO nepodmíněný trest odnětí svobody
PO podmíněný trest odnětí svobody
ZČ zákaz činnosti
PT peněžitý trest
OPP obecně prospěšné práce
TO trestní opatření
OST jiné tresty

**Příloha č. 9 - Tabulka a obrázek vyřízených věcí a pravomocně
odsouzených osob v ČR**

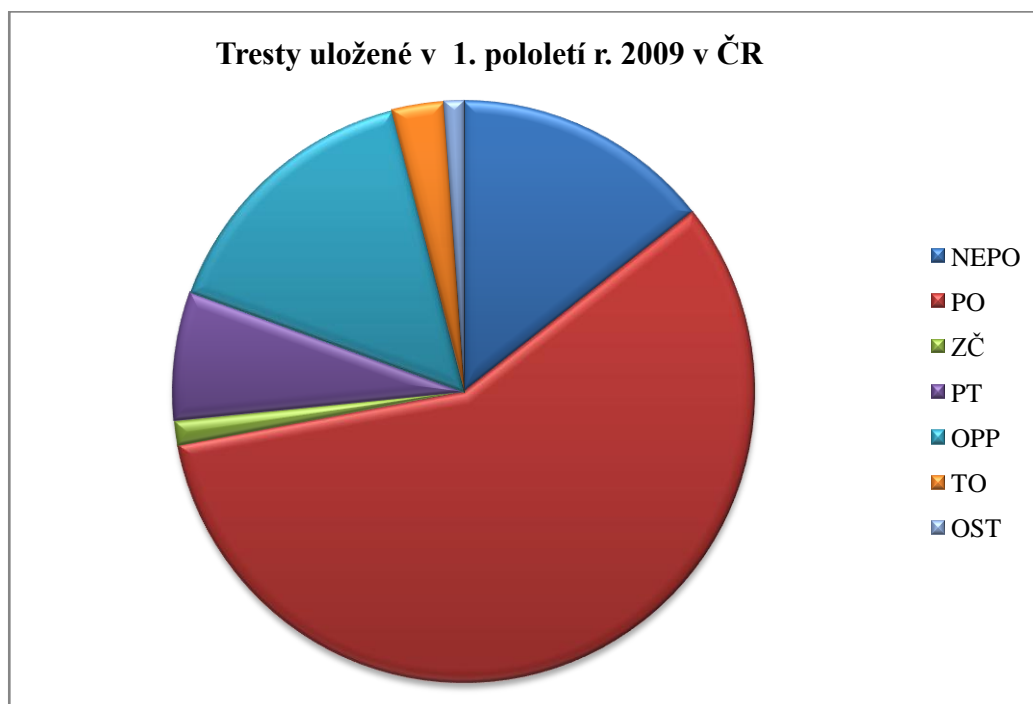
Tabulka č. 5: Přehled o vyřízených věcech a pravomocně odsouzených osobách

	Rok	2009 1. pol.	2008	2007	2006	2005
Počet trestných činů	celkem	54636	102052	99186	89272	87578
	vlivem alkoholu	8715	16373	14154	6261	5183
Odsouzené osoby	celkem	40420	75761	75728	69445	67561
	ženy	4972	9274	9392	9938	8937
	vliv alkoholu	6809	12860	11168	4535	3601
	jiné návykové látky	356	320	232	234	231
	recidivista označený soudem	3620	7422	8144	8948	10273
	věk 15 - 17	1534	2906	2939	2728	3060
	z toho dívek	111	218	220	241	238
	věk 18 - 19	3095	6091	6459	5887	5514
	věk 20 - 24	7854	15220	15372	13622	13131
	věk 25 - 29	6859	12873	12987	12205	12014
	věk 30 - 39	11356	20522	19956	18631	18207
	věk 40 - 49	6328	11733	11792	10951	10744
	věk 50 a více	3394	6415	6223	5421	4884
	Uložené tresty	NEPO celkem	5620	10255	9871	9997
do 1 roku		3837	6923	6549	6320	6313
od 1 roku do 5 let		1509	2856	2833	3126	3208
od 5 let do 15 let		270	466	485	535	539
přes 15 let		2	8	4	14	14
doživotí		2	2	0	2	4
PO		22529	42157	42242	38657	36006
Zákaz činnosti		522	1019	937	277	127
Peněžitý trest		2790	5307	4552	2678	2663
Obecně prospěšné práce		6035	11193	11921	11787	11990
Trestní opatření		1129	2089	2102	1916	2033
Jiný trest		422	993	1206	1386	1763
Upuštěno od potrestání		1344	2684	2868	2723	2891

	Rok	2009 1. pol.	2008	2007	2006	2005
	Trest uložen ve spojení celkem	16148	29383	25590	13888	11746
	zákaz činnosti	13345	24376	21152	9978	7977
	peněžitý trest	1059	1670	1337	704	675
	jiný trest	1744	3337	3101	3206	3094
	Ochranné léčení celkem	7	580	593	605	573
	protialkoholní	2	217	233	220	193
	protitoxikomanické	3	162	138	164	141
	ostatní	2	201	222	221	239
Ochranná výchova		0	36	41	26	32
Zproštěno celkem		2708	5438	5782	7056	7091
Zastaveno celkem		3374	6530	6552	6888	6871
Zastaveno z důvodu amnestie		6	18	27	15	46
Postoupeno celkem		601	1126	1203	1290	1264

zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

Obrázek č. 2



Legenda:

- NEPO nepodmíněný trest odnětí svobody - 5 620 trestů
- PO podmíněný trest odnětí svobody – 22 529 trestů
- ZČ zákaz činnosti – 522 trestů
- PT peněžitý trest – 2 790 trestů
- OPP obecně prospěšné práce – 6 035 trestů
- TO trestní opatření – 1 129 trestů
- OST jiné tresty – 422 trestů